

คู่มือประกอบวิชาแต่งจันทมคร ป.ธ.๘

ตัวอย่างตามหนังสือพระมงกุฎวิเสสกา

พันเอกชินทร์ จุลประดิษฐ์ แต่ง
พระมหาอำนาจ ปวทุตโน พิมพ์
พระมหาฉัตรชัย ถาวโร เรียบเรียง

ศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมบูรณาการศึกษาศาสตร์สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรม

๓.๓๓๓๓๓ อ.สุโขทัย จ.สุพรรณบุรี

คำนำ

บาลีไวยากรณ์นั้น แบ่งออกเป็น ๔ ภาค คือ อักษรวิธี ๑ วจวิภาค ๑ วากยสัมพันธ์ ๑ ฉันทลักษณ์ ๑ ดังนั้นจึงไม่ผิดนัก ที่จะบอกว่า วิชาแต่งฉันทภาษามครในชั้นประโยค ๘ นั้นมีเพื่อให้การศึกษาบาลีไวยากรณ์ครบองค์ ๔ ย้อนกลับไปสมัยที่บวชใหม่ๆ อาตมภาพได้ไปเสาะแสวงหาตำราไวยากรณ์มาศึกษา ปรากฏว่าไม่สามารถจะเข้าใจบริบทอะไรได้เลยแม้แต่น้อย จึงไม่ได้มีความสนใจที่จะศึกษาตั้งแต่ที่แรก จนกระทั่งภายหลังมีโอกาสได้เข้าไปเรียนในสำนักเรียน เมื่อได้รับการเรียนการสอนจากครูบาอาจารย์ที่มีความรู้ จึงได้เกิดความเข้าใจ ได้ตกตะกอนความคิดขึ้นได้ว่า เอกสารตำรานั้น แม้ว่าจะมีเนื้อหาสมบูรณ์เพียงใด หากผู้เรียนมองไม่เห็นเบื้องต้นและเบื้องปลาย ไม่ทราบที่มาและที่ไป ก็ยากที่จะศึกษาให้เข้าใจได้ จำต้องอาศัยคำอธิบายจากผู้ que เข้าใจแตกฉานมาเป็นครูคอยชี้แนะให้ เมื่อได้อาศัยครูบาอาจารย์มาไ้ระยะหนึ่ง ผู้เรียนกำหนดเบื้องต้นและเบื้องปลายได้เองแล้ว จักสามารถศึกษาเนื้อหาในส่วนที่เหลือได้ด้วยกำลังของตนเอง ดังนั้นวิชาแต่งฉันทซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในไวยากรณ์นั้นก็เช่นเดียวกัน จะแตกต่างจากไวยากรณ์พื้นฐานตรงที่ผู้ que มาเป็นครูสอนนั้น โดยเฉพาะในต่างจังหวัด หาได้ยากยิ่ง บางรูปก็ศึกษาด้วยตนเอง โดยเน้นการทรงจำฉันทที่ท่านแต่งสำเร็จรูปแล้วเป็นแม่แบบ บางรูปก็ต้องเดินทางไปศึกษายังสำนักเรียนใหญ่ๆ โดยเฉพาะบ้านกัลยธรรมนี้ จัดเป็นศูนย์การศึกษาวิชาแต่งฉันทและวิชาแต่งไทยที่มีผู้ให้ความสนใจเดินทางศึกษาอยู่ตลอด ทั้งจากกรุงเทพและต่างจังหวัด บางรูปมาศึกษาเพียงหลักการและวิธีการ เมื่อมองเห็นเบื้องต้นและเบื้องปลายแล้ว ก็กลับไปศึกษาด้วยตนเอง บางรูปก็อยู่จำพรรษาและฝึกฝนจนชำนาญซ้ำของ จนแตกฉานในวิชานั้นๆ

สำหรับในการศึกษาวิชาแต่งฉันทนั้น อาจารย์พ.อ.ชรินทร์ เมื่อให้โจทย์ปัญหากับผู้เรียนไปแล้ว ก็ จะเริ่มต้นกระบวนการตีความและย่อความเป็นอันดับแรก ซึ่งอาจารย์จะย่อความให้เองในที่แรกก่อน จากนั้นจึงให้ผู้เรียนช่วยกันย่อความ ต่อมาจึงเข้ากระบวนการแต่งฉันท ซึ่งอาจารย์ท่านก็จะแต่งให้เป็นตัวอย่าง และให้ผู้เรียนช่วยกันแต่งส่วนที่เหลือเช่นเดียวกัน ดังนั้นความย่อและตัวอย่างฉันททั้งหมดนั้น จึงเป็นเหมือนบันทึกรเรียนในแต่ละรุ่น ที่ได้ตกทอดกันเรื่อยมา ในยุคหนึ่งได้พระมหาอำนาจ ปวทุฒโน มีความวิริยอุตสาหะ รวบรวมพิมพ์บันทึกเหล่านั้น เพื่อนำไปเผยแผ่เป็นอุปการะต่อท่านอื่นๆ แม้ว่าในสมัยนั้น คู่มือสำนวนแต่งฉันทจะมีออกมามากมายหลายสำนวนก็ตาม แต่สำนวนของอาจารย์ชรินทร์กลับได้รับความนิยมาจากผู้เรียนที่ศึกษาด้วยตนเองเป็นอย่างมาก เพราะมีการย่อความให้ บวกกับสำนวนฉันทแปลเข้าใจง่าย อ่านแล้วก็มีความใกล้เคียงเหมือนได้ศึกษากับอาจารย์ชรินทร์เอง จนทำให้บางรูปเกิดความสนใจเดินทางมาศึกษากับตัวจริงถึงบ้านกัลยธรรมเองก็มี

จนมาถึงปัจจุบัน อาตมภาพได้รับหน้าที่สอนชั้นประโยค ๘ หวนนึกถึงคู่มือฉบับนี้ขึ้นมา บวกกับในหลายๆ ปีที่ผ่านมา ผู้เรียนหลายรุ่นก็ได้จัดทำจัดพิมพ์บันทึกแต่งฉันทของรุ่นตนเองเก็บไว้ จึงรับอาสาอาจารย์ชรินทร์ ในการรวบรวมให้ครบถ้วนเท่าที่จะรวมได้ และเรียบเรียงให้ง่ายต่อการศึกษาค้นคว้ายิ่งขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายให้ศึกษาในเชิงแนวคิดวิธีการตีความ ย่อความ มากกว่าที่จะมุ่งถึงตัวอย่างที่แต่งมาสำเร็จแล้วแต่เพียงอย่างเดียว หวังว่าผู้เรียนทุกท่านที่ได้นำเอกสารฉบับนี้ไปศึกษา จะได้นำแนวคิดในการแต่งฉันทจากที่นี่ไปประยุกต์ใช้ ปรับปรุงให้เป็นสำนวนเฉพาะตน และสามารถนำไปแต่งฉันทในเนื้อหาส่วนอื่นๆ ที่ไม่ได้รวบรวมไว้ในที่นี้ได้ โดยไม่ยากเย็นเกินความสามารถแต่ประการใด

พระมหาฉัตรชัย ถาวโร

ศิษย์บ้านกัลยธรรม รุ่นที่ ๒๔

อาจารย์สอนวิชาแต่งฉันทภาษามคธ

อาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดประดู่ พระอารามหลวง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม

สารบัญ

ครั้งที่ ๑	บุพเพกตปุญญตาคาถา (พระมงคลวิเสสกาหน้า ๘)	๗
ครั้งที่ ๒	ศรัทธาสัมปทา (พระมงคลวิเสสกาหน้า ๒๒)	๙
ครั้งที่ ๓	พุทฺธเจตียคาถา (พระมงคลวิเสสกาหน้า ๒๔)	๑๒
ครั้งที่ ๔	พานุสัจจคาถา (พระมงคลวิเสสกาหน้า ๒๙)	๑๖
ครั้งที่ ๕	อุบายโกศลคาถา (พระมงคลวิเสสกาหน้า ๓๒)	๑๙
ครั้งที่ ๖	สมานตตคาถา (พระมงคลวิเสสกาหน้า ๓๗)	๒๐
ครั้งที่ ๗	พหุปิยตาคาถา (พระมงคลวิเสสกาหน้า ๔๐)	๒๑
ครั้งที่ ๘	การุญญตาคาถา (พระมงคลวิเสสกาหน้า ๔๓)	๒๓
ครั้งที่ ๙	เมตตานุเรจาริกตาคาถา (พระมงคลวิเสสกาหน้า ๔๗)	๒๕
ครั้งที่ ๑๐	ปฏิสันถารคาถา (พระมงคลวิเสสกาหน้า ๕๒)	๒๗
ครั้งที่ ๑๑	กาลญุตคาถา (พระมงคลวิเสสกาหน้า ๕๗)	๓๒
ครั้งที่ ๑๒	วิริยสมบัติคาถา (พระมงคลวิเสสกาหน้า ๖๘)	๓๘
ครั้งที่ ๑๓	โลกัตถจริยาคาถา (พระมงคลวิเสสกาหน้า ๗๓)	๔๒
ครั้งที่ ๑๔	ราชจริยา (พระมงคลวิเสสกาหน้า ๗๕)	๔๖
ครั้งที่ ๑๕	มิตตคาถา (พระมงคลวิเสสกาหน้า ๗๙)	๔๘
ครั้งที่ ๑๖	มัตตัญญุตคาถา (พระมงคลวิเสสกาหน้า ๘๕)	๕๗
ครั้งที่ ๑๗	ปุคคลัญญุตคาถา (พระมงคลวิเสสกาหน้า ๙๗)	๖๑
ครั้งที่ ๑๘	สหกรณคาถา (พระมงคลวิเสสกาหน้า ๑๐๖)	๖๗
ครั้งที่ ๑๙	สนุติคาถา (พระมงคลวิเสสกาหน้า ๑๐๙)	๖๘
ครั้งที่ ๒๐	ขันติคาถา (พระมงคลวิเสสกาหน้า ๑๒๐)	๖๙
ครั้งที่ ๒๑	ไตรสรณคมนคาถา (พระมงคลวิเสสกาหน้า ๑๓๒)	๗๔
ครั้งที่ ๒๒	พลวฑฺฒนธมฺมคาถา (พระมงคลวิเสสกาหน้า ๑๕๑)	๗๗
ครั้งที่ ๒๓	ปารมีคาถา (พระมงคลวิเสสกาหน้า ๑๗๕)	๗๘
ครั้งที่ ๒๔	วินยคาถา (พระมงคลวิเสสกาหน้า ๑๗๖)	๗๙

ครั้งที่ ๒๕	สุวรรณสามชาตคคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๑๘๙).....	๘๐
ครั้งที่ ๒๖	อุเบกขาในพรหมวิหารคคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๑๙๑-๑๙๒).....	๘๗
ครั้งที่ ๒๗	ธัมมวิจยคคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๒๐๐).....	๘๙
ครั้งที่ ๒๘	ราโชวาทคคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๒๐๑).....	๙๐
ครั้งที่ ๒๙	สังขบารมีคคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๒๑๑).....	๙๖
ครั้งที่ ๓๐	อธิฏฐานปารมีคคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๒๑๒).....	๙๘
ครั้งที่ ๓๑	เนมิราชาตคคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๒๑๓).....	๙๙
ครั้งที่ ๓๒	มหาชนกคคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๒๓๓).....	๑๐๐
ครั้งที่ ๓๓	กาลญุตาคคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้าที่ ๒๔๗).....	๑๐๗
ครั้งที่ ๓๔	อุบายโกศลคคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๒๖๒).....	๑๐๙
ครั้งที่ ๓๕	นิคคหปักคคคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๒๖๗).....	๑๑๒
ครั้งที่ ๓๖	ทีปคคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๒๗๒-๒๗๓).....	๑๑๔
ครั้งที่ ๓๗	มัตตัญญุตาคคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๒๗๘).....	๑๑๖
ครั้งที่ ๓๘	อัปปมาทคคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๒๘๔).....	๑๑๘
ครั้งที่ ๓๙	สมานตตตาคคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๒๘๘).....	๑๑๙
ครั้งที่ ๔๐	อตุถกามตาคคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๒๙๘-๒๙๙).....	๑๒๐
ครั้งที่ ๔๑	วิติคคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๒๙๙-๓๐๐).....	๑๒๑
ครั้งที่ ๔๒	สหกรณคคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๓๐๘).....	๑๒๓
ครั้งที่ ๔๓	สันติคคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้าที่ ๓๑๑-๓๑๒).....	๑๒๕
ครั้งที่ ๔๔	ปฏิรูปการิตาคคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๓๑๘).....	๑๒๗
ครั้งที่ ๔๕	การณวสิกตาคคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๓๒๗).....	๑๒๘
ครั้งที่ ๔๖	ขันติคคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๓๔๐).....	๑๓๐
ครั้งที่ ๔๗	ธมฺมกามตาคคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๓๔๗).....	๑๓๒
ครั้งที่ ๔๘	ปุพเพตปฺญญตาคคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๓๕๐).....	๑๓๔
ครั้งที่ ๔๙	อาชวคคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๓๕๓).....	๑๔๐

ครั้งที่ ๕๐	สังคายนา (พระมงคลวิเสสภาน้ำ ๓๕๙)	๑๔๒
ครั้งที่ ๕๑	รัฐสภาภิบาลนโยบายคาถา (พระมงคลวิเสสภาน้ำ ๓๖๐)	๑๔๖
ครั้งที่ ๕๒	ยาจโยคตาคาถา (พระมงคลวิเสสภาน้ำ ๓๘๖)	๑๕๑

ครั้งที่ ๑ ปุพเพกตปุญญตาคาถา (พระมงคลวิเสสกาถาหน้าที ๘)
(ดูเพิ่มเติม ครั้งที่ ๔๘)

ย่อความ

-จะเล่าเรื่องปุพเพกตปุญญตา

- พระเจ้าอยู่หัวทรงบำเพ็ญปุพเพกตปุญญตานี้มาตั้งแต่อดีตชาติ จนกระทั่งปัจจุบันจึงทรงสมบูรณ์ด้วยสมบัติ ๔ ประการคือ ชาติ อีสริยะ โภคะ และญาณสมบัติ
- ทรงบำเพ็ญประโยชน์เพื่อมหาชนเป็นอเนกประการ ทรงเป็นที่รักยิ่งของปวงชนทุกหมู่เหล่า
- ทรงประกอบด้วยชาติสมบัติ สามารถยังกิจให้สำเร็จได้โดยง่าย
- ทรงประกอบด้วยอิสริยสมบัติ สามารถทำกิจที่ยากให้สำเร็จได้
- ทรงประกอบด้วยโภคสมบัติ ใช้กำลังทรัพย์ทำงานให้สำเร็จได้
- ทรงประกอบด้วยญาณสมบัติ สามารถให้งานทุกอย่างสำเร็จได้โดยไม่มีอุปสรรค
- ในข้อนี้ จัดว่าเป็นมงคลอันสูงสุดของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
- อนึ่ง ปุพเพกตปุญญตานี้ จัดว่าเป็นบุญนิธิ ดังภาษิตในนิกัณฑ์สูตรว่า

อสาธารณมณเฑสตฺย อโจรหโรณ นิธิ
กยิราถ ธีโร ปุณฺณานิ โย นิธิ อนุคามิโก
เอส เทวมนุสฺสานํ สพฺพกามทโท นิธิ ฯ

ปุพเพกตปุญญตาคาถา

ปัฐยาวัตร

เทสิตา ปน พุฑฺเธน	ยา ปุพฺเพกตปุญฺญตา
อิทานาหํ กริสฺสามิ	เอตสฺสา อตฺถวณฺณนํ
รฏฺฐาธิโป จ อมหากํ	วธฺมมาภิกฺขุสฺสิตฺโต
โปราณโต ว ปญฺฐาย	ยาว อชฺชตฺตนา จิรํ
เอตมปิ ปริปุเรนฺโต	ปุญฺญาธิการสมฺมโต
ชาติอิสฺสริเยนาโถ	ญาณโภเคน ภูสฺสิตฺโต ฯ

อินทรวีเชียร

ราชา ปเนโส พหุภุมการี
มจจานุภุมปี จ ปิโย นรานัน
โสชาติปุณโณ วรรณมธาดา
สาธติ กิจจํ สหิตํ ว ชิปปิ
ภูโป จ โส อีสริเยน ยุตโต
สาธติ กิจจํ อติทุกกรมปี
โกเคน ปุณโณ อถ โส นรินโท
สาธติ นิจจํ กรณียกิจจํ
ญาณน ยุตโต วรรณตติโย โส
สาธติ กิจจํ อภโย อเวโร ฯ

อินทรวงศ์

เอโสปี ธมโม ชนตานุภุมโป
เทวาน มจจัน หิตตถสาธโก
โหเต สत् มงคฺลุมุตตมํ สทา
ธมโม จ โส ปุณฺณนิธิติ สมนโต
ตปฺปจฺจยา โย อิมินา สมนปิโต
สาธติ กम्मํ อธ โส วิเสสโต ฯ

ปัฐยาวัตร

อสาธารณมณฺเฐสํ	อโจรฺหรโณ นิธิ
กยิราถ ธิโร ปุณฺณานิ	โย นิธิ อนุคามิโก
เอส เทวมนุสฺसानํ	สพฺพกามทโท นิธิ
อิจฺเจวํ นิธิกณฺเท ว	สมพฺพุเรน สุเทสิตนฺติ ฯ

ครั้งที่ ๒ ศรัทธาสัมปทา (พระมงคลวิเสสภาน้ำ ๒๒) ย่อความ

- จะกล่าวเรื่องศรัทธาสัมปทา
- ศรัทธามีอยู่ ๔ อย่างคือ กัมมศรัทธา, วิปากศรัทธา, กัมมัสสกตาศรัทธา, ตถาคตโพธิศรัทธา
- กรรมของมนุษย์มีอยู่ ๒ อย่างคือ กุศลกรรมและอกุศลกรรม
- กุศลกรรมให้ผลน่าชื่นใจ ส่วนอกุศลกรรมให้ผลไม่น่าชื่นใจ
- มนุษย์ทำกรรมก็เหมือนหมอรู้อสุฐานของโรคก่อนแล้วจึงรักษาโรค
- ความเชื่อต่อกรรมเช่นนี้ เชื่อว่ากัมมศรัทธา
- สิ่งที่น่าปรารถนาเป็นผลของกุศลกรรม ส่วนสิ่งที่ไม่น่าปรารถนาเป็นผลของอกุศลกรรม
- ความเชื่อของกรรมเช่นนี้ สัตว์ทั้งหลายยอมเป็นไปตามกรรม คือทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
- ความเชื่อต่อกรรมเช่นนี้ เชื่อว่ากัมมัสสกตาศรัทธา
- พระพุทธเจ้าทรงมีพระปัญญาคุณ บริสุทธิคุณ และกรุณาธิคุณ ทรงบำเพ็ญประโยชน์ต่อหมู่สัตว์
- พระธรรมอันพระองค์ทรงตรัสไว้ดีแล้ว
- พระสงฆ์สาวกปฏิบัติดีแล้ว
- ความเชื่อเช่นนี้ เชื่อว่าตถาคตโพธิศรัทธา

สทฺธาสมฺปทาตาถา

ปัญญาวัตร

ยา สทฺธาสมฺปทา วุตตา สมฺพุทฺเธน มहेสิณา
 อิทานาหํ กริสฺสามิ เอตฺตสฺสา อตฺถวณฺณนํ
 กมฺมสทฺธา จ ยา เอสา ยา วิปากสทฺธา อโถ
 ยา กมฺมสฺสกตาสทฺธา ตถาคตฺโพธิสทฺธา
 อิติ สทฺธา จตฺสโสว ปชาย อตฺถสํวาทิกา ฯ

อินทรวีเชียร

กมฺมํ ชนํ กุสลํ มนาปํ
 ปาปญฺจ กมฺมํ ทฺวิชํ ว โหติ
 ปาปํ อกนฺตํ จิตฺรํ กุกมฺมํ
 สทฺธา อโย วุจฺจติ กมฺมสทฺธา
 อิกฺกุณฺธานิสฺสํ กุสลญฺจ กมฺมํ
 ทฺกฺขานิสฺสํ ทฺรชฺชํ กุกมฺมํ
 วุตตา จ เอสาปิ วิปากสทฺธา ฯ

อินทรวงศ์

กมมณจ สดเต สกเล วิภชชเต
 สดตา ปวตตนต์ติ อีเระ กมมุนา
 กลยานกมมํ กุรุเต สยมปี โย
 เอโส มนุสฺโส ลภเต วรํ ผลํ
 ปาปํ ตุ กมมํ กุรุเต กเมน โย
 ปปโปติ เอโส ผรุสํ วินาสนํ
 มจจान โลกเ อยเมว ฐมมตา
 เอสาปี กมมสฺสกตาปี วุจฺจเตฯ

ปัฐยาวัตร

อมหากมปน สมพุทฺโธ	ปณฺญาคุณภีธารโก
ปาริสฺสุทฺธิสมาปนโน	กรุณาธิคุณาธิโก
มหาการุณฺนิโก นาโถ	สพฺพสฺตตานุกมฺปโก
สมมาสมพุทฺธสทฺธมโม	สฺวากขาโต จ สฺุเทสิโต
สจฺโฆ สุปฺปฏิปนโน จ	สมมาสมพุทฺธสวโก
ตถาคตโฬริสทฺธา	อิจฺเจวํ วุจฺจเต อยฺนฺติฯ

สหสาสมุปทาตาถา (ฉีกตัวอย่างหนึ่ง)

ปัฐยาวัตร

โย สทฺธารทสทฺโธ หิ	ปณฺญาสทฺฐปสฺสหิโต
ส สทฺธาสมฺปทฺฐโฐติ	พุทฺธาทีหิ ปวุจฺจติ
กมฺมสทฺธาติกา เหา	เวทิตพฺพา จตฺพุพิธา
ทานิ สํวณฺณยิสฺสามิ	อตฺถมสฺสา ยถากมฺมํ ฯ

อินทรวงศ์

สารัฐ์ อโลภาพิภติพิภักธ ยัม
เอตัม กมมัม กุสลนติ วุจจเต
ปาปญจ โลภาพิภติพิภักธ ยัม
เอตัม กมมัม กุสลนติ วุจจเต
ตัม เยน สพพัม ทุปเภทกัม กตัม
ทวาเรหิ กายาพิภติพิภักธ ยถา
โอกาสลทธัม จภิสงขตัม อิศ
ชิปปัม อิศเรตัม อนุคจจเต ตถา
ญตวาน โรคัม สมภูตฺติ ชรัม
เวชฺโช วิหุ ตัม สุตติภจจมานโส
สพพตถ สทฺโธ สุวิจาร์เณน โย
โส กมมสทฺธาฐิติโกติ วุจจเตฯ

ปัฐยาวัตร

กิลีสานุสเยเนว
ยัม ยัม กาเยน วาจาเย
เต ตสฺส ตสฺส นิสฺสนทัม
วุตฺตยเจตมปิ พุทฺเธน
ยาทิสัม วปะเต พิชัม
กลฺยาณการี กลฺยาณัม
ตตฺโรคาหณจิตฺโต จ
ส กมมสฺสกตาสทฺธา
โย จิธฺ ครหัม สมมา
โลเก อนุตฺตโร สตถา
สตฺตานัม มุตฺติเนตา จ
อิจฺจาพิภติวตฺถุสฺมี

วังสัฏฐะ

มณาปิยัม ยัม อภิปิตฺตาวาหัม
วิปาภภูตัม กุสลสฺส นาม ตัม
อเปมิภัม ยญจ น ปิตฺตาวาหัม
วิปาภภูตัมกุสลสฺส นาม ตัม
วิปาภกมมัม ทุปเภทกัม อิทัม
ปะเวทิตัม กมมสฺริภยัม อิตติ
รุชฺชว เวชฺโช ชรภัม สุปสฺสิย
รุชฺชาสมภูตฺธานวินิจฺฉยัม กรัม
สุสฺสุทฺธิโก ตตฺตร วิจาร์เณน โย
วิปาภสทฺธาฐิติโกติ วุจจเต ฯ

เยภิกฺขิตาธ ชนฺตฺโน
เจตสา วา ปกฺกพฺเพ
อญฺญตฺถ นิคจฺจเร
โลกนาถेณ สตฺถุณา
ตาทิสัม ลภเต ผลัม
ปาปการี จ ปาปัม
สทฺโธ จ โยธ ปุคฺคโล
ฐิตฺติ สมปะวุจฺจติ
สมพฺพุทฺโธ ภคฺวา ตถา
ปะญญาทฺยาสมมานโส
ติวิทฺตมฺพเทสโก
ฐิตฺติ ส ปวุจฺจติ ฯ

ครั้งที่ ๓ พุทธเจติยคาถา (พระมงคลวิเสสกาถาหน้า ๒๔)

ย่อความ

- จะเล่าเรื่องพุทธเจติย
- พุทธเจติย มีสามอย่างคือ ๑ สารริกเจติย ๒ บริโภคเจติย ๓ อุทเทสิกเจติย
- ในบรรดาเจติยเหล่านั้น สารริกเจติยก็คือ ที่เมื่อพระพุทธรูปนิพพานแล้ว มัลลกษัตริย์ก็ทำการ
มาปนกิจ แล้วแบ่งอัฐิแก่เจ้าเมืองทั้ง ๗ เมือง บรรจุไว้เจติยของตนเพื่อบูชา
ส่วนพวกโมริยกษัตริย์มาทีหลัง ได้เพียงขี่เถ้าไปบูชา
- บริโภคเจติย ก็คือสถานที่เป็นที่บรรจุบริหารพระพุทธรูปเจ้ามีบาตรและกฐินที่ประทับเป็นต้น
- ส่วนอุทเทสิกเจติยก็คือสถานที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงธรรมและปรินิพพาน อันเป็นสังเวชนียสถาน
พระเจติยเป็นที่บรรจุพระธรรมคำสอนของพระองค์
- และพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นมาสักการบูชาอย่างที่พระราชาทิ้งหลายสร้างเป็นตัวอย่าง ๑

เจติยคาถา

ปัฐยาวัตร

อิทานาหํ กริสสามิ	พุทฺธเจติยวณฺณนํ
สารีริกํ วรรณฺเจว	บริโภคํ วรรํ อโถ
อุทฺเทสิกํ วรรณฺจาติ	ติพฺพิธํ พุทฺธเจติยํ
สารีริกํ กเถสุสามิ	ตาวาหํ พุทฺธเจติยํ ๑

อินทรวีเชียร

เสฏฺฐเฐ หิ พุทฺธเฐ ปรีนินฺพพุตฺตมฺหิ
 มลฺลาปิ เอตฺตสฺส สรีริกํจจํ
 กตฺวา อโถ สตฺตวิธํ ว ธาตุํ
 เย ขตฺติยา สตฺต อยาจยีสฺสุ
 เตสํ อทาสุํ ปวฺรณฺฐิธาตุํ
 สกฺกาณฺนปฺพูชาย ปชาย นิจจํ
 รณฺฐาธิปา โมริยขตฺติยา จ
 องฺการมคฺคํ ปวฺรํ ลภิตฺวา
 ปกฺขีสฺสุ ยตฺถเว สกํ ว เอตํ
 เอตฺมปิ สารีริกเจติยฺนฺติ

สมมา วิภูตํ อติทสฺสนียํ
 ปาสาทิกํ พุทฺธวรมฺหิ นิจจํ ๑

อินทรวงศ์

อณฺเฐว วตฺถุณี ชินฺสสฺส สพฺพโส
 อคฺคา วราคนฺธกุฎฺฐิ จ ยตฺถ เว
 เอตฺมปิ วุตฺตํ บริโภคเจติยํ
 สํเวคณฺฐานํ จ จตฺตพฺพิธํ วรรํ
 สมพุทฺธธมฺมพฺพิณโย วราสโย
 สมพุทฺธรูปํ ปฏฺิมากรํ วรรํ
 ราชฺหิ เอตฺถจ สยํ สุกาธิตํ
 วุตฺตํ ว อุทฺเทสิกเจติยฺนฺติ ตฺนฺติ ๑

นพทเวติยตาธา (ฉักตวัชย่างหนึ่ง)

อินทรวงศ์

อคฺคณจ สารีริกเจติยํ กตํ
 โอบารณฺตํ ปริโภคเจติยํ
 โสภณจ อุทฺเทสิกเจติยํ วรํ
 เสฏฺฐเฐ จ พุทฺเธ ปรินิพฺพุเต ตทา
 อุปฺปนฺนเมตสฺส สรีรณาปนํ
 โอบากาสทฺธา อถ สตฺตชตฺติยา
 สมฺพุทฺธสารีริกธาตฺคณฺหิตา
 ตา ธาตฺโย สฺมุจฺจ กรีสุ เจติเย
 องฺคารลทฺธา ปน โมฺรชตฺติยา
 องฺคารมคฺคํ สกเจติเย กรํ
 วุตฺตํ ว สารีริกเจติยํ อิทํ ฯ

อินทรวีเชียร

พุทฺโธ จ โย มารชิ โลกนาโถ
 วตฺถุ ปริกฺขารวฺรานิ อฏฺฐ
 ปตฺตาทิกานฺว ชินฺสฺส ตสฺส
 ปาสาทิกา คณฺธกฺฎิ มนาปา
 เอตานิ วตฺถุณี วลฺลชิตานิ
 วุจฺจนฺติ เอวํ ปริโภควตฺถุ ฯ

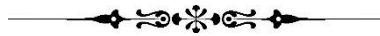
ปัฐยาวัตร

ตทา ปสฺสูติฐานนฺจ	โพธิฐานนฺจ อุตฺตมํ
ธมฺมปฺปกาสนฺฐานํ	นิพฺพานฐานมุตฺตรํ
อิติ สํเวคฺฐานานิ	จตฺตาริ สุกตสฺส จ
ธมฺมานํ มณฺชฺสา ตสฺส	สมฺพุทฺธปฏฺิมา วรา
อุทฺเทสิกเจติยนฺติ	สพฺพวตฺถุณี วุจฺจเร
สมฺพุทฺธปฏฺิมา เจตา	ชตฺติเยหิ สุการิตาติ ฯ

ย่อความ(อีกนัยหนึ่ง)

- จักกล่าวเรื่อง พุทธเจดีย์
- ก็พุทธเจดีย์มีอยู่ ๓ ประเภท คือ สารีริกเจดีย์ ปริโภคเจดีย์ อุทเทสิกเจดีย์
- เมื่อพระพุทธองค์ปรินิพพานแล้ว มัลลกะษัตริย์ถวายพระเพลิงพระศพ แบ่งพระธาตุแก่กษัตริย์ ๗ เมือง กษัตริย์เหล่านั้นบรรจุพระธาตุไว้ในเจดีย์ใด อนึ่ง พระอังคารที่โมริยะกษัตริย์ได้รับ บรรจุไว้ในเจดีย์ใด เจดีย์เหล่านี้ เรียกว่า สารีริกเจดีย์
- เครื่องอัฐบริขารมีบาตรเป็นต้นของพระผู้มีพระภาค อนึ่ง ที่ประทับมีพระคันธกุฎีในพระเชตวันเป็นต้น อยู่ในเจดีย์สถานใด เจดีย์สถานนั้นเรียกว่า บริโภคเจดีย์
- สังเวชนียสถาน ๔ คือสถานที่ประสูติ, ตรัสรู้, แสดงปฐมเทศนา, ปรินิพพาน ตั้งอยู่ในที่ใด อนึ่ง เขาบรรจุคำสอนของพระพุทธเจ้าไว้ในที่ใด ที่นั้นเรียกว่า อุทเทสิกเจดีย์
- ในกาลต่อมา มีการสร้างพระพุทธรูปด้วยวัตถุต่างๆ พระพุทธรูปนี้ก็จัดเป็นอุทเทสิกเจดีย์ด้วย
- อนึ่ง การสร้างพระพุทธรูปอันพระเจ้าแผ่นดินทรงอุปถัมภ์แล้ว
- ตัวอย่างเช่น พระเจ้าศรีธรรมปิฎก สร้างพระพุทธชินราช พระพุทธชินศรี และพระศาสดามุนี ประดิษฐาน ณ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เมืองพิษณุโลก

นพุตเจดีย์คาถา (อีกตัวอย่างหนึ่ง)

ปัฐยาวัตร

อิทานาห์ กริสสามิ	พุทธเจดีย์วณณนํ
สารีริกเจดีย์ ยํ	ยํ ปริโภคเจดีย์
อุทเทสิกเจดีย์ ยํ	ติพพิธํ พุทธเจดีย์ ฯ

อินทรวงศ์

เสฏฐุ ติ พุทฺธเ ปรีนินพพุเต ตทา
 มลฺลา นรีนฺทา วิพฺธา สมคฺคิกา
 กตฺวาน เอตสฺส สรีรมาปนี
 กตฺวาน อฏฺฐีนิ ชินสฺส สตฺตธา
 เย ขตฺติยา สตฺต ตฺหิ สมากตา
 เตสมฺปิ เอตานิ อทฺสุ ธมฺมโต
 เต ตานิ ยสฺมี ฐปยีสุ เจติเย
 องฺการมตฺตมฺปิ ลภีสุ โมริยา
 เต ตลฺลจ ยสฺมี ฐปยีสุ เจติเย
 โหเตว สารีริกเจดีย์ อิทํ ฯ

อินทรวีเชียร

ปตตาทิวตถุณี ชินสุส ยตถ
ปาสาทิกา คนธภูฏี จ ยตถ
ตัม เจตียคค์ ปริโภคนยาตัม
ยสมี ปเทศมहि ชิโน ปสุโต
ยสมี ปเทศมहि จ โพธิปโต
ยสมีลจ ธมมัม ปฐมัม กเถสิ
ยสมีลจ นิพพานคโต ชิโน โส
ส้วคฐานนติ ปุจจเต โส
ยตถเอว เอตัม สุปติฏฐิตลจ
ยตถสส ธมโม ลีขิตโต วิเสโส
ยตถสส อคคา ปฐีมา กตา จ
โหตีธ อุทเทสิกเจตียัม ตัม ฯ

ปัฐยาวัตร

สมพุทธรปฐีมาเยว	การาปนัม วิเสสโต
มหाराชูหิ สพุเพหิ	สัสมุจจ อุปตถมภิตัม
สิริธมโม มหาราชา	เอตถเอวาทุ นิตถสนัน
พุทธรชินราชา เจว	พุทธรชินสีโห อโถ
สตถามุนีติ ปญญาตา	สมพุทธรปฐีมา อีมา
การาปีตา ว เอเตน	วิสสุโลกปุเร วเร
สิริรัตนมหาธาตุ-	อาราเม ว สฐาปีตาติ ฯ

ครั้งที่ ๔ พาทุสัจจาคาถา (พระมงคลวิเสสภิกษุหน้า ๒๘)

ย่อความ

- ข้าพเจ้าจะเล่าเรื่องพาทุสัจจะให้ฟัง
- พาทุสัจจะคือความเป็นผู้ฉลาดในอรรถในธรรม
- พาทุสัจจะมีอยู่แก่ผู้ใดผู้นั้นย่อมเป็นพหูสูตร
- ในข้อนี้จะเล่าเรื่องในทิโตปเทศให้ฟัง
- พระเจ้าสุทนต์นครองราชสมบัติในเมืองปาตลีบุตร
- พระองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถในราชกิจทั้งปวง
- วันหนึ่งทรงฟังเรื่องคุณของการศึกษาทรงสลดพระราชหฤทัย
- เพราะราชบุตรทั้งหลายไม่สนใจการศึกษา มักประพฤติผิดคลองธรรม
- พระองค์ทรงเห็นโทษของความโง่เขลามิพระประสงค์จะให้ราชบุตรเหล่านั้นเล่าเรียนจึงทรงเลือกอาจารย์ผู้สอน
- ท่านมหาปราชญ์วิชฌุศรมันเป็นผู้มีความรู้ความสามารถมากสอนวิชานิติศาสตร์ให้ราชบุตรเหล่านั้น
- ส่วนราชบุตรเหล่านั้นก็ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนจนสำเร็จการศึกษาได้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ
- พาทุสัจจะนั้นจัดเป็นอริยทรัพย์บ้าง จัดเป็นเวสารัชชกรณธรรมบ้าง จัดเป็นสัปปุริสธรรมบ้าง และจัดเป็นนาถกรณธรรมก็ได้
- บุคคลผู้พหูสูตรแม้ไม่รวยแต่ก็ไม่จน ชีวิตของเขาไม่เปล่าประโยชน์
- เขาเป็นผู้ทรงธรรม เป็นคนดี เป็นคนมีประโยชน์จึงเป็นผู้องอาจสง่าผ่าเผยในทุกสถานฯ

— ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ —
พาทุสัจจาคาถา

อินทรวีเชียร

ยี่ พาทุสัจจํ มุนินา สุวุตต์
วุกขามิหํ ตมปิ ยถานูรูป
โกสลลตเถ สกเล จ ธมเม
พุทฺธปฺปสฺสภูตฺตํ อหุ พาทุสัจจํ
ยสฺสสตฺถิ เอตํ อิทํ ทิฆมตฺตํ
เอโสปี สพฺพตฺถ พุทฺธสุโต ว
วุตฺตตฺถจ ยํ วตฺถุ ทิโตปเทเส
ตุมเหปี สกฺกจฺจมิทํ สุณนถ ฯ

อินทรวงศ์

ธรรมาธิปไตย ปาตลิมุตตธานิย์
บุญญาธิกาโร วิพุธโร สุตสสัน
กิจจานุกิจเจสุ สทา วิจกขโณ
สุตวาน ลิกขาย คณํ สยํ ตทา
สํเวคชาโต อภิวิฑูตมิกามโก
ปุตตา หิ เอตสส อสินวุตติโน
ลิกขาย นิกขิตตธูรา อสํวตา
เอโส จ ราชา ทยทสสิโก ตหิ
เอตสส ลิปโป อหุ ทาทูกามโก
โย วิสสุกมโม ปุริโส พหุสสุโต
โส นิตยา เต अनुसालि सारुगं
เอเต จ ลิปโปปคตา วิสารทา ฯ

ปัฐยาวัตร

พาทุสจจณจ นามเต มนุสสานํ ว สาทถิกํ
สตตารियธนญเจว เวสารชชกรณํ อถ
นาถกรณธมโม จ สปปุริสธมโม จหุ
พหุสสุโต จ นามโส อปปโกโค อหุคคโต
สีลวา ธมมสมปุนโน สพพตเถว วิสารโท
โกวิโท อตถธมมานํ อโมฆํ ตสส ชีวิตนติ ฯ

ย่อความ(อีกนัยหนึ่ง)

- บัดนี้ ข้าพเจ้าจักเล่าเรื่องพาทุสัจจะ
- พาทุสัจจะนี้ มีอยู่แก่ผู้ใด ผู้นั้นย่อมเป็นผู้แตกฉานในอรรถและธรรม
- พาทุสัจจะนี้ มีประโยชน์มากในการศึกษา
- ผู้ประสบผลสำเร็จในการศึกษา ชื่อว่าเป็นพหุสสุโต ได้รับการยอมรับจากสังคมทั่วไป
- มีเรื่องเล่าในทิโตปเทศปกรณ์ เป็นตัวอย่าง
- ในอดีตกาลพระเจ้าสุทนต์ครองเมืองปาตลิมุตตรทรงมีพระปรีชาสามารถในกิจทั้งปวง
วันหนึ่งได้สดับคาถาพรรณนาคุณของการศึกษา แล้วสลดพระทัย
- เพราะราชบุตรประพตินอกธรรม ไม่สนใจต่อการศึกษา
- พระเจ้าสุทนต์ทรงเห็นโทษแห่งความโง่เขลาและคุณแห่งการศึกษา จึงแสวงหาอาจารย์ผู้สั่งสอน
- วิษณุศรมันบัณฑิตได้รับการคัดเลือกสอนวิชานิติศาสตร์ให้แก่ราชบุตรทั้งหลาย
- ราชบุตรเหล่านั้น ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ประสบผลสำเร็จในการศึกษา ทรงปฏิบัติราชกิจได้เป็นอย่างดี
- ในทางศาสนา พาทุสัจจะนี้ เป็นที่นิยมโดยทั่วไป สงเคราะห์เข้าในธรรมเหล่านี้ คืออริยทรัพย์ ๗ เวสารัชชกร
ณธรรม ๕ สปปุริสธรรม ๗ และนาถกรณธรรม ๑๐
- พหุสสุตบุคคล แม้ไม่รวย แต่ก็ไม่จน เป็นผู้อาจหาญในทุกสมาคม เป็นผู้รู้สรรพธรรม เป็นคนดี และสร้างสรรค์
ประโยชน์ให้กับคนอื่นด้วย
- ชีวิตของเขา ไม่เปล่าประโยชน์เลย ฯ

พาทุสจจตาถา (ลัทธิวัชอย่างหนึ่ง)

อินทรวงศ์

ยัม พาทุสจจจ มุณินา สุเทสตี
วกุขามิหัม ตัม ว สุนาถ อายตี
ตัม พาทุสจจจ อหุ ยสส สพพพา
ธมมตถวิญญ อยเมว ปณจิติโต
เอตถจ สิกขาย หิตาย วตตเต
โย ปณจิติโต โหติ อยัม พาทุสสุโต
สมมานิติโต ปคคหิติโต ปสสิโต
เอตถเอวิหัม วตถุ หิติโตปเทสเก ฯ

อินทรวชิเชียร

โย ปาตลีสิปุตตนรินทราชา
กาเรสิ รชชัม ว อตีตกาเล
ปณญญาภิกขุโต จ สุทสสนโน โส
กัจจานุกัจเจสุ สมตถโก จ
สุตวา สุวุตตัม ปริยตติคากัม
สัเวคจิตโต ปริยตติกาโม
ทุสสิลลภูตา หิ อิมสส ปุตตา
สิกขนุติ ลิปปี น วิรุฬหิมคคัม
ราชา ปเนโส ปริยตติยาปี
อาทีนวลเจว कुณญจ ทิสวา
ปณญญาธิกัม อัจจริยัม คเวสิ
โย วิสสุกมโม วิพุโธ สุเมโธ
อชฌเมสิโต โส ครุโก สมตถโถ
นิตีส สิกขาปยเต ว ปุตเต
เต นิตีสตถาธิตาธิปณญญา
สาธเนนติ กัจจัม ปิตุโน วิเสสสัม ฯ

ปัฐยาวัตร

พาทุสจจจจจ นามेतัม สมพุททสเสว สาสเน
สพเพหเว มนุสเสหิ อัจฉินณัม ปริปุริตัม
สตตาริยธเนสุ จ เวสสารชชกรณสุ จ
สตตสปปุริเสสุ จ นาทกรณธมเมสุ จ
อิจเจวิเมสุ ธมเมสุ สงคณหิตัม วิเสสโต
พาทุสสุโต จ เตเนส อปปโกโค สุเชริโต
อทลิตุโท มหาปุณญญู สมาคเม วิสารโท
ธมมณญญู อถ อตถถญญู กถยานธมมญญูสิโต
สพพโลกานุกมปีหุ อโหมฆญจสส ชีวิตนุตติ ฯ

ครั้งที่ ๕ อุปายโกศลลลคาถา (พระมงคลวิเสสกาถาหน้า ๓๒)

ปัฐยาวัตร

อิทญจุพายโกศลล	อายาปายสมปิต้
ตเมตํ ยสส อตเถว	วิรุฬหิ ตสส สพพทา
อนตราเยปิ สลฺลชาเต	สุวตฺถิ โหติ สพพโส
มหาปรินิพฺพานสุตฺเต	อิทญเจตถ นิตฺถสนํ
นิพฺพุเต ปน โน พฺพุเต	นรินฺทา มลฺลขตฺติยา
สมคฺคา กุสินารายํ	สรีรมสฺส ฌาปญฺํ ๗

อินทรวงศ์

เอตํ จ สุตฺวา ปุรฺสตตฺตตฺติยา
อายาจิตฺตํ มารชิโนฏฺฐิธาตุโย
ทุตานฺนุเต สยเมว เปสญฺํ
มลฺลา ตโต โทณทวิขํ วิสารทํ
กฺุพฺเพสุมคฺคํ วิภเชตฺตมสฺส ตา
เอโส จ กตฺวาน อิมานิ อฏฺฐธา
ปุชาย อตฺถาย สธานิยํ จิรํ
เอเตสเมตาปิ อทาลิ ธมฺมโต ๗

อินทรวีเชียร

ปจฺฉา ตโต โมริยขตฺติยา เต
อายาจิตฺตํ ตาปี ตมาคมิตฺวา
องฺคารมตฺตํ ว ลภิสฺสุ อคฺคํ
วีรา นรินฺทา อถ มลฺลญฺุปา
กิจฺจานุกิจฺเจสฺสุ วิยตฺติฏฺฐตา
ธีรา อุปายสฺสปี โกวิทา จ
ตสฺมา จ เอวํ อีธ นาครานํ
เอตํ วรํ โสตฺถิ อโหสิ นิจฺจนฺติ ๗

ครั้งที่ ๖ สมานตตตาคาถา (พระมงคลวิเสศกถาหน้า ๓๗)

ปัฐยาวัตร

ยา สมานตตตาคา	วุดตาคา	สมพุทฺธเรน	มเหสีนา
อิทานาหํ	กริสฺสามิ	ตสฺสา	เยวตถวณฺณนํ
อยญจ	ยสฺส	อตถเว	วิรุฬฺหิ
ตสฺส	สพฺพทา		
สา	ปนฺเนสา	คหฺนุญฺเหหิ	พฺรุหิตพฺพทา
ยตีหิ	จ		
พฺพุทฺธเรน	สา	สมาจิณฺณา	โส
ญฺาตีนิ	กตถสฺสชฺชํ		มุนินฺนเพน
น	วาริตํ		
เอเตสํ	ทินฺนภณฺฑมปี		น
โหติ	กุลพฺพุสํ		
ญฺาติภิกฺขุณิยา	ทินฺนํ		จิวรํ
อถ	วญฺญติ		
วิญญุตฺติ	นตฺถิ	ญฺาตีนิ	จตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
			จตฺตฺตฺตฺตฺตฺต

อินทรวีเชียร

ธรรมปฺปทสฺสญฺญกถาย
 วุดตํ
 พฺพุทฺธโร
 สุสฺพุทฺธโร
 กรุณฺณาภิกฺขุตฺโต
 ญฺาตีนิ
 มชฺฌเณ
 กลหํ
 วิวาทํ
 วาเรสิ
 โสตถิ
 จ
 ชเนสิ
 เตสํ
 รญฺญฐาธิโป
 โย
 อถ
 โกสลินฺนโ
 ญฺาโต
 ว
 นามเณ
 วิชฺชุตฺโ
 โทสาภิกฺขุตฺโต
 อถ
 โยธปฺปณฺโณ
 สกฺขยาน
 นิจฺจํ
 ปรีหานิ
 เปกฺโข
 เอโส
 จ
 เสฏฺโฐ
 วรโลกนาถ
 วาเรสิ
 ยฺพุทฺธส
 ว
 เทวปี
 วาเร
 ญฺาตี
 จ
 เย
 ติตฺถิยญฺุตฺตพฺพทา
 คณฺหิสฺสุ
 ชคฺคิสฺสุ
 จ
 ตสฺส
 เวสํ
 โลกานุกมปี
 จ
 วินายโก
 โส
 เตสํ
 อทาเส
 วุสฺมปทคฺคํ
 ฯ

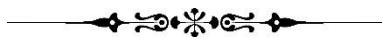
อินทรวงศ์

เมตตภาภิกฺขุตฺตาคา
 จ
 สุชานุทายกา
 โลกมฺหิ
 ญฺาตี
 อถ
 ทุกฺขฆาตกา
 ภารํ
 ชุรํ
 นิตถเร
 ว
 ญฺาตีนิ
 เยสํ
 ยถา
 นตฺถิ
 อิมปี
 ญฺาตกา
 เตสํ
 ตถา
 โหติ
 วินสฺสนํ
 จิรํ
 เย
 เต
 ทิตตถํ
 น
 กโรนฺติ
 ญฺาตีนิ
 สพฺพตถ
 เอเต
 อฺปปินฺนทเร
 พลํ
 เอตาย
 ยฺตฺตาคา
 ว
 สฺพุทฺธ
 ปวินฺนทเรติ
 ฯ

ครั้งที่ ๗ พหุบุปียตาคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๔๐)
ย่อความ

- ผู้ใดเป็นที่รักของหมู่ชนมาก ผู้นั้นมีแต่ความเจริญ
- ในข้อนี้พระพุทธเจ้าเมื่อจะแสดงหน้าที่ขรรษาสัจจัตถ์แก่เจ้ามทานามะว่า
- กุลบุตรผู้ใด มีพระเจ้าแผ่นดินเป็นต้น เกื้อกูลมารดาบิดา บุตรภริยา คนใช้ซึ่งเป็นคนภายใน และภายนอก เช่นชวานา เพื่อนบ้านและมิตรสหาย เกื้อกูลเทวดาและสมณพราหมณ์ ด้วยทรัพย์ที่ชอบธรรม เทวดาและมนุษย์เหล่านั้น ย่อมช่วยเหลือกุลบุตรนั้น ให้มีความสุขความเจริญ
- แม้แต่พระเจ้าแผ่นดิน ยังจะต้องทรงบำเพ็ญจักรวรรดิครองราชย์โดยธรรม จนเป็นที่ยอมรับของประชาชน
- ประชาชนทุกหมู่เหล่า ต่างถวายความจงรักภักดี
- ในข้อนี้มีเรื่องอสินชาติกเป็นตัวอย่าง
- ในอดีตกาลพระเจ้าพรหมทัตแห่งกรุงพาราณสีได้ช้างเป็นพาหนะเชือกหนึ่ง พระมเหสียังมิได้ประสูติโอรสเลย พระองค์ก็สวรรคต
- พระเจ้าโกศลแห่งแคว้นกาสิ จึงเสด็จยกทัพมาล้อมพระนครไว้
- ชาวพระนครช่วยกันรักษาบ้านเมืองอย่างดี
- ในขณะที่พระมเหสีได้ประสูติโอรสพระนามว่า อสิจิตตกุมาร
- ชาวพาราณสีได้สู้รบกับพระเจ้าโกศล จับพระเจ้าโกศลมาเป็นเฉลยแล้วปล่อยไป สร้างความสวัสดิ์ให้แก่บ้านเมือง
- เมื่อพระราชกุมารมีพระชนมายุได้ ๗ พรรษาได้ครองราชย์สมบัติโดยธรรม เป็นความผาสุกตลอดมาชนม์ชีพฯ

พหุบุปียตาคาถา

ปัฐยาวัตร

โย ปิโย ชนตายาหุ	วุฑฺฒิสฺส ปรีหานิ โน	กสเถ วาณิเช มิตเต	เทเว พาหิรเก อโถ
เอตเถว ภควา เสฏฺฐโฐ	ปชากิจจํ วิภาวํ	สมณเ พุรหมณเ จาปี	สงคณฺหาติ ยถารหํ
มหานามสฺส วฑฺฒณฺสิ	วิเสสํ ธมฺมเทสนํ	เอโส เทวมนุสฺสานํ	สทา โหติ อติบุปิโย
กุลปฺตุโต จ โย อาที	วรํ กตฺวาน ชตฺตियํ	ราชาปี ปริปุเรนฺโต	จกฺกวตฺตํ สมํ สมํ
ธมฺมิเกเหว โภเคหิ	มาตฺรํ ปีตฺรํ สกํ	นิทสฺสนมฺปนฺตเถว	อสิณฺจิตฺตชาติกํ ฯ
ปฺตุตฺตทารณฺจ ทาเส จ	อนฺโตชเน วิเสสโต		

อินทรวงศ์

ราชา จ พาราณสียํ ว โหติ โย
โส พรหมทตโต วิพฺโธ มหิทธิโก
คณฺหิตถ เอกํ วรเสตกฺขชรี
เอตสฺส เทวีปิ ตทา สคฺพภินี
เอโส ตู ราชา สหสา ทิวงฺคโต
กาสินฺรินฺโท กุสโลว โกสโล
โอกาสทฺโธ วรยฺหุสชฺชิตโต
กาเรสิ เสนํ ปรีโตสฺส ธานียา ฯ

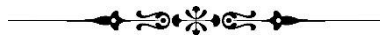
อินทรวีเชียร

สพฺเพ จ พาราณสียํ มนุสฺสา
โคเปนฺติ รณฺฐิวํ สกํ สุกฺคตํ
รณฺโถ จ เทวีปิ อสินฺจิตตํ
เตชานูภาวาทิคตํ วิชายี
เอเตปิ พาราณสียํ มนุสฺสา
ยฺหุธํ กโรนฺตา สห โกสเลน
กตฺวา สซีวี ว วสงฺคตํ ตํ
ปจฺฉา วสํ อิสฺสรียํ จ ทตฺวา
ปาเปนฺติ เขมํ นครํ มนابق
เอโส กุมาโรปิ อสินฺจิตโต
สตฺตายุโก รชชโร สฺฐมโม
รชเช จิตโต โส อหุ ยาวชีวนฺติ ฯ

ครั้งที่ ๘ การอุทฺตมาคาคา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๔๓)
ย่อความ

- ความมีกรุณา ชื่อว่า การอุทฺตมา
- อนึ่ง การอุทฺตมานี้ ยังประโยชน์ให้สำเร็จแก่ชนทุกหมู่เหล่า และเป็นวิหารธรรมของผู้เป็นใหญ่
- โดยอุกฤษฏ์ พระเจ้าแผ่นดินทรงมีพระกรุณา จึงเป็นที่นับถือของประชาชน
- มารดาบิดามีกรณารักบุตรฉันทิต พระเจ้าแผ่นดินก็มีกรณารักประชาชนฉันทัน
- พระองค์ทรงมีความยุติธรรมไม่ลำเอียง ขจัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชน
- บางครั้งปลอมพระองค์เที่ยวเสด็จตามหมู่บ้าน เพื่อทราบความเป็นไปของประชาชน
- อนึ่ง เมื่อมีกองทัพมาประชิดพระนคร ทรงนำกองทัพสู้รบ
- บางพระองค์ถึงกับสิ้นพระชนม์ในสงคราม เช่นพระเจ้าอริฏฐะเป็นตัวอย่าง
- ทรงมีพระกรุณาบำเพ็ญประโยชน์ต่อประชาชนดังกล่าว จึงเป็นที่เคารพนับถือของประชาชน
จัดว่าเป็น สมมติเทพ และผู้สมควรแก่สักการะที่ประชาชนจัดถวาย
- แม้พระพุทธเจ้าก็เช่นกัน ทรงประกอบด้วยพระมหากรุณาธิคุณ คราวเป็นพระโพธิสัตว์
ก็ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่มหาชน เป็นพระพุทธเจ้า ก็ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่มหาชน
- แม้ในกาลเป็นที่ปรินิพพาน ก็แสดงธรรมโปรดสุภทัตปริพาชก ผู้เป็นปัจฉิมสาวก
- ด้วยเหตุนี้ พระองค์จึงเป็นที่พึ่งของพุทธบริษัทตลอดกาลนาน

การอุทฺตมาคาคา

ปฐยาวัตร

อิทานาหิ กริสสามิ	การอุทฺตมาคาคา
ภาโว หิ กรุณาเยว	การอุทฺตมาคาคา
เอตมฺปน วิหีสาย	การอุทฺตมาคาคา
เอตมฺจ สพฺพสฺตตานํ	การอุทฺตมาคาคา
อิสฺสรานมฺจ มจฺจานํ	การอุทฺตมาคาคา
อุกฺกฏฐโต มหาราชา	การอุทฺตมาคาคา
สพฺพาวนฺเตหิ มจฺเจหิ	การอุทฺตมาคาคา
ยถา ปิตา จ มาตา จ	การอุทฺตมาคาคา
มฺหุจฺจิตฺตา ปิยาณฺติ	การอุทฺตมาคาคา
ตถา รฏฺฐาธิโป ราชา	การอุทฺตมาคาคา
โคเปติ อตฺตโน นิจฺจํ	การอุทฺตมาคาคา

อินทรวีเชียร

ราชา ปเนโส วรรณมหารี
รฎฐาธิโป ยุติสุธมธาดา
ทุกขาภิฆาตา จ สุขานุทายี
สาธติ อตถ์ ชนตาย นิจจ์
เอโส นรินโท วิพุธ กทาจิ
คาเมสุ อลญาตกเวสธารี
ญาตุ์ นราน์ จรเต ปวตตี
ชาเต อริสมิ์ นคร สกมทิ
เสนาธิโก โส อกริตถ ยุทธิ
รฎฐาธิโป โกจิ มโตหุ ยุทธ
ราชา อริฎฐุ อธิ เวทิตพโพ
ราชา จ โส สมมติเทวราชา

การุณยยุตโต ชนตานุกมปี
สมมานิโต โหติ ปิโย นราน์ ฯ

อินทรวงศ์

เสฎฐุ หิ พุทธิโป ตเถว จกขมา
โหเต มหาคารุณิโก วิภกขโณ
โส โพธิสตโต ชนตานุกมปีโก
เทเสสิ ธมม ชนตาย สพพทา
นิพพานกาเลปิ ส ธมมเทสโก
ยวาย สุกทโท ปริพาชโก ตทา
สทฐาธิโก ปจฉิมสาวโก วโร
เอตตส ธมม กถยิตถ อธิโส
เตเนส นาโถ ชนตาย สพพทาติ ฯ

การุณยดาตา (ดึกดำบรรพ์อย่างหนึ่ง)

ปัฐยาวัตร

การุณญ์ ปน นามตัม
ทุกขาปนยนาการี
เอตตจ อตถิ เยสมปี
นายโก ปน โย มจโจ
สพพตถ สพพทา อตถ์

ย สตเตสุ ปวตตีตัม
มนุสสานัน ว สาตถิกัม
เตส สุกข์ วิรุฬหิ จ
การุณญเณนาภิกุสิโต
อุปปาเทติ ปชาย โส ฯ

อินทรวีเชียร

ราชาปิ เสฎฐุ ชนตาย โลก
การุณยธมมาริโต นิพทุธิ
ทุกขาภิฆาตา จ สุขานุทายี
อตถานุกมปี จ ปชาย นิจจ์
โส เอกทา ธมมธโร นรินโท
อลญาตกพเพสธโร จรนโต
คาเมสุ ญาตุ์ ชนตาย วุตตี
สงคามชาเต จ ภเย ปวตเต
เอต สย วุปลเมสิ ชิปป

เตเนว เทโวติ สุวิสุตโตยัม ฯ

อินทรวงศ์

พุทธิ จ สุกุทธิ กรุณามหณณโว
สมโพธิญาณาริโต สุโพธิโก
สตตานุกมปี วรรณมเทสโก
เทวาน นาโถ จ ปชาย สพพทา
นิพพานกาเล ปริพาชกสส โส
ธมม สุกททสส อเทสยิตถ เว
ปตตารหโต อถ โส วิสุทธิโก
การุณยเมวสส อิมปิ สพพโสติ ฯ

ครั้งที่ ๔ เมตตานุเรจาริกตาคาธา (พระมงคลวิเสสกาหน้า ๔๗)
ย่อความ

- ผู้ใดไม่มีความอาฆาต ไม่มีความวิหีสา ผู้นั้นย่อมมีเมตตา
- เพราะฉะนั้น ความเป็นผู้มีเมตตาก็ดี ความเป็นผู้มีไมตรีก็ดี ชื่อว่าเมตตา
- บัดนี้ ข้าพเจ้าจักกล่าวเมตตานั้นต่อไป
- เมตตานุเรจาริกตานี้ มีอยู่แก่ผู้ใด ผู้นั้นย่อมปรารถนาดีต่อผู้อื่นตลอดกาลเป็นนิตย์
- ในข้อนี้ มีเรื่องของพระเจ้าติโลกวิชัยในพุทธปรธานเป็นตัวอย่าง
- ก็พระเจ้าติโลกวิชัยนี้ เป็นผู้เปี่ยมด้วยเมตตา หวังอยู่เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น เป็นผู้อนุเคราะห์หมู่สัตว์เนื่องนิตย์
- ดังคำแสดงในพุทธปรธานดังต่อไปนี้
- เราเกิดในสวรรค์ได้ด้วยคุณงามความดีที่เราได้กระทำไว้แล้วทุกประการ
- เราให้ส่วนบุญที่เราทำแล้วแก่สัตว์ทุกประเภท ทั้งที่มีสัญญาและไม่มีสัญญา
- เราขอให้ส่วนบุญนี้แก่สัตว์ที่ทราบชานี้ด้วย
- ขอทวยเทพช่วยไปบอกข่าวแก่เหล่าสัตว์ไม่ทราบชานี้ด้วย
- สัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงอยู่ได้ด้วยอาหาร จงได้โภชนาหารที่ถูกต้อง ดั่งใจเราด้วยเถิด ฯ

เมตตานุเรจาริกตาคาธา

อินทรวีเชียร

อาฆาตวตถุณี อโถ วิหีสา
ยสเสว มจจสส น โหนติ นิจจัม
ตสเสว เมตตา ภวเต นิพทุธัม
เมตตาย ภาโว อถ เมตติภาโว
เมตตานุเรจาริกตาคาธา วุตตาคา
สัณณยิสสามิ อิทานิ เอตัม
ยสสตุถิ เอสาปิ วโร นโร โส
สตุตตานุกมปี จ สเมตติธมโม ฯ

อินทรวงศ์

ราชา ติโลกพิชโย อโหสิ โย
ทฎฐพพเมตสส อิทัม ชาตกัม
เอโส นรินโท วรธมมภูสิโต
เมตตาคิภูโต กรุณาสมปิโต
มจจानุกมปี จ ปรตถเปกขโก
พุทธาปทานเอ อิทเมว เทสิตัม ฯ

ยัม กมมัม กุสลณเจว	ยัม ปุณณญจ สุขาวหัม
กตัม เม สุกฺกัจ จาเยน	วาจาเย อุตฺ เจตสา
เอตสฺส อานุกาเวน	อหัม สคฺคปรายโน
เย สตฺตทา อตฺถิ โลกมฺหิ	สณฺณินโน วา อสณฺณินโน
เอเตสมฺปิ มนฺุณญฺปิ	ปุณฺณญฺภาคัม ททามิหัม
เย จ สตฺตทา วิชานนฺติ	เตสฺ ปุณฺญํ ททามิหัม
เย ตุ สตฺตทา น ชานนฺติ	ชานเยยฺยํ เตปิ เทวตา
อาหาเรญฺญจฺจิกา สตฺตทา	ลภเยยฺยํ โภชนํ วรรณฺติ ฯ

เมตฺตทาปุเรจาริกตาดาทา (ฉีก

ตัวดย่างหนึ่ง)

อินทรวีเชียร

เมตฺตทาปุเรจาริกตา หิ ยายัม
 สัมณณยิสฺสามิ ยถารหัม ตัม
 ยสฺสตฺถิ อาสา จ สุปฺตถนา จ
 ยสฺสตฺถิ โน นาสกรรา วิหีสฺยา
 ตสฺเสว เมตฺตทา ภาวเต นิพฺพุตฺติ
 เตเนว เมตฺตทาธิคฺโต นโร โย
 เวปุลฺลมตฺถิสฺส วิรุฬฺหิ นิจฺจัม
 พุทฺธาปทานเ ปนินฺทํ อโหสิ
 รมฺโณ ติโลกพฺพิชยสฺส วตฺถุํ ฯ

อินทรวงศ์

ยัม ยลฺจ กมมัม สุกตัม มยา สยัม
 กาเยน วาจาเย เจตสา สยัม
 ตัม ตัม ว กมมัม ติทฺเส คตัม กตัม
 สตฺตทา สสณฺญา ยทิวา อสณฺณินโน
 สพฺเพ ภาวนตัม กตปุณฺณญฺภาคินโน
 ชานนฺติ เย เตส ททามิหัม ผลัม
 ชานนฺติ โน เย อถ เทวตา พหุ
 เตสํ กเถยฺยํ สหสา ปวตฺตณัม
 อาหาเรยฺยวาทิคตา จ เย นรา
 เอเต มนฺุณญํ ลภเร ว โภชนํ
 เอตมฺปิ ปุณฺญสฺส ผลัมวิเสสโต
 อิจฺเจวิทํ วุตฺตมโหสิ โออิสโส ฯ

ปฐยาวัตร

สนนินฺนฐานณฺหิ วิณฺญฺหิ	เวทิตพฺพํ สรฺูปโต
ติโลกวิชโย ราชา	เมตฺตทาธิคฺคุณฺภูสิโต
กถยาณชฺฌาสโย โหติ	สพฺพมจฺจานุกมฺปกโ
ปุเรจาริกเมโสปี	เมตฺตํ กตฺวา สภาวโต
สพฺเพสํ ว มนฺุสฺसानัม	อุปฺปาเทติ ทิตํ สุขนฺติ ฯ

ครั้งที่ ๑๐ ปฏิสันถารคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๕๒)
ย่อความ

- การปฏิสันถารนี้ ใช้กันมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล เป็นของที่ทุกคนควรปฏิบัติ
 - ในข้อนี้ มีเวสสันดรชาดกเป็นตัวอย่าง
 - พราหมณ์ชูชก มาทูลขอสองพระกุมาร
 - ท้าวสักกะ แปลงเพศเป็นพราหมณ์ มาขอพระนางมัทรี
 - พระเวสสันดรทำการต้อนรับอย่างดี ด้วยอาหารและน้ำดื่มพร้อมทั้งผลไม้
 - พระพุทธเจ้าก็เหมือนกัน ทรงเคารพในปฏิสันถาร
 - บรรพชิตต้องต้อนรับผู้มาเยือน ด้วยวัตถุสิ่งของต่างๆ
 - ไม่เป็นการทำสัทธาไทยให้ตกไปแต่อย่างใด
 - ทำยาให้แก่คนป่วยก็ได้
 - ภิกษุต้องมีเมตตาจิตเป็นที่ตั้ง ไม่หวังผลตอบแทน ให้ทานแก่ผู้อื่น จึงจะเหมาะสม
 - แม้พระพุทธเจ้าเอง ก็ทรงบัญญัติสิกขาบทบ้าง เพิ่มอนุบัญญัติบ้าง
- ทรงแสดงธรรมโปรดบ้าง ทรงจัดที่อยู่อาศัยให้บ้าง
- แม้พวกเดียรถีย์ ก็ทรงทำการต้อนรับเหมือนกัน
 - การปฏิสันถารนี้ คฤหัสถ์ก็ต้องทำตามหน้าที่
 - การปฏิสันถารนี้ มีชื่อเรียกว่า อติถิพลี
 - เพราะเหตุนั้น ปฏิสันถารนี้ จึงเป็นกิจที่ทุกคนควรทำด้วยโศกะทั้งหลายตามสมควร เพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น ๆ

ปฏิสันถารคาถา

ปฐยาวัตร

อิทานาหิ กริสฺสามิ

ปฏิสันถารวณฺณนํ

อโย โข ปฏิสนฺธาโร

กโต โปราณกาลโต

สพฺเพเหว มนุสฺเสหิ

อาจิณฺโณ ว สทา ลียา

นิทฺสสนฺณจิตฺติ เอตถ

เวสฺสนฺตรสฺส ชาตกํ ฯ

อินทรวงศ์

เฉโก สโรฐ ชุชกพราหมโณ ตทา
อายาจิตฺ ราชกุมารเก อุโภ
เวสสนตโร เยน คมิตถ โอธิส
สโกโก ตโต พราหมณเวสธารโก
ชายัส มหที อภิยาจิตฺ คโต
เวสสนตโร โส อติตฺถฐฺมานโส
ยํ อนนปานาติ อโถ ผลาผลํ
ปานาतिนา เตน วิเสสโต สยํ
อาราธยิตฺถเว อุโภ ชเน กมํ
ปตฺถเนติ ยํ เต ลภเร ว ตํ ตทา ฯ

อินทรวชิเชียร

อาคนตุกา เย อคมุ วิหารํ
ปานาทิวตฺถุหิ ตเถว สมฺมา
อาราธเยยฺยํ สมณา สุขชฺชา
เอตเถว สทฺธาวินิปาตณํ โน
เภสชชกมฺมณจ อิมส ยุตฺตํ
ภิกฺขุ จ เมตตากฺรณฺภาปิณฺณา
สกุการลาภํ ว อนิจฺจมานา
อณฺเวยส ทานํ สตตํ ทเพยฺยํ ฯ

ปัฐยาวัตร

เอโส โข ปฐิสฺนถาโร	สมาจิณฺโณ ชิเนนปิ
เย ภิกฺขุ สนฺติกํ ตสฺส	อาคมีสุ ปุณฺปนุ
เอเตสํ ปฐิสฺนถารํ	อทาสิ ธมฺมโต สยํ
ตทา โส ปุจฺฉิ วตฺถุณี	สิกฺขาปทํ อทาสิปิ
อนุปฺปณฺณตฺติมาทาสิ	อทาสิ ธมฺมเทสนํ
เสนาสนทโท เตสํ	ตติถิยานํ ตเถว โส
คหฺภูเชฺหิ ปเนโสปี	พฺรหฺมิทพฺโพ สมํ จิรฺนติ ฯ

ย่อความ (อีกนัยหนึ่ง)

- การปฏิสันถาร เป็นกิจที่ควรทำแก่ทุกคน ทั้งผู้มาดีและมาร้าย มีมาตั้งแต่ก่อนพุทธกาลมีเวสสันดรชาดกเป็นตัวอย่าง
- พระเวสสันดรทำการต้อนรับพราหมณ์ ชูชกผู้มาขอสงกุมารและท้าวสักกะผู้มาขอพระนางมัทรี ทรงให้ยินดีด้วยน้ำดื่มและผลไม้เป็นต้น
- ในพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงให้เคารพในปฏิสันถารเช่นกัน
- บรรพชิตต้องต้อนรับอาคันตุกะผู้มายังสำนัก
- ไม่เป็นการทำสัทธาไทยให้ตกไป สำหรับคฤหัสถ์ ถ้าเขาป่วยให้ยารักษา ก็ไม่เป็นอะไร
- การต้อนรับนี้ ต้องทำด้วยเมตตา โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน
- พระพุทธเจ้าเองก็ทรงต้อนรับภิกษุทั้งหลายโดยตรัสถามถึงการอยู่การฉันและทรงโอวาทตามสมควรเป็นต้น
- แม้พวกเดียรถีย์ พระองค์ก็ทรงต้อนรับเหมือนกัน
- พวกคฤหัสถ์ต้องต้อนรับกันตามหน้าที่ ด้วยวัตถุสิ่งของต่าง ๆ เพื่อถือเอาประโยชน์ที่พึงประสงค์

ปฏิสนธารดา (อีกตัวอย่างหนึ่ง)

ปฐยาวัตร

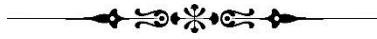
อโยนทิ ปฏิสนธาโร	สาตถิโก วุฑฒิสาธิโก
กल्याณา วา จ ปาปา เย	เอเตสํ ว กโต ลียา
โปราณกาลโต เจโส	อาจิณฺโณ อหุ สพุพพา
นิทสฺสนนฺจ ทฎฐุพฺพิ	เวสฺสนฺตรสฺส ชาตกํ
เวสฺสนฺตโร จ ราชา โส	โย ชูชโก จ พุราหฺมโณ
เทว กุมาเร อยาจิตถ	โย สกโก มทฺทิเมว จ
อุภินฺนํ ปุคฺคฺลานมปิ	ปฏิสนฺธารการโก
ปานียชาทนิเยน	โกชนิเยน โจธิโส ฯ

อินทรวงศ์

สมพุทธรกาเลปี อัย วิเสสโต
สกุจจเมว สุกโต ปลัสโต
เอโส จ โข ปพพชิตเทหิ สารุกัม
อาคนตุกา เยปี สมากตา อหุ
สมปาทิตพโพ ว อิเมสมตตนา
นตเถว สทฐาวินิปาตณัม ตหิ
เย เย คิลานา อติทุกขปีฬิตา
เภสชชเมเตส ททาทูโมธิโส
ยุตต์ ว เอเตหิ สเมตตเจตสา
อุปาทิตพโพ ส อโลภมานสา ฯ

อินทรวีเชียร

พทุเรน เจโส สยเมว สฎฺฐจ
สพเพส ภิกฺขุน สมากตานัม
โอวาททาเนน กถาย ภิชฺชโย
ปานาทิปุจฺฉาย กโต สุจฺฉินฺโณ
เอโส กโต เตน จ ติตฺถิยานัม
สกุจจเมโส ว คิหิหิ นิจฺจัม
ปานาทิวตฺถุหิ กโต ภเวยฺย
มจฺจานมตถาย สุขาย ชิปปนฺติ ฯ

ปฏิสนธารตาถา (ฉักตวัชชย้างหนึ่ง)

ปัญญาวัตร

อิทานาหัม กริสสามิ	ปฏิสนธารวณฺณนัม
อัย โข ปฏิสนธาโร	ปชาย อตฺถสาธิโก
สพเพเหว มนุสฺเสหิ	พฺรหฺมิตพฺโพ ยถารหัม
นิทสฺสนญจ เอตเถว	เวสฺสนตฺรสฺส ชาตกัม
เวสฺสนตฺโร มหาราชา	ปุเรนฺโต ทานปารมฺมิ
พฺรหฺมโณ ชุชฺโก นาม	โย ปุตฺเต ยาจเต อุภ
โย จ สกโก วโร มหฺทธิ	มเหสี ยาจเต สุกัม
ตสฺเสว อนฺนปาเนหิ	ปฏิสนธารโท สยัม
อญญจ ปฏิสนธาโร	สมพฺพุเรน ปลัสโต ฯ

อินทรวีเชียร

เตเนว สพเพหิ ยตีหิ นิจจํ
อาคนตุกา เว ปฏิชคิตพพา
อตเถว สทธาวินิปาตน์ โน
เย อาคตา สนตีกเมว มจจา
สํสุญฺจ เอเต ปฏิชคิตพพา
อาคนตุกา เย ภวเร คิลานา
ภสชชเมเตส สिया สุกินนํ
กम्मํ ปเนตํ สุกตํ ภเวยย
มจฺโจ จ โย เอตถ ผลํ อนิจจํ
เมตตาทิยุตโต กรุณาวีหารี ฯ

อินทรวงศ์

เย วุตถวสสา ยตโย วิสารทา
เยเนว สตถา อุปสงกมีสุ เต
พุกุโธปี เตสํ มจฺจํ กถํ วทํ
เสนาสนํ สุกฺกํ ททํ ยถารทํ
ธมมานุธมมณฺจ วรํ สุเทสยํ
ตตเถว สมมา ปฏิชคิต เต สยํ
ปัจจตฺติกาหุํ อิชฺ ติตฺติยา ตถา
อาคนตุกา เย สุหทา จ กกขฬา
อาคจฺจยฺ อาวสถํ สกํ ตทา
เอเตปี สมมา ปฏิชคิตา ลियุนฺติ ฯ

ครั้งที่ ๑๑ กาลัญญุตาคาถา (พระมงคลวิเสสกาถาหน้า ๕๗)
(ดูเพิ่มเติม ครั้งที่ ๓๓)

ย่อความ

- กาลัญญุตามีประโยชน์มากสำหรับหมู่มนุษย์
- ผู้ไม่มีกาลัญญุตาย่อมเสียประโยชน์ และประสบอันตราย
- ในที่นี้มีทีฆาวุกุมารชาตกเป็นตัวอย่าง
- พระเจ้าพรหมทัตครองแคว้นกาสิ ซึ่งมีความสมบูรณ์ทุกอย่าง
- พระเจ้าทีฆิตติครองแคว้นโกศลซึ่งมีทรัพย์สมบัติน้อย อาวุธยุทธภัณฑ์ก็น้อย กำลังทหารรบก็น้อย เศรษฐกิจก็ไม่ได้
- ต่อมาพระเจ้าพรหมทัตยึดแคว้นโกศลได้อย่างง่ายดาย
- ในข้อนี้มีสันนิษฐานว่า ในเวลาที่สงบควรเตรียมทุกอย่างไว้ให้พร้อม ทั้งทรัพย์สิ่งของ อาวุธยุทธภัณฑ์และเสบียงอาหาร
- ถ้าไม่ทำเช่นนี้ ย่อมถึงความเสื่อม
- หนึ่ง อกาลัญญุตาย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหาย
- ในข้อนี้มีเรื่องพระเจ้าอชาตศัตรูเป็นตัวอย่าง
- พระเจ้าอชาตศัตรูแห่งมครรัฐทำสงครามกับกษัตริย์ลิจฉวีแห่งแคว้นวัชชิตกเป็นผู้ปราชัย
- ต่อมาพระองค์ส่งวัสสการพราหมณ์ไปยุยงให้แตกกันจึงได้ชัยชนะในภายหลัง
- เพราะฉะนั้น กาลัญญุตานี้ จึงมีประโยชน์มาก ส่วนอกาลัญญุตานี้ ไม่มีประโยชน์เลย

กาลัญญุตาคาถา

อินทรวีเชียร

กาลญุตตา ยา มุณินา สุวุดตา
วุกขามิหํ ตมปิ สุณนถ ตุมเห
สาเรติ อตุลํ ชนตยา เอสา
กาลํ วิชานาติ น โย มนุสฺโส
วิตตํ มนาปํ ลภเต น เอส
อุปฺปชเต ตสฺส จ อนฺตราโย
ทุกขาภิญฺโต ภวเต จ นิจฺจํ
ทีฆาวุวตฺถุํ อิท เวทิตพฺพํ ฯ

อินทรวงศ์

โย พุรหมทตโต อธิโป นริสฺสโร
กาสิรินฺโท อหุ โสปิ ขตฺติโย
ทีฆิตฺติ ราชา อหุ โกสลาธิโป
อปฺปาวุโร อปฺปธโน ทลิตฺติโย
โส พุรหมทตโต วรยุทฺตสฺสชิตโต
กาเรสิ ตํ หตฺถคตํ ว โกสลํ
คาเหลสิ เอตถจฺจ สราชินี ตทา
สนฺเต อโถ ปากติเก ว การณ
กิจจานุกิจฺจํ สมฺปาทิตํ สียา
เอวํ อสนฺเต ปรีหานิ สพฺพโส ฯ

ปฐยาวัตร

ยา อกาลณญุตตา วุตตา	เอสา วินาสการกา
นิทสสนนญจิทั เอตถ	อชาตสตตุชาตกั
อชาตสตตุ เจโสปี	มาคธานั นริสโร
ลิจฉวีชตติเยเหว	สทุธิ ยุตตัม กรั ตทา
ปราชย์ ว อาปนโน	เต ทิ โหนติ สมคคิกา
วสสการทวิโซ ปจฉา	ลทุโธกาโส ตหิ ตหิ
เตสั ภินทิตถ สามคคิ	เอกฉนทา น เต อหุ
อชาตสตตุราชา โส	สงคาเม ชยมาลภิ
กาลณญุตตา สทา สาหุ	อิตรา ตุ วินาสกาติ ฯ

ย่อความ (อีกนัยหนึ่ง)

- บัดนี้จักกล่าวเรื่องกาลัญญุตตา
 - กาลัญญุตตาควรประกอบให้มีในงานทุกอย่าง
 - ผู้ไม่รู้จักกาล เมื่อถึงคราวทำไมทำ ย่อมจะเสียประโยชน์ที่จะได้ และประโยชน์ที่จะได้ก็จักหายไป ในข้อนี้มีที่หมายขาดกเป็นอุทาหรณ์
 - พระเจ้าพรหมทัตยกพลไปเพื่อตีแคว้นโกศล
 - พระเจ้าทีฆิติ ทรงดำริว่า พระองค์มีทรัพย์ กำลังพล อาวุธ และเสบียงน้อยไม่มีทางสู้พระเจ้าพรหมทัตได้เลย จึงปลอมเพศหนีไปกับพระมเหสี
 - พระเจ้าพรหมทัตก็ยึดแคว้นโกศลได้โดยง่าย ภายหลังก็จับพระเจ้าทีฆิติได้อีก
 - ในเรื่องนี้พึงเห็นว่า แคว้นโกศลแม้เป็นประเทศน้อย ถ้ารู้จักเตรียมทุกอย่างไว้ให้สมบูรณ์ ก็จักไม่เป็นเช่นนี้
 - การไม่รู้จักกาลเป็นเหตุแห่งหายนะเช่นนี้
 - ผู้ไม่รู้จักกาล เมื่อทำกิจในเวลาที่ไม่สมควรก็จักเสื่อมประโยชน์ได้ เช่น เรื่องพระเจ้าอชาตศัตรู
 - พระเจ้าอชาตศัตรู ทำสงครามกับเจ้าลิจฉวี แคว้นวัชชี
- ในเวลาที่เราทั้งหลายกำลังสามัคคิกัน จึงทรงไม่ได้รับชัยชนะ
- ต่อภายหลัง ให้วัสสการพราหมณ์ทำอุบายให้แตกสามัคคิกัน จึงทรงได้รับชัยชนะ
 - ในที่นี้ ให้รู้ว่า การทำกิจในเวลาที่เหมาะสม ย่อมสำเร็จกิจได้

กาลณณดาตา (ลัทธิวัชอย่างหนึ่ง)

อินทรวีเชียร

กาลณณดา ยา มุณินา สุวตดา
 มจจามมตถาย สุขาย นิจจัม
 วกขามิ ตสสา สยเมว อตถัม
 สกุกจจเมตมปี สุณนถ ตุมเห
 ยสสตถิ เอสา สุขเมว ตสส
 ยสสตถิ เนสา ปริหานิ ตสส
 ยัม ยัม มนาปัม อติกนตถุตัม
 โถกมปิ ตัม ตัม ลภเต น เอโส
 ลทโรปี อตถโถ จ วินสสเต เว
 ลทธาปี อตถา ปริยายเต จ
 ตสเสว ขิปปัม อถ อนตธาโย
 ทีฆาววตถุ อธิ เวทิตพพัม ฯ

ปัฐยาวัตร

กาสินรินทญโป โย
 อารุธาทีหิ สมปญญโณ
 ปาเถยยาทีหิสมปญโน
 ลทญจ โกสลัม รญญัม
 ทีฆีตี ปน ราชา โส
 ทุปปญญโณ อปปปาเถโย
 สมहेสี ปลายิตถ
 พรหมทตโต นรินโทปี
 ปจจนา ทีฆีตีราชานัม
 นิตสสนญจ ทญญพพัม
 อนตธาเย อนุปปญเน
 สวีธาตุม มหาเสนัม
 ปตถิตัม จิตถิตัม กนตัม
 อนตธาเย ตุ อุปปญเน
 ตสสมา มจจโจ อกาลณณ

พรหมทตโตติ วิสสุโต
 มหาเสนาสมาคโต
 ยุตสซชชานญญชโก
 ทีฆีตีโน ส อิจจถิ
 อปปเสโน อโกวิท
 อปปาวุโร อโกสโล
 ฉทเทนโต นครัม สกัม
 คณहेสี โกสลัม สุขัม
 สมहेสี คहेสี จ
 ปญชิตเทเว อายตี
 ปาเถยยัม อารุชัม อโถ
 รญญสส รกขณัม อถ
 สาเธตุม วจญญเต สทา
 เอวัม กาทุม น วจญญเต
 วินาสัม วินทเต สยัม

อินทรวงศ์

ยวายนจ กิจจัม กุรุเต อกาลิกัม
 เอโส วินาสัม ลภเต อโกวิท
 รญญาภิปาตี จ อชาตสตตุ โย
 เอโส นรินโท มคเช นิตสสนัม
 วชชีหิ ยุตัม ส สเทเว การยัม
 สามคคิยุตเตสุ อิเมสสุ สพพโส
 ตสสมิมปี ยุตเต ลภเต ปราชยัม
 โส วสสการญจ ทวิธัม สุขเปสยัม
 ออุปาทายัม เตสมิเชเว เกทณัม
 โอกาสลทโร ลภเต ชยัม ตหิ
 กาลณณดา เตน วิรุฬหิสาธิกา
 สมปาทิตพพา สทสา สยัม สทาตี ฯ

กาลณฺณดาตาธา (ฉักท้วงอย่างหนึ่ง)

อินทรวงศ์

กาลณฺณตา ยา มุนินา ปกาสิตา
สหพตถ เอสา ชนตาย สาคติกา
โธรยหสีลลส นิสम्मการีโน
อตถาภิวทมนฺติ สทา สตีมโต
โน เตวอ อตถา อิตรลลส สหพททา
เอตถเอว ทีฆาวกถา นิตลลสนํ ฯ

ปฐยาวัตร

พหฺมทตโต กิราตีเต	กาสิราชา วิสารโท
รชชํ ทีฆีติราชลลส	คณฺหิตฺถํ กามโก อหุ
อาวุณฺณเจว โยธณฺจ	สชเชตฺวา ยุตฺถมารภิ
ทีฆีติ ปน ราชา โส	อกาลณฺณ ว สหพททา
อาวุณฺณเจว โยธณฺจ	น สชเชลลสิ สมํ สทา
รณฺณํ เม อปฺปอาหารํ	อปฺปโยธาวุณฺณจหุ
อิจฺเจวมลลส รณฺณโย ว	เอตํ อโหสิ โข ตทา
เอโส มหฺลลสมาทาย	ปกกนฺโต นคราตฺตโน
ปจฺฉา ปราชยํ ปตฺโต	โส อกาลณฺณตาย เว
พหฺมทตโต สฺเชเนว	รชชํ อจฺฉินฺทิตฺถิ อตตนา ฯ

อินทรวีเชียร

เตเนว เอตํ อฺปมํ กริตฺวา
เมธาวิโน วุฑฺฒีวิรุฬฺหิกามา
กาลณฺณโน สหพชนา ภเวยฺยํ
ยสมฺมึ ทิ กाले กรณียมตฺถิ
สหพํ ว เอตํ น กโรนฺติ สมมา
ตสมฺมึ ว กाले น ลภนฺติ ตํ ตํ
อิณฺณํ มนาปณฺจ สฺขณฺจ ยํ ยํ
สหพสมตฺถาย สทา ปวตตฺตนา ฯ

ย่อความ (อีกนัยหนึ่ง)

- กาลัญญุตาคือเป็นคุณธรรมในการทำงานของมนุษย์
- ผู้รู้กาลเวลาย่อมได้รับประโยชน์ที่พึงประสงค์ ส่วนผู้ไม่รู้จักกาลเวลาย่อมพลาดจากประโยชน์ทั้งประโยชน์ที่ได้แล้วก็ฉิบหายไปภัยอันตรายก็เกิดขึ้น
- ในข้อนี้มีที่หมายขาดกเป็นตัวอย่าง
- พระเจ้าพรหมทัตแห่งแคว้นกาสิ ยึดแคว้นโกศลของพระเจ้าทีฆิติได้สำเร็จ
- แคว้นโกศลมีกำลังน้อย อาวุธยุทโธปกรณ์ก็น้อย ทรัพย์สินก็น้อย เสบียงก็น้อย เพราะฉะนั้นพระเจ้าทีฆิติจึงพาพระมเหสีหนีไป
- ในข้อนี้บัณฑิตพึงทราบว่
- ในเวลาปกติแคว้นโกศลจะต้องจัดเตรียมกำลังพล ทรัพย์ อาวุธ และเสบียงไว้ให้พร้อม
- ไม่ทำอย่างนี้ย่อมไม่ควร
- การไม่รู้จักกาลเวลาก่อให้เกิดหายนะ
- อนึ่ง คนไม่รู้จักกาลเวลา ย่อมไม่อาจทำกิจให้สำเร็จได้
- ในเรื่องนี้มีเรื่องพระเจ้าอชาตศัตรูเป็นตัวอย่าง
- พระเจ้าอชาตศัตรูทำสงครามกับพวกลิจฉวีแคว้นวัชชี
- เมื่อพวกลิจฉวี สามัคคิกันอยู่ไม่สามารถจะชนะได้
- ต่อมาทรงส่งวัสสการพราหมณ์ไปทำลายความสามัคคี จึงยึดแคว้นวัชชีได้สำเร็จ
- การงานต้องทำให้ถูกกาลเวลาจึงจะสำเร็จ

กาลัญญุตาคาถา (ดิกตัวอย่างหนึ่ง)

อินทรวงศ์

กาลัญญุตาคา ยามุนินา สุเทสิตา
ตัมณณยิสสามิ อิทานิ อายตี
ชานาติ กาลัง อิชโย วิเสสโต
สาธติ อตถัม พหุธา วโส นโร
สาธติ โน ตัม อิตโร ตหิ ตหิ
เอตสเส อตถปิ วินสเสเต ตทา
สพพนตราโย จ ลียา จุพทโหว
ทีฆาววตถุ กวเต นิตสสนัม ฯ

อินทรวีเชียร

โย พุรหมทตโต วสิ กาสิรณฺฐ
ทีฆิติรณฺโณ วสุเชน สามิ
โส โกสลัม หตถคตัม อกาสิ
ตัม โกสลัม อปฺปณฺณิ พลปฺปิ
อปฺปาวุธัม โหติ จ อปฺปภณฺฑัม
ตสมมา ปลายิตถ อยัม สทาโร
ปจจมา ปเนโส คหิโต สชีวี
กาลัญญุตายัม อหุ สาธุ เอวัม ฯ

ปัฐยาวัตร

สนธิภูฐานนญจ เอตถเว	เวทิตัพพ์ สมาสโต
ปุเร ปากติเกเยว	ทีฆิตินา วิเสสโต
สพพภณทานิ สขุเชตฺ	วณฺเฑ สกธานียํ
อกาทฺ โน ตถา ยุตฺ	อกาลณฺญ วินาสโก
ยํ มนาปญจ กนฺตณฺจ	สาเชติ ตํ น สพพโส
เวทิตัพพณฺจ โสตุหิ	อชาตสตฺตฺชาตกํ
โส ลิจฺฉวีหิ สหฺธิ ว	ยฺหฺธํ กรํ ปราชิตฺ
เตสุ เตสุ สมคฺเคสุ	วสฺสกาโร วโร ตโต
สามคฺคิ ว ปภินฺทิตถ	โส ราชา ชยธารโก
กาลณฺญตาปี เตเนว	กมฺเมสุ อตฺถสาธิกาทิ ฯ

กาลณฺญตาตาธา (ฉักทฺว์ลยํางหนึ่ง)

ปัฐยาวัตร

ยา สา กาลณฺญตา โลเก เสณฺฐพฺพุเรน ภาสิตา
 ยุตฺตกาถํ วิชาติ โย โส กาลณฺญติ วุจฺเจเต
 เอสาปีธ สฺสาเชติ กิจจกิจจจานิ โสตถินา
 โย สพฺพตฺถ อกาลณฺญ ภยานิสฺส สทา สียา
 ทีฆาวุชาตกณฺเจตถ เวทิตัพพ์ นิสฺสนํ
 พฺรหมทตฺตมหาราชา สโยโธ จ วิสารโท
 รชฺชมปี คณฺหิตฺุํ ตสฺส ทีฆิตโกสฺลํ คโต
 ตตถ รชฺชํ ว กาเรติ โส ทีฆิตินราธิโป
 ตํ สุตฺวา ฉมฺภิตฺ ภิโต ทุมฺมนํ จ มนาตุโร
 รณฺฐํ เม อปฺปกํ เจว โยธาทิกาทุํ จ อปฺปกา
 เตน สหฺธิ อวสฺสํ โข สกฺขิสฺสามิ น ยฺชฺฉิตฺุํ
 อิจฺเจวณฺญาตเวเสน ปลาถิ ว สราชนิ ฯ

อินทรวชิเธร

โส พฺรหมทตฺโต ปน ตมปี คนฺตวา
 คณฺหาติ รณฺฐํ สฺเชน ชิปฺปิ

เอตถาปี ทีฆิต ปุเร ปมตฺโต
 กาลณฺญตยาากุสโล อพฺยตฺโต
 โยเชปี เจวาวุชฺชยฺหฺธภณฺจํ
 โภเค จ ยานานิ จ ปริพฺพเย จ
 กาเลน กาลมปี อสฺหริตฺวา
 ปจฺฉา หเว เอเชติ หายนมปี ฯ

อินทรวงศ์

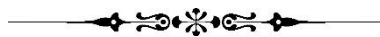
กาลํ อชานํ อหิตํ ปเอเชเต
 ทณฺฐพฺพเมตํ อธิ โหติ สาธกํ
 โยเชปี อาทาย สยํ สเสนियो
 วชฺชิปเทสมปี อคจฺฉิ คณฺหิตฺุํ
 สฺวาเปกโตโหสิ ปราชิตฺ ตทา
 เตเสกภาวมปี ปฺรชฺช ภินฺทิตฺุํ
 โส วสฺสการํ ปหิณฺตถ โกวิทํ
 โส วสฺสกาโรปี ปภินฺทิตฺ เตสํ ตํ
 สเววมปี ปจฺฉา ลภเต วรณฺชยํ
 ตสฺมา หิ โย โยปี สฺชํ กงฺขตี
 โส โสปี กาลณฺญสมปปีโต สียาติ ฯ

ครั้งที่ ๑๒ วิริยสมบัติคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๖๘)

ย่อความ

- บัดนี้จะกล่าวถึงวิริยสมบัติ
- ความเพียรนั้น เป็นคุณยังประโยชน์ให้สำเร็จแก่มนุษย์ในที่ทุกสถานและในกาลทุกเมื่อ
- ก็ ความเพียรนั้นมีชื่อเรียกดังนี้ คือ อุตฺถานํ อุตฺสาโห ธิติ อุตฺฐิติ วายาโม ปรกฺกโม
อปฺปฏิวาณิ ปธานํ และ ปคฺคโห
- ความเพียรนั้น มีอยู่แก่ผู้ใด ผู้นั้นย่อมยังกิจต่างๆ ให้สำเร็จได้ ทั้งที่ดีและไม่ดี
- เพราะฉะนั้น จึงควรประกอบแต่ความเพียรที่ชอบ ส่วนความเพียรที่ผิดไม่ควรประกอบ
- เหมือนเครื่องอุปกรณ์ของช่างไม้ เมื่อใช้ถูกย่อมเกิดประโยชน์ เมื่อใช้ผิดย่อมเกิดโทษ
- ความเพียรชอบ จึงยังกิจให้สำเร็จแก่มนุษย์ทุกหมู่เหล่า
- อุปุฏฺฐากของจุลลกเศรษฐีขยันทำการค้าได้ถูกต้อง ในไม่ช้าก็ร่ำรวย เป็นเศรษฐีเป็นที่ยอมรับ
ของสังคมได้
- พระเจ้าพรหมทัตต์แห่งแคว้นกาสิ ยึดเอาแคว้นโกศลแล้ว ฆ่าพระเจ้าที่ซีติเสีย
- ที่ฆมาวุฑฺดมาร ลูกพระเจ้าที่ซีติ มีความเพียรมาก ตีตพิณเก่งมาก
- พระเจ้าพรหมทัตต์ทรงพอพระทัยมาก ทรงเมตตาชุบเลี้ยงเป็นคนสนิท
- ที่ฆาวุได้โอกาสที่จะปลงพระชนม์พระเจ้าพรหมทัตต์นั้น พลันนึกถึงคำสอนของพระบิดา
จึงได้ทำเพียงให้ตกพระทัยเท่านั้น แล้วยึดแคว้นกาสิพร้อมพระราชธิดามาเป็นคู่ครอง
- ต่อมาทรงรวมเมืองทั้งสองเข้าเป็นเมืองเดียวกัน
- เพราะฉะนั้น คนที่ขยันและมีปัญญาจึงเจริญด้วยทรัพย์และยศ ฯ

วิริยสมบัติคาถา

ปัฐยาวัตร

อิทานาหํ กริสสามิ	วิริยสฺสตถวณฺณนํ
เอตถจฺจ วิริยํ นาม	สทา ปชาย สาทถิกํ
อุตฺถานํ อถ อุตฺสาโห	ธิติ อคฺคา จ อุตฺฐิติ
วรา อปฺปฏิวาณิ จ	วายาโม จ ปรกฺกโม
ปธานํ ปคฺคโห จापิ	ปชาย อตถสาธิโก
อิจฺเจวิเมสุ ธมฺเมสุ	นามโต ตํ ปวตฺตเต ฯ

อินทรวีเชียร

ตัม วีริย์ ยสฺส นรฺสฺส อตฺถิ
กฺลยฺณกมฺมํ อุกฺท ปาปกมฺมํ
สาธฺเต ชิปปิ กุสฺโล นโร โส
สมฺมปฺปชานํ อนุยฺยชิตฺพุพฺ
มิจฺฉาปชานํ ตฺ น ยฺยชิตฺพุพฺ
วตฺถุณี โลเก วีย วฑฺฒกีนํ
มจฺจานมตฺถาย ทิตาย เจว
วตฺตฺนติ ทุกฺขาย จ ทิฆฺรตฺตํ ฯ

ปฐยวภัตร

เอตํ สมฺมปฺปชานํ ว สทา ปชาย สาตฺถิกํ
อปปเกนปิ เมธาวี ปาภฺเณน วิจกฺขโณ
สมฺภูฏฺฐาเปติ อตฺตํ อณฺเฏ อคฺคิวิ สนฺธมํ
อิจฺเจวํ มุนินา วุตฺตํ สมฺพุทฺเธน มฺहेสิณา ฯ

อินทรวงศ์

ทึฆฺมาวตฺถุญฺจ นิทฺสสนํ อิหํ
โย พฺรหฺมทตฺโต อหุ ชตฺติโย วโร
กาสิธิโป โส วรฺยฺยทฺธสฺสชิตฺโต
หตฺถงฺคตํ โกสฺสรณฺณมตฺตโน
กตฺวาน ทึฆฺตีมฆาตยิตฺถ เว
ทึฆฺมาวฺ เจตฺสฺส ปิโยโรโส ตทา
วิณฺยาปภินฺโน วิริยานุยฺยชโก
กาสิธิปสฺเสว ปิโย จ วลฺลโภ
โอกาสลทฺโธ อิมฺเมว มาริตฺตุ
ปฺพุพฺเพ สรณฺโต ปิตฺุโน ว สาสนํ
อฺปปาทยํ ตสฺส ภยฺยจฺจุปฺพุทฺทวํ
หตฺถงฺคตํ กาสิมกาสิ อตฺตโน
เอตฺสฺส กนฺตํ ภริยญฺจ ธีตฺรํ
กาเรสิ รชฺชํ อุกฺยตฺถ เอกโต
เตเนว มจฺโจ วิริยาภิปุโรโก
วฑฺฒเตติ โภเค จ ยสฺสญฺจ สพุพฺพทาติ ฯ

ย่อความ (อีกนัยหนึ่ง)

- วิริยะความเพียรมีชื่อหลายอย่างคือ อุฏฐานํ อุตสาโท รุติ อฏฐิติ วายาโม, ปรกฏโม อปปฏิวาณิ ปธานํ ปคคโห, ฯ
- ความเพียรนั้นเป็นคุณเครื่องช่วยให้การงานสำเร็จได้
- ความเพียรชอบย่อมาก่อนให้เกิดประโยชน์ ส่วนความเพียรที่ไม่ชอบย่อมาก่อนให้เกิดโทษ
- ในข้อนี้มีเรื่องเล่าดังนี้
- คนไข้ของจุลลกเศรษฐีมีความขยันมากทำการค้าขายได้ดี สั่งสมทรัพย์ไว้เป็นอันมากจึงได้เป็นเศรษฐีใหญ่
- มีพุทธภชาชิตรบรองไว้ว่า “อปฺปกณปิ เมธาวิ ปาภณฺณ วิจกฺขโณ
สมฺภูฏฐาเปติ อตฺตทานํ อณฺเฏ อคฺคิวนฺ สนฺนธมฺ” ฯ
- ทีฆาวุกุมาร โอรสพระเจ้าทีฆิติ มีความเพียรมาก อาศัยอยู่ในสำนักความข้งข้างติดพิณให้พระเจ้าพรหมทัตต์ฟัง กระทำราชกิจด้วยความจงรักภักดีตลอดมาเป็นคนสนิทของพระเจ้าพรหมทัตต์
- ต่อมาได้โอกาสจะฆ่าพระเจ้าพรหมทัตต์ ครั้นนึกถึงคำสอนของพระบิดา จึงทำเพียงให้ตกใจเท่านั้น ได้ยึดเอาโกศลรัฐและพระธิดามาเป็นคู่ครอง
- ต่อมาได้รวม ๒ พระนครเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
- นี่คือนิสงส์ของความเพียร

วิริยดาตา

ปัฐยาวัตร

วิริยํ ปน ยํ วุตตํ	สมพฺพุเทน วิเสสโต
อิทานาหํ กริสสามิ	เอตสส อตถวณฺณนํ
“ยํ อุฏฐานญจ อุตสาโท	ปธานญจ ปรกฏโม
ยา อฏฐิติ จ วายาโม	รุติ โย อถ ปคคโห
ยา จ อปฺปฏิวาณินิ”	เอตํ กมมํ นวพฺพิธํ
สงฺกณฺหิตํ ว เอเตน	วิริเยน สมาสโต ฯ

อินทรวีเชียร

สาเชติ เจตํ สุขเมว กम्मํ
 อุปปาทิตํ ยํ ชนตาย สมมา
 สํวตตเต ตํ ว หิตาย นิจจํ
 สมปาทิตํ ยํ ชนตาย มิจฉา
 สํวตตเต ตํ อหิตาย ชิปปิ
 วตถุํ ปเนตํ อธิ เวทิตพฺพํ
 อคฺโค จ โย จูฬกเสณฺฐิทาโส
 โชรยหสีโล จ ปรกุกโม โส
 วาณิซชกมโมปคโต สปลญฺเอย
 โภคาภิปฺพนโณ อหุ เสณฺฐิฏฺโฏโต ฯ

ปฐยาวัตร

อุปเปนปี เมธาวิ	ปาภณฺณ วิจกฺขโณ
สมฺมชฺฐาเปติ อตตานิ	อณฺุ อคฺคิ ว สนธมํ
อิติ วุตตถจฺจ เอตเถว	สมพฺพุเรน มहेสินา ฯ

อินทรวงศ์

ทีฆาวุ ทีฆิตฺติกุมารโก วโร
 อุตฺตสาหชาโต วิริยานุญฺชโก
 สณฺชีวิโก หตฺถิทมฺสส สนฺติเก
 โย พฺรหฺมทตฺโต ภาวเต นราธิโป
 เอตฺตส วิณฺํ ปหฺรํ วิเสสโต
 สมภตฺติปฺพนโณ พหุคฺมมฺสาธโก
 ปญฺญาภิชฺชิตฺโต อหุ ตสฺส วลฺลโภ
 มาเรตฺกานิ อิมเมว อตตนา
 โอวาทสทฺทํ ปิตฺโน สรํ ตทา
 มาเรสิ โน ตํ ภยการโก สยํ
 การายํ หตฺถคตํ ว โกสลํ
 กาทเรสิ อคฺคํ ภริยํส ธิตรํ
 อุปฺปนฺนคฺคํ นครํ วิเสสโต
 ตสฺสาภิสนฺโท วิริยสฺส โส อยฺนติ ฯ

ครั้งที่ ๑๓ โลกัตถจริยาคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๗๓)

ย่อความ

- จะเล่าเรื่อง โลกัตถจริยา
- โลกัตถจริยา ก็คือการบำเพ็ญประโยชน์แก่หมู่มนุษย์
- โลกัตถจริยานี้ พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญมาแล้วโดยตลอด
- พระพุทธเจ้านั้น ครั้นตรัสรู้แล้ว ทรงบำเพ็ญพุทธกิจเป็นอันมาก ทอดพระเนตรดูสัตว์โลกในเวลา ไกลรุ่งและในเวลาพลบค่ำ เมื่อมีเวไนยสัตว์ปรากฏในข่ายพระญาณ ก็ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณ เสด็จไปโปรดให้ตั้งอยู่ในมรรคผลตามสมควร
- เช่นทรงแสดงปฐมเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์เป็นต้น
- เมื่อมีพระสาวกมากขึ้น ก็ทรงส่งไปประกาศพระศาสนา ดังที่ตรัสไว้ว่า เธอทั้งหลายจงไป ประกาศพระศาสนาเพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มากเถิด จงแสดงธรรมที่มีความงามในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด ให้บริสุทธิ์สิ้นเชิง สัตว์ทั้งหลายผู้มีบุญจักได้บรรลุธรรม เราเองก็จักไป ประกาศพระศาสนาเหมือนกันที่อุรุเวลาเสนานิคม
- ต่อจากนั้น พระพุทธองค์ก็ได้ทรงประกาศพระศาสนาให้แพร่หลาย
- พุทธจริยานี้ คือ โลกัตถจริยา เรียกชื่อว่า สัตตูปการสัมปทา ก็ได้
- ในข้อนี้ พระมหาขันธพริยาก็ทรงบำเพ็ญพระคุณข้อนี้เหมือนกัน เช่น ทรงจักรวรรดิวัตร และทรง ปฏิบัติสังคหวัตถุ เป็นต้น

โลกัตถจริยาคาถา

ปฐยาวัตร

โลกัตถจริยา นาม	ยา ชิเนน สุเทสิตา
อิทานาหิ กริสสามิ	เอตสสา อตถวณฺณนํ
โลกานํ จริยา วุตฺตา	โลกัตถจริยา อิติ
สา ปเนสา มุนินฺเทน	สมํ ว ปริปุริตา ฯ

อินทรวีเชียร

สมโพธิญาณาคิโต จ พุทโธ
โลกานุกมปี กตพุทธกัจโจ
ปัจจุสกาเล อุปชารยโนโต
สายณหกาเล จ ตเถว โลกั
ญาณสส อนโต ว นโร สุชาโต
การุณญธมโมปคโต สุตุโธ
ปาเปติ มคคณจ ผลณจ สตเต
เย ปณจวคคิ ยตโย สปณญา
เทเสสิ เตสั ปฐมัม ว ฐมัม
เอวมปนเนโส ชนตานุกมปี ฯ

อินทรวงศ์

ชีณาสวา สมพหุลา ยตี ตทา
พุทเธน ฐมัม สุปกาสิตุ วริ
มจจามตถาย สุเปสิตา อหุ
ตุมเท จ โลเก จรเถว จาริกั
โลกานุกมปาย ทิสาสู ฐมมโต
เทเสถ ฐมัม ปวาริ สุเทสิตุ
สาตถณจ เสณฐุ สกสิ สพยณชนั
กถยานธมโมปคตัม วิสุทธิกั
ฐมมาภियุตตา ชนตา ลียา ตทา
สามัม จริสสามิ ตเถว จาริกั
อิจเจวเมตัม มุนินา ปกาสิตุ
เวปุลลปตตัม อหุ พุทธสาสนั ฯ

ปฐยาวัตร

โลกตถจริยา เจสา สตตูปการสมปทา
อิติ เอว สุปณญุตตา เอตเถว วรชตติยา
จกกวตติสุธมมฐฐา สงคหวตถุชิตกาติ ฯ

ย่อความ (อีกนัยหนึ่ง)

- จะพรรณนาเรื่องโลกัตถจริยา
- โลกัตถจริยา คือการประพฤติประโชน์ต่อหมู่มนุษย์
- โลกัตถจริยานี้ เป็นปฏิปทาของท่านผู้ประเสริฐสุด
- ในข้อนี้มีพระพุทธเจ้าเป็นตัวอย่าง
- พระพุทธองค์เมื่อทรงตรัสรู้แล้ว ทรงบำเพ็ญพุทธกิจโดยลำดับ ทรงตรวจดูสัตว์โลกเป็นประจำ
- สัตว์เหล่าใด สามารถเพื่อจะบรรลุผลได้ ถึงไตรสรณคมน์ได้ หรือบรรลุคุณธรรมอื่นๆ ได้ ทรงมีพระมหากรุณาเสด็จไปโปรดสัตว์เหล่านั้น
- ในข้อนี้ทรงเสด็จไปโปรดพระปัญจวัคคีย์ เป็นตัวอย่าง
- ต่อจากนั้น ก็เสด็จไปโปรดในที่ต่างๆ
- ดังที่ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์แก่ชนหมู่มาก แต่อย่าไปทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมอันมีความไพเราะ ประกาศพระศาสนา เราเองก็จะไปอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรมเหมือนกัน
- ทรงเสด็จจาริกโปรดสัตว์ ทรงประกาศพระศาสนาให้แพร่หลายแล้ว
- เพราะฉะนั้น โลกัตถจริยานี้ จัดเป็นพุทธจริยาและสัตตูปการสัมปทา
- อนึ่งพระราชาทั้งหลาย ผู้ครองราชย์สมบัติ ก็ทรงประกอบด้วยจักรวรรดิวัตรและสังคหวัตรธรรมเช่นเดียวกัน

โลกัตถจริยาตาถา

ปฐยาวัตร

โลกัตถจริยา ยา สา	สมพุทฺเฐน สุภาสิตา
อิทานาหํ กริสฺสามิ	เอตฺตฺสสา อตฺตวณฺณนํ
โลกัตถจริยา นาม	โลกานํ จริยา อหุ
สา มหาปุริสาณมปิ	อคฺคา ปฏิปทา สทา
เวทิตพฺพมฺปนฺตเถว	สมพุทฺธสฺส ปวตฺตนํ ฯ

อินทรวีเชียร

สมโพธิญาณาคโคโต หิ พุทฺโธ
 พุทฺธสฺส กิจฺจํ ปริปุรยฺนโต
 โอลอยนโต ชนตํ นิพพธํ
 สตฺตา จ เย ปารมิตฺตมปฺนุณฺณา
 อุปฺปาทิตฺตํ มคฺคผลํ วิสิญฺญํ
 วตฺถุตฺตยํ วา สรณํ คเมตฺถํ
 สกฺโกณฺติ ปตฺตํ อิตฺธํ สุตฺตมํ
 กตฺวาน อาทิ วิพฺพา สปฺณฺญา
 เย ปญฺจกิกฺขุ อิตฺ วคฺคภูตา
 พุทฺโธ ตโต โส วรตฺตมทายี
 เทเสสิ ธรรมํ ชนตาย นิจฺจํ ฯ

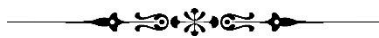
อินทรวงศ์

สพฺเพ หิ ตุมฺเห จรเถว จาริกํ
 สตฺตานมตฺถาย หิตาย สพฺพทา
 ตุมฺเห จุโณ มา จรเถว เอกโต
 กลฺยาณมคฺคํ สกฺลํ สพฺยณฺชนํ
 เทเสถ ธรรมํ ปวริ วิเสสโต
 เสญฺญํ ปกาเสถ ชินฺสสฺส สาสนํ
 สตฺตา จ เย อุปฺปกิเลสธารกา
 ปญฺญาภियุตฺตา วิพฺพา วิสารทา
 สกฺโกณฺติ เต ธรรมวริ วิชานิตฺตํ
 คจฺฉามิ ธานี อรุเวลมตฺตนา
 เทเสตุมคฺคํ ชินฺสาสนํ กมํ
 อิจฺเจวเมตฺ มุนินา ปกาสิตํ ฯ

ปฐยาวัตร

สมพุทฺโธ หิ มหาวิโร
 จาริกถจรมานो ว
 โลกตถจรียา เจสา
 พุทฺธสฺส จรียา จาติ
 รณฺฐาธิปา จ ราชานो
 ยุตฺตา สงฺคหฺวตฺถุหิ

สพฺพสตฺตานุกมฺปิโก
 ธรรมจกฺกปฺวตฺตติโต
 สตฺตูปการสมฺปทา
 ปญฺชิตฺเตหิ ปวฺจฺจเต
 จกฺกวตฺตาทิกฺกุสิตา
 รชฺชํ ธรรมเมน การยฺนฺติ ฯ

ครั้งที่ ๑๔ ราชจริยา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๗๕)

ย่อความ

- พระราชาทรงประกอบด้วยพระวิริยะ จักรวรรดิวัตรและสังคหวัตถุ ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา บริหารราชกิจ บำรุงเลี้ยงพระราชวงศ์ อำมาตย์ ข้าราชการและราษฎรให้อยู่เย็นเป็นสุข
- ทรงมีพระวิริยะอุสาหะมากในการปฏิบัติพระราชกิจ จึงทรงมีความสุขไม่ผาสุกทางพระวรกาย
- ทรงเสด็จไปรักษาพระองค์ที่ยุโรป ซึ่งห่างไกลจากประเทศของพระองค์ ทำให้เกิดความลำบากพระทัย
- พระองค์ทำเช่นนี้ เพื่อประโยชน์สุข แห่งมหาชน
- พระพุทธเจ้าก็เหมือนกัน พอตรัสรู้แล้วมีพระประสงค์จะแสดงธรรมโปรดสัตว์ จึงได้ทรงอธิษฐาน เพื่อมีพระชนม์มอยู่ต่อไป แม้จะมีโรคร้ายไข้เจ็บเบียดเบียน จนกว่าพุทธบริษัทจะารู้ทั่วถึงธรรม และพระศาสนาจะแพร่หลาย
- ความจริง พระอรหันต์ไม่มีความอาลัยในชีวิต แต่พระพุทธองค์ทรงทำเช่นนี้ เพื่อบำเพ็ญพุทธจริยาให้สำเร็จประโยชน์แก่ชาวโลก
- พระราชาก็เช่นกัน ทรงมีพระชนม์มอยู่เพื่อประโยชน์สุขของมหาชน

ราชจริยาตาถา

อินทรวชิเชียร

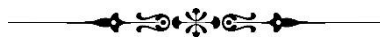
ราชา หิ โน ทมมวโร นรินโท
อุสุสาหปตโต วิริยาภียุตโต
รณฐาธิปานํ วรตติตถาริ
เมตตาทิโก สงคหวัตถุธาริ
วฑฒมาปยํ สาสนทมมมคคํ
กิจจานิ รณญโญ ปริปุรยนโต
ญาตี อมจเจ อถ เสวเก จ
โอโลกยํ ราชภณฺเฑ ชเน จ
อุปปาทยํ อตถสุขํ นรานํ
กาเรสิ ทมเมน สเมน รชชํ ฯ

อินทรวงศ์

ราชา ปเนโส วิริยาภิภูสิโต
อุสสาหธมมาริโต สุพุทธิโก
ยํ ยํ กรณยํ อหุ ราชีโน วรํ
สาธติ ตํ ตํ ตวภูํ วิเสสโต
เตเนว เอตสส อผาสุกํ ตทา
อุปปาติตุํ สฎฐุ สกายผาสุกํ
เอโส ยุโรปี อคมาสิ ทูรโต
ทุกขํ ตทา เจตสิกํส เอกทา
มัจจานมตถาย หิตาย สพุพทา
ราชา จ โส เอวมกาสิ โอธิโส ฯ

ปฐยาวัตร

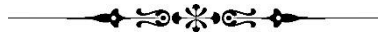
พุทฺโธ ตเถว พุชณิตวา	สมมาสมโพธิมุตตมํ
สพฺพสตตาน โลกสมิ	ธมมํ เทเสตฺกามโก
อผาสุเก ว อุปฺปนเน	ปญฺเฐนโต ชีวิทํ จิรํ
ยาว สตฺตา วิชานนฺติ	ชินธมมํ ยถารหํ
วิตถารํ สาสนํ มยหํ	ตาว โหมิ ยถิจฺฉิตํ
อิจฺเจตํ ปตฺถยฺนโต ว	วิหริตถ ยถาสุขํ
ชีณาสวา หิ ธมฺมญฺฐา	ชีวิทมฺหิ อนาลยา
เอวํ อกาสิ สมพุทฺโธ	อตถาย สพฺพปาณินํ
ตเถว ปน ราชาโน	ปชายตถาย ชีวเรติ ฯ

ครั้งที่ ๑๕ มิตตคาถา (พระมงคลวิเสสภิกษุหน้า ๗๘)

ย่อความ

- บัดนี้ จักพูดเรื่องมิตร
- มิตร คือบุคคลที่มีเมตตาไมตรีต่อกัน เป็นเพื่อนที่แสนดีต่อกัน
- มิตรนั้น มีสองอย่าง คือ มิตรดีกับมิตรชั่ว
- ในข้อนี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า การคบคนดี ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ และความสุข ส่วนการคบคนชั่ว ย่อมเป็นไปเพื่อความทุกข์และความพินาศวอดวาย
- ในข้อนี้ มีเรื่องพระเจ้าอชาตศัตรูเป็นตัวอย่าง
- พระเจ้าอชาตศัตรู โอรสของพระเจ้าพิมพิสาร คบคิดกับพระเทวทัตต์พระใจบาปหยาบเข้า ได้กระทำการพิตุฆาต แล้วครองราชย์สมบัติ ได้เสวยผลกรรมอันเผ็ดร้อน เป็นทุกข์เดือดร้อนต่างๆ นานา ไม่ได้รับสิ่งที่ควรได้รับ ได้รับแต่ความสะดุ้งหวาดกลัวอยู่ตลอดเวลา ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม ต้องเดือดร้อนทั้งในโลกนี้และโลกหน้า
- ในการคบคนดี มีเรื่องพระเจ้าตักกศิลาเป็นตัวอย่าง
- พระเจ้าตักกศิลา ถูกนางยักษิณีประโลมล่อ ได้พระปัจเจกพุทธเจ้าเป็นกัลยาณมิตร ตั้งมั่นอยู่ในโอวาทของท่าน ได้ครองราชย์สมบัติโดยสวัสดิ์ ฯ

มิตตคาถา

ปฐยาวัตร

อิทานาหิ กริสสามิ	मितตสฺส อตถวณฺณนํ
เมตตาทิโก จ โย มจฺโจ	สุหฺขโช กรุณายโก
กฺลยาณชฺฌาสโย โหติ	मितฺโต นาม อโย นโร
ปาปโก อถ กฺลยาโณ	อิติ โส ทฺวิโธ อหุ
กฺลยาโณ เสวิตพฺโพ ว	เสวิตพฺโพ น ปาปโก
กฺลยาณमितตตา ยสฺส	วิรุฬฺหิ ตสฺส สพฺพทา
วินาสो ทุกฺขเมตสฺส	ยสฺสาปิ ปาปमितตตา
อิติ เอวํ มุนินฺเทน	สมฺพุทฺเธน สฺุเทสิตํ
นิทสฺสนญฺจิหํ เอตถ	อชาตสฺตตฺตฺวตฺถุภํ ฯ

อินทรวงศ์

ภูบาลปุตโต หิ อชาติสตุโส
โย เทวทตโต ยติ ปาปกมมิโก
เอตมปี มิตต์ กรเมว อตตโน
กาเรสิ รชชํ ปิตุฆาตโก ตทา
ปจฉา ปเนโส อติทุกขปีฬิโต
ภยโย สยํ วิปปฏิสสารทูลิโต
อุตฺตราสปตโต ทิวรตติมตตนา
สมมานิโต โน ชนตาย ฐานโส
ยํ ยมปี ปาปี อมนาปเมกโต
โลเกสุ ตํ ตํ อุภยตถ วินทเต ๑

อินทรวีเชียร

กถยามมิตโต ปน ภูมิปาโล
โย ฌมมิโก ตกุกสิทานรินโท
วกขามิหํ ตสฺส ปวตติมคคํ
เอโส จ โข ยกฺขินียา ปทุญฺฐู
ปจเจกพุทฺธํ กรเมว มิตต์
โอวาทมสฺसानุกรํ นิพพฺธํ
โอภาสทฺทโร ชิตมารเสโน
ธมฺเมน รชชํ ว อการยิตถาติ ๑

ย่อความ (อีกนัยหนึ่ง)

- บัดนี้ข้าพเจ้าจะเล่าเรื่องมิตร
- ผู้ที่ชื่อว่ามิตรเพราะมีเมตตาต่อกัน
- มิตรนั้นมีอยู่ ๒ อย่างคือ มิตรดีและมิตรเลว
- มิตรดียังความเจริญให้เกิดขึ้น ส่วนมิตรเลวนั้นยังความเสื่อมเสียให้เกิดขึ้น
- ในข้อนี้พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า
- ความเป็นผู้มีมิตรเลวย่อมเป็นไปเพื่อความเสียหายอย่างใหญ่หลวง ส่วนความมีมิตรดีงามย่อมเป็นไปเพื่อความยิ่งใหญ่
- ในฝ่ายไม่ดี มีเรื่องพระเจ้าอชาตศัตรูเป็นตัวอย่าง
- พระเจ้าอชาตศรูนั่น เมื่อทรงเป็นกุมารคบคิดกับพระเทวทัตผู้ชั่วช้า เชื้อค้ายุยงส่งเสริมของพระเทวทัต จึงได้ฆ่าพ่อของตัวเอง แล้วเสวยผลอันเพ็ดร้อนในโลกนี้และโลกหน้า ไม่อาจบรรลุมรรคผลได้
- ต่อมาได้เป็นพระราชา แม้มีเดชาานุภาพมาก แต่ก็ต้องหวาดผวากลัวเดือดร้อนใจ ไม่ได้รับความไว้วางใจของคนทั้งปวง
- ในฝ่ายดีมีเรื่องพระเจ้าตักกสิลาเป็นตัวอย่าง
- พระเจ้าตักกสิลาเป็นโอรสของพระเจ้ากรุงพาราณสี เสด็จไปเมืองตักกสิลา เพื่อครองราชย์สมบัติ มีพระปัจเจกพุทธเจ้าเป็นกัลยาณมิตร แม้จะถูกนางยักษ์ฉนิกิประโลมหลอในระหว่างทาง แต่ก็มาถึงเมืองตักกสิลาได้โดยสวัสดิ์

มิตฺตสมฺปตฺติคาถา

ปัฐยาวัตร

อิทานาหิ กเถสฺสามิ	มิตฺตวตฺถุ ยถารหิ
เมตฺตา ปนตฺถิ ยสฺเสว	มิตฺโต นาเมส ปากโณ
เอโส จ ทุพฺพิโธ โหติ	กฺลยาณ ปาปโก อโธ
สุขาวโห จ กฺลยาณ	ทุกฺขาวโห ตฺ ปาปโก
วุตฺตญฺเจตฺ มุนินฺเทน	โลกนาถน โอิสิโส
ยา ปาปมิตฺตตา นาม	สา อนตฺถาย วตฺตเต
กฺลยาณมิตฺตตา ยาปิ	สา อตฺถสาธิกา อิติ ฯ

อินทรวงศ์

รณฐาธิโป โหติ อชาตสत्ตฺโย
เอตถเว เอโส ภวเต นิสฺสนํ
เอโส กุมารโรว อธมมธารโก
โย เทวทตฺโต อติปาปโก ตทา
กตวาน เอตํ ปิยमितตมตฺตโน
เอตสฺส คณฺหํ วจนํ อโยนิโส
สมมุพฺพภูโต ปิตุฆาตการโก
ทุกฺขาธิโก วิปฺปฏิสฺสารเสวิโต
เขมณฺจ ยํ มคฺคผลํว อุตฺตมํ
อุปฺปาติตุํ ตํ น อสฺกฺขิ สพฺพโส ฯ

อินทรวีเชียร

ปจฺฉา ปเนโส อภิเสกปตฺโต
เตชานุภาวาทิโกโต นรินฺโท
สงฺกมปมาโน ภายณฺมกิตตฺโต
สมมานิโต โน ชนตาย นิจฺจํ
ราชา ตฺโย ตกฺกสิลาณรินฺโท
เอโสว พาราณสิราชปุตฺโต
ราชาภิเสกํ ลภิตุํ วิเสสํ
ผิตํ ปุริํ ตกฺกสิลํว คจฺฉํ
मितเต ตทา ยกฺขิณฺยา ปทุมฺโฐ
ปจฺเจกพฺพุธํ กรเมว มิตตํ
โอวาทมสฺเสว วริํ สุกณฺหํ
ลทฺธาภิเสโก อหุ โสตถิปตฺโตติ ฯ

ย่อความ (อีกนัยหนึ่ง)

- มิตรเป็นปัจจัยให้เกิดความเจริญหรือความเสื่อมก็ได้
- ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า ความเป็นผู้มีปาปมิตรย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหาย ส่วนความเป็นผู้มีกัลยาณมิตรย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ
- เพราะฉะนั้น บุคคลจึงควรผูกมิตรที่ดีเท่านั้น เพราะนั้นเป็นกำลังสำคัญ
- ตัวอย่างเช่น สามิภรรยาเป็นมิตรที่ดีต่อกัน
- ช่วยกันทำมาหากิน
- เป็นคู่ทุกข์คู่ยาก
- แสวงหาผลประโยชน์ร่วมกัน
- มีญาติสองฝ่ายช่วยสนับสนุน
- จึงประสบผลสำเร็จในการดำเนินชีวิต
- เพราะฉะนั้น มิตรไมตรีนี้ จึงต้องใช้กับทุกชุมชน ตัวอย่างเช่น
- ข้าราชการทั้งหลายช่วยกันทำงาน ย่อมประสบผลสำเร็จ
- ชาวต่างชาติทำการค้าขาย อยู่ด้วยความสงบช่วยกันขจัดศัตรู
- จึงเป็นอันกล่าวได้ว่า ผู้คบกับคนพาลย่อมประสบความพินาศ ส่วนผู้คบกับบัณฑิตประสบความสวัสดิและเป็นผู้มีอำนาจวาสนา

มิตฺตสมปตฺติตถา

ปัฐยาวัตร

อิทานาหํ กริสสามิ
 มิตฺตํ นิสฺสาย มจฺจสฺส
 วุตฺตญฺเจตฺถ มุนินฺแทน
 กฺลยาณมิตฺตตา นาม
 มจฺจानํ ตู วินาสาย
 ตปฺปจฺจยารุ กฺลยาโณ
 อิหํ เหตุถ มนุสฺसानํ

มิตฺตวณฺณนมายตี
 วุฑฺฒิ วา ปรีหานิ วา
 สมฺพุทฺเธน มहेสินา
 วตฺตเต อภิวุฑฺฒิยา
 วตฺตเต ปาปมิตฺตตา
 เสวิตพุโพ สียา สทา
 กุสฺลํ โหติ ธมฺมโต ฯ

อินทรวีเชียร

มจฺจา จุโภ ชายปตีธ อตฺถิ
 สนนฺทิจฺจภูตา สุมนา จ เอเต
 กิจฺจานุกิจฺจปฺปสุตา สมคฺคา
 ทุกฺขาภิฆาตา จ สุขาภียุตฺตา
 ยํ ยํ กรณฺยํ สหิตํ ว อตฺถิ
 ตํ ตํ กโรนฺตา สหฺวาสิโนหุ
 ญฺาตี จ เตสํ สุหฺทา จ กนฺตา
 กุพฺพนฺติ สพฺพตฺถปิ สงฺคหํ เว ฯ

อินทรวงศ์

ตสฺมา อัยฺ เมตฺติ สทาภิปตฺถิยา
 สพฺเพปิ มจฺจา อิตฺ ราชวฺสิกา
 สาเชนฺติ กิจจํ สมเมกณฺทิกา
 นานาวิทฺเสสฺส อโถ วิเทสิกา
 สามคฺคิยาเยว สมากตา จิรํ
 วาณิซฺชกมฺมาทิสมปฺปิตา ตฺหิ
 วิทฺธํสิตาริํ สุขวาสิโน สทา
 พาลูปเสวี ทิ วินาสโมปโค
 โสตฺถิ คโต ปณฺชิตวฺสิโก นโร
 อิจฺเจวมตฺโถ อนุสิทฺทิตฺ สียาติ ฯ

มิตฺตตาถา (ลัทธิวัชฺรยํ)

อินทรวชิเษฺร

วกฺขามิหํ มิตฺตกถํ อิทานิ
 กลฺยาณมิตฺโต อถ ปาปมิตฺโต
 อิจฺเจว มิตฺโต ทฺวิโส อโหสิ
 กลฺยาณมิตฺโต ปฏฺวิเสวิตพฺโพ
 โน เสวิตพฺโพ อิตโร นิพทฺธํ
 กลฺยาณมิตฺตํ ปฏฺวิเสวเต โย
 ตสฺเสว เวปุลลวิรุฬฺหิ อตฺถิ
 ปปฺโปติ อทฺธา อิตโร วินาสํ ฯ

ปฐฺมยวฺตร

อชาตสฺตตฺวตฺถุญฺจ เวทิตพฺพํ สรฺูปโต
 เทวทตฺเต ปสนฺโน โส ปาปโก ปิตฆาตโก
 ทฺกฺชี วิปฺปฏิสาริํ จ อิตฺ โลกํ ปรมฺหิ จ
 โสตาปตฺติผลํ ปตฺตํ น สกโกติ ยถิจฺฉิตํ
 การยํ ส สกํ รชฺชํ สทา สุขํ น วินฺทเต ฯ

อินทรวงศ์

ราชา สุทํ ตกฺกสิลาณริสฺสโร
 ธีรฺูปเสวี ทสฺสมมธารโก
 ปจฺเจกพฺพทฺธสฺส กถาย สณฺฐิตฺโต
 โน สพฺพโส ยกฺขินิยา วสฺงคโต
 สพฺพตฺถ โสตฺถิ อธิคฺจฺฉเต สทา
 อุกฺคณฺหิตพฺพา อิตฺ มิตฺตเสวนาติ ฯ

มิตตธมฺเม สฺมานตฺตตาทาธา (ฉักท้วงอย่างหนึ่ง)

อินทรวงศ์

โลเก ทิ มจฺจา สุขทา อมจฺฉรา
 มิตฺตาน นิจฺจํ อนุกมฺปมานสา
 เตสํ สุขชฺชา อภิวุฑฺฒิเปกฺชกา
 มิตฺเตสุ ฐมฺเมเน สเมเน วตฺตเร
 มิตฺตา ฐุรํ นิตฺถเร ว ฐฺวานโส
 โลเก จ มิตฺตปปฏิรูปฺภุตฺตา
 กลฺยาณมิตฺตา ทฺวิธาปิ โหนฺติ เต
 สพฺเพ อนตฺถมฺปิ สทาวหนฺติ เต
 กลฺยาณมิตฺตา ตฺตเถว โน อหุ
 ยํ เสวตี ตํคฺติโก ว สพฺพโส
 ตสฺมา น วณฺณเถติธ พาลเสวณํ
 วณฺณเถติ โข ปณฺชิตเสวณํ ชิโน ๑

ปฐยาวัตร

“ทาเนน เปยฺยวชฺเชน	สทาตฺถจริยาย จ
สุสฺมานตฺตตาเยว	โลเก อตฺถุตฺตราย จ
อวิสํวาทนตฺเตน	หิตาวเหเน สพฺพธิ”
อิจฺเจวํ มิตฺตมจฺจาธ	กฺลปฺตฺเตน ปญฺจหิ
ฐฺวานเหติ สงฺคเหตุพฺพา	สพฺพมิตฺตหิตเสกา ๑

อินทรวีเชียร

ทฺกฺขาปนีตา อิธ มิตฺตมจฺจา
 เต มิตฺตธมฺเม สุหิตตฺถจฺจารา
 เมตฺตาทิกกา สงฺคหวตฺถจฺจารา
 ฐฺวานesu มจฺจาน ปิยา มนาปา
 นิจฺจํ จ เหวํ ปฏฺธิปนฺนกา เต
 สพฺพตฺถ วินฺหนฺติ สทา สุขตฺถนฺติ ๑

ย่อความ (อีกนัยหนึ่ง)

- จะพรรณนาเรื่องมิตรสัมพันธ์
- บุคคลผู้มีความรักใคร่กัน มีเมตตาจิตต่อกัน ได้ชื่อว่า มิตร
- มิตรนั้น มีสองประเภท คือ มิตรดี กับมิตรเลว
- ส่วนเพื่อนร่วมงาน เป็นสหายบ้าง อำมาตย์บ้าง หาเรียกว่ามิตร ต้องมีเมตตาจิตต่อกัน จึงเรียกว่ามิตร
- มิตรนั้น ยังความเจริญหรือความเสื่อม ให้เกิดขึ้นแก่บุคคลอื่นได้
- ดังพระดำรัสว่า “ความเป็นผู้มีมิตรเลว ย่อมเป็นไปเพื่อความเสียหายอย่างใหญ่หลวง ส่วนความเป็นผู้มีมิตรดี ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างยิ่ง” ดังนี้
- ในกัณห์ปักษ์ มีเรื่องพระเจ้าอชาตศัตรูเป็นตัวอย่าง
- พระเจ้าอชาตศัตรู ขณะเป็นพระราชกุมาร คบกับพระเทวทัตผู้หยาบช้า เชื้อค้ำยุงเข้า ทำปิตุฆาต ได้เสวยผลอันเผ็ดร้อน บรรลุโสดาบันไม่ได้
- พระองค์แม้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน มีอำนาจมากมาย ยังต้องเดือดร้อน หวาดกลัวอยู่เป็นนิตย์ ไม่ไว้ใจแม้แต่ลูกตนเอง ไม่มีความสุขในราชสมบัติ ไม่เป็นที่ยอมรับของชาวโลก
- พระเจ้าอชาตศัตรู ได้เสวยผลเผ็ดร้อนเช่นนี้ เพราะคบหากับพระเทวทัตผู้เลวทราม
- ในฝ่ายสุกกัณฑ์ มีเรื่องพระเจ้าตักกศิลาเป็นตัวอย่าง
- พระโอรสของพระเจ้ากรุงพาราณสี ครั้นยังเป็นพระราชกุมาร ได้พระปัจเจกพุทธเจ้าเป็นกัลยาณมิตร รอดพ้นจากอำนาจนางยักษิณี เสด็จไปครองเมืองตักกศิลาได้สำเร็จ

—❖❖❖—

มิตตสมปทาตา (อีกตัวอย่างหนึ่ง)

ปฐยาวัตร

อิทานาหิ กริสสามิ	มิตตสส อตถวณณนํ
เมตตัจจิตตญจ เปมณฺจ	ยสฺสตถิ ททเย สมํ
โน ปณฺชิตฺเตหิ พุทฺเธหิ	มิตฺโต อิติ ปวฺจฺจเต
โส ปาโป อถ กลยาโณ	อิจฺเจวํ ทฺวิโธ อหุ
กมฺมการี ตฺ โลเกธ	มหามจฺโจ สหายโก
น มิตฺโต เอส สพฺพตถ	เมตตจิตฺตํ ยถารหํ
ปุกฺคฺลสฺเสว ยสฺสตถิ	มิตฺโตติ โส ปวฺจฺจเต
วฺชฺชมิปิ ปริหานิมฺปิ	อุปฺปาเทติ ปชาย โส
อนตถาย มนุสฺसानํ	วตฺตเต ปาปมิตตตา
มทฺโต ปน อตถาย	กลยาณมิตตตา สทา
อิจฺเจวํ วจฺนํ วุตฺตํ	สมฺพุทฺเธน มहेสินา
กณฺหปฺกเข จ ทฺมฺฐพฺพํ	วตฺถุ อชาตสฺสตุโน ฯ

อินทรวีเชียร

ปาปาภิกษุโต หิ อชาติสตุ
กตวาน มิตต์ กุชเทวทตต์
ตสเสว กณห์ วจน์ สุขณห์
กตวาน สาม์ ปิตุฆาตกมม์
ชิปปิ ลภนโต กญฺกั วิปากั
นิพพานโสถ์ น ลภิตถ อคคั
ราชาปี เอโส สมหานุภาโว
ทุกเขธิตโต วิปปฏิสสารปฺณโณ
ภิชโย สปุตตมปิ อสททหนโต
อคคั กมฺ รชชสุขั อวิหนั
โน มานิตโต สพพชาย นิจจั
ทุกเขธิตโต โส อหุ ปาปมิตโต ฯ

อินทรวงศ์

สมภาวิตพพั ปน สุกกปกขโต
รณฺโณ อิทํ ตกฺกสิลาเย วตตณั
ปุตโต หิ พาราณสิยั ว ราชิน
ปจเจกพุทฺธั สุกรั ครุํ สกั
มุตโต วสา ยกฺขินิยา วิเสสโต
กาเรสิ รชชั สุขเมว โสตถินาติ ฯ

ครั้งที่ ๑๖ มัตตัญญุตาคาถา (พระมงคลวิเสสกาถาหน้า ๘๕)
(ดูเพิ่มเติม ครั้งที่ ๓๗)

ย่อความ

- ความเป็นผู้รู้จักประมาณ เป็นคุณชาติยังประโยชน์ให้สำเร็จในหน้าที่ทุกสถานในกาลทุกเมื่อ
- มีใช้ใน ๕ สถานคือในชีวิต ในกิจ ในอัตตภาพ ในบุคคล ในธรรม
- ในที่นี้จักกล่าวเฉพาะในชีวิต
- มัตตัญญุต ในชีวิต โดยกิจมี ๓ คือการแสวงหา การได้มา และการใช้สอย
- ปัจจัย ๔ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อาศัย ยารักษาโรค เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการ
- ปัจจัย ๔ นั้น จะได้มาก็ด้วยการแสวงหา
- การแสวงหาที่บัณฑิตสรรเสริญ คืออาการแสวงหาในทางที่ชอบ ส่วนการแสวงหาที่มีชอบ บัณฑิตติเตียน เป็นสิ่งไม่ควรประพฤติ เพราะจะทำให้เกิดโทษ
- ในการแสวงหา นั้น บุคคลต้องเป็นปฏิรูปการี จึงจะเป็นผู้ประสบผลสำเร็จได้ดังหวัง ๆ

มัตตัญญุตาคาถา

อินทรวงศ์

มัตตัญญุตฯ ยา มุณินา ปกาสิตา
 สพพตถ เอสา ขนตาย สาทถิกา
 กิจเจจ จ ธมเม วิวิธเ จ ปุคฺคเล
 กาเย สรีเร จ ปชาย ชีวีเต
 อิจฺเจว อตฺเตสุ อิเมสุ วตตเต
 วกฺขามิ อตถํ ว อิทานิ ชีวีเต ฯ

ปัฐยาวัตร

มัตตัญญุตฯ จ นาเมสา
 เอสนา ปฏฺฐิลาโภ จ
 อิจฺเจว ตีสุ อตฺเตสุ
 เสนาสนนฺจ ฆอสฺซํ
 อิจฺจิเม ปจฺจยา เอเต

ชีวีเต สพพปาณินํ
 ปริโฆโค ยถารหํ
 วิภาคโต ปวตตเต
 อาหาโร ปฏฺฐิทานํ
 คเวสนายุปฺขฺชเร ฯ

อินทรวีเชียร

โลเก หิ สมฺมา ปริเยสนา ยา
 วิญญูหิ เอสา ปริโต ปสฺมฺมฺฐา
 โน ปณฺทิตเตเหวิตรา ปสฺมฺมฺฐา
 โน สา นิพฺพุตํ ปริปุริตพฺพา
 เอตฺเตว มจฺโจ ปฏฺฐิรูปการี
 สพพตถ ฐฺวานิสฺสุ ลียา สทาปิ
 เอวมปิ ยํ ยํ ว มนาปมฺมิจฺฐํ
 สพพฺส ตํ ตํ ว สมฺมิชฺชเต เวติ ฯ

ย่อความ (อีกนัยหนึ่ง)

- ข้าพเจ้าจะพรรณนาเรื่องมัตตัญญูตา
- มัตตัญญูตานี้ใช้ในอรรถ ๖ อย่างคือ ในโภคะ ในกรรม ในบริหาร ในอรรถภาพ ในบุคคล ในธรรม
- มัตตัญญูตานี้ ยังประโยชน์ให้สำเร็จได้ในทุกกรณี
- บัดนี้จักพรรณนาเฉพาะมัตตัญญูตาในโภคะ
- มัตตัญญูตาในโภคะ มี ๓ อย่าง คือ การแสวงหา การรักษา การใช้สอย
- ความสุขของผู้ครองเรือน มี ๔ อย่างคือ อตถิสฺข ปรีโภคสุข อนนฺนสุข และอนวัชชสุข
- ความสุขทั้ง ๔ อย่างนี้ ย่อมสำเร็จได้ด้วยการแสวงหา
- การแสวงหาในทางที่ไม่ชอบ เรียกว่า อเนสนา พุทธาทิบัณฺฑิตติเตียน
- ส่วนการแสวงหาในทางที่ชอบ เรียกว่า สุขปริเยสนา อีกอย่างหนึ่ง เรียกว่า อุกฺกุฐานสํมปทา อันพุทฺธาทิบัณฺฑิตสรฺรเสริญแล้ว
- ผู้ทำงานต้องรู้จักประมาณจึงจะเป็นปฏิรูปการี
- งานที่ทำย่อมสำเร็จได้ และโภคทรัพย์ก็คงอยู่ได้ ฯ

มตฺตญฺญูตาตาธา (อีกตัวอย่างหนึ่ง)

อินทรวีเชียร

มตฺตญฺญูตา ยา มุณีนา สุวตฺตา
วฤชามิหิ ทานิ อิมิ วิเสสํ
โภเค จ กมฺเม อถ อตฺตภาเว
สํวตฺตเต सा परिหารธมฺเม
สพฺเพสุ อตฺเตสุ จ ปุคฺคลมหิ
มตฺตญฺญูตา ยํ ว สทาหุ สาธู
มตฺตญฺญูตา โภคธเน วรา ยา
สํวณฺณยิสฺสามิ อิมิ สุณาถ ฯ

ปฐยาวัตร

สา จ มตฺตญฺญูตา โภเค ติพฺพิธา โหติ ภาคโต
เอสนา อถ อารกฺษา ปรีโภโคติ นามโต
อตฺถิสฺขํ วิเสสญจ ปรีโภคสุขํ อโถ
อนนฺนสุขญจ เสฏฺฐญจ อนวชฺชสุขํ อิติ

จตุพพิธํ สุขํ มจจา

จตุพพิธํ สุขญเจตํ

อินทรวงศ์

ยา เจสนา ปาปกรา วินาสกา
สา เอสนา วุจฺจติ เว อเนสนา
สพฺพตถ นิจฺจํ วิพฺุเธหิ นินฺทิตา
ยา เอสนา วุฑฺฒิกฺรา สุชมิกา
เอสา สุวตฺตา ปริเยสนา วรา
อุกฺกุฐานธมฺโมติ อโถ ปวฺจฺจเต
พุทฺธาทิมจฺเจหิ ปสฺสิตา อยํ
เย ตาย ยุตฺตา ปฏิรูปการีโน
สาเชนฺติ กมฺมํ วิวิธํ ว เต สทา
โคเปนฺติ โภคํ วิวิธญจ สพฺพโสติ ฯ

มตตณฺณดาตาธา (ฉักตวัชฆ่างหนึ่ง)

อินทรวงศ์

มตตณฺณดา ยา สุขทา หิตาวหา
 สพฺพณฺณนา มารชินา สุเทสิตา
 มจฺจาน โลกมฺหิ มหตฺถิกา สทา
 เอตํ ปวกุขามิ อิทานิ อายตี
 เย เย ทิ มจฺจจา วิพฺฐา วิสารทา
 อชฺชมา มหาโมคฺคมหทฺธนา อโถ
 ยา ยา จ อคฺคา อธิ โภคสมฺปทา
 สาทถา มนาปา จ พหุปการกา
 ตายาภิชฺชุตตา กุสลา จ ฐานโส
 ตํ ตํ วลฺลยเชนฺติ สุขุปการกํ
 เต เต นรา อตตมฺนา สุทฺธิฏฺฐิกา
 สมฺมา สปลณฺญา จ สุชชีวิกา สทา
 โน สพฺพโส ทุจฺจริตฺนุญฺญุชเร
 ตปฺปจฺจยา โข อภิวชฺชมเร จิริ ๑

อินทรวีเชียร

โลเก นรา ทุจฺจริตาภิการา
 โภคาทิลารํ จ ยสํ จ กิตฺตี
 ฐาเน อยฺตุเต ปรีเยสมานา
 โสตฺถิ น ปปฺโปนฺติ วิรุฬฺหิมคฺคํ
 ยา เอสนา โลกหิตตถทา จ
 กนฺตา สุขตถาวหกา จ อธิฏฺฐา
 สารตถณฺนตา จ ชินปฺปสมฺมฐา
 มจฺจจา สมตถา วรอตถการา
 เอตํ วิสุทฺธํ สทา กริตฺวา
 ปปฺโปนฺติ โสตฺถิ รุจฺจยา นิพฺพทํ ๑

ปฐยาวัตร

ยา เอสนา อกฺลยาณา
 สา พุทฺธาทีหิ วิญญูหิ
 เย เย นรา มหาปณฺญา
 นิพฺพทํ วุชฺชฌิกามา จ
 จิตฺตพฺพลสุสมฺปนฺนา
 เต เต เขทมจฺินฺเตนฺตา
 มตตณฺณดาภิสมฺปณฺณา
 อຍ် มหปฺผลา สาทถา
 อิติ วุตฺตา มุณินฺแทน

สาวชฺชา อหิตา อโถ
 อเนสนาติ วุจฺจติ
 สมฺมา จ หิตเอสกา
 กายพฺพลวิภูสิตา
 ยฺตุเต ฌนคเวสกา
 ชีวโกปายโกวิทา
 ปปฺโปนฺติ อิจฺฉิตํ สทา
 อคฺคา สุปรีเยสนา
 สมฺพุทฺเชน มหเสินาติ ๑

มตตณฺณตาทาธา (ศัพท์วลยํางหนึง)

ปัฐยาวัตร

มตตณฺณตาทา จ นามเสสา	กัจจານุกัจจสาธกา
โภคาทีสุ สโมธานํ	ปาปุณาติ วิเสสโต
โย กัจจานิ กโรนโตธ	อิมายเว สมากโต
สพฺพพฺพตํ สฺมุจฺจ สาทเตตฺ	ส สกโกติ ยถิจฉิตํ
กัจจโต ติปฺปเกทา หิ	สา ปาเรเยสนาทิกา ฯ

อินทรวงศ์

เยเนว โภคา ปเรเยสิตา อิเม
ตสฺสูปการา ปเรยายโต พหุ
มตตณฺณตาทา สา พหุโภคสามิโน
อตตานมฺลเย จ สเกน เตนปี
โย โภจิปฺปฐฺฐาติ จ โปสโก ตธา
ปาโมชชโธทคฺยหิตาวหาสสิธ
โย จกฺขโสณฺทาทิอปาเยเก มฺเข
นิจฺจนนียุตฺตา สฺจิกมฺมชีวิโก
สฺวาเนสนฺนุโรตฺติ ปุจฺจตี นโร
อทธาปี วา กิจฺจมนตถกํ กตํ ฯ

วังสัฏฺฐะ

สฺสฺสฺสทฺธกมฺมี จ ปมาทีโก จ โย
วณฺนิชชกมฺมาทีปณฺนิตชีวิโก
ยถาพลํ โช สกโกครกฺขณเ
วเสสฺสปายสฺส วิชานโก อิธ
ธนํ น ปาเปติ ขยณฺนิตถเก
อัยํ น วชชณฺนุโรตฺติโกติ วุจฺจตีติ ฯ

ครั้งที่ ๑๗ ปุคคัลญญตาคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๕๗)
ย่อความ

- บัดนี้ จักกล่าวเรื่องปุคคัลญญตา
- บุคคลใดสามารถทำกิจให้สำเร็จได้ ควรเลือกบุคคลเช่นนั้น
- การเลือกใช้บุคคลไม่เหมาะสม ทำให้เสียประโยชน์ ดังมีอุทาหรณ์ในเวสสันดรชาดกว่า
- เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว เสด็จประทับอยู่กรุงราชคฤห์
- พระบิดาทราบข่าว มีพระประสงค์จะทอดพระเนตรพระโอรส จึงส่งอำมาตย์ไปทูลเสด็จ
- เหล่าอำมาตย์ไปฟังธรรม บรรลอรหันต์แล้วบวช มิได้กราบทูลถึงแก่ครั้ง
- ครั้งทีลีส่งกาหุทายีอำมาตย์ไปทูลเชิญจึงสำเร็จตามพระประสงค์
- การใช้คนไม่เหมาะสมทำให้ไม่สำเร็จกิจ
- บางครั้งการเลือกคนผิด ทำให้เกิดโทษ ดังเรื่องว่า
- สมัยพระเจ้าอโศก พวกเดียรถีย์พากันปลอมบวช
- ภิกษุสงฆ์ไม่พากันทำสังฆกรรมร่วมกับพวกเดียรถีย์
- พระเจ้าอโศกทราบข่าว จึงส่งอำมาตย์ไปอโศการาม เพื่อสมานสงฆ์
- อำมาตย์ไปแล้วก็ให้ประชุมสงฆ์ตามราชโองการ
- ภิกษุรูปใดไม่ทำตามก็ปลงชีวิตภิกษุนั้นเสีย
- พระราชาทราบเหตุก็ทรงตกพระทัย เกรงว่าบาปจะมีแก่พระองค์จึงแสวงหาผู้ให้ความกระจ่าง
- นี่เป็นเหตุให้พระโมคคัลลีบุตรมาจากเมืองปาตลีบุตร
- อาศัยพระเถระ พระศาสนาก็หมดเลี่ยนหนาม
- ฉะนั้น การใช้คนที่เหมาะสม จึงสำคัญในกิจทุกอย่าง ๆ

ปุคคัลญญตาคาถา

ปฐยาวัตร

ยา ปนาย มุณินเทน	เทสิตา ปุคคัลญญตา
อิทานาหิ กริสสามิ	เอตสสา อตถวณฺณนํ
อยํ โข อตถิ ยสฺเสว	โส สาธติ พหุํ หิตํ
อิตรโ ปน โน เอตํ	วินาสํ อถ วินทเต
นิทสฺสนนฺจ เอตเถว	เวสฺสนฺตรสฺส ชาตกํ ฯ

อินทรวีเชียร

พทุโธ หิ โน โลกวิทู มุนินโท
สมโพธิญาณาคิโต สุตทุโธ
สทุธมมทตโต กตพทุธกัจโจ
รมเม ปุเร ราชคเห วิहाสิ
สุทุโธทโน วุตติกถัส สุตวา
สามังว ตัง ปสสิตุมิจจมาโน
เอตเถว พุเต นว เปสยิตถ
คนตวาน เต ธมมวรัส สุตวา
ปตตารหตตทา อธิ ปพพชีสุ
โอภาสลทุโธ อถ กาพุทายี
เอว กิริตวาน ตเถว พุตวา
อาโรจยิตเถว ตถาคตสส
คนตวาน พทุโธ กปิลัง ว รมมัง
เทเสสิ เอตสส วิเสสธมมัง ฯ

อินทรวงศ์

ยสเสว เนสา อหุ ปุคคัลลญญตา
เอโส วินาสัง สยเมว วินทเต
กาตพพเมตเถว อโสภชาตัง
ปจจมา จ ปาปา อธิ อญญตติถิยา
ปาปิจจญญตา ยติเวสธารกา
เอโก อมจโจ จ อโสภราชิโน
ตตเถว คนตวา สกกัจจการโก
ภิกขุ กถัง เย น กโรนติ อตตโน
ฆาเตสิ เอเต พทุเก ตธี ตธี
มาเรสิ โน ติสสกุमारมตตนา
สุตวา อโสโก อติทุภขปีฬิโต
โมคคัลลิมेतสส สยัม วทิตถ ตัง
โสเชติ เอโส กุชเมว อพพุทัง
สา พุรุทิตพพา อธิ ปุคคัลลญญตาติ ฯ

ย่อความ (อีกนัยหนึ่ง)

- พระพุทธเจ้าเมื่อตรัสรู้แล้ว ก็เลือกที่จะทรงสั่งสอนเวไนยสัตว์
- กิธรรมของพระองค์ ลึกซึ้งมาก ผู้มีปัญญาเท่านั้นที่จะหยั่งถึงได้
- พระพุทธภูมิของพระองค์จะสำเร็จได้ ก็ด้วยมีสาวกศึกษาเล่าเรียน และปฏิบัติตามจนบรรลุผลสำเร็จ
- พระองค์ทรงระลึกถึงดาบสทั้งสอง คือ อาหารดาบส และอุทกดาบส ผู้มีปัญญาหลักแหลม แต่ก็ตายเสียแล้ว จึงทรงแสดงธรรมจักรกัปปวัตตนสูตรอันเป็นปฐมเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์
- ต่อมาเสด็จโปรดอุรุเวลกัสสปะ ทรงประดิษฐานพระพุทธศาสนาในแคว้นมคธ
- จึงเป็นอันสันนิษฐานได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญพุทธกิจได้สำเร็จเพราะมีปุคคัลลญญตา
- ในหนังสือธรรมบทกล่าวไว้ว่า พระพุทธเจ้าทรงตั้งพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะไว้ในตำแหน่งพระอัครสาวกตามที่ได้ตั้งความปรารถนาไว้
- พระพุทธเจ้าทรงประกอบด้วยปุคคัลลญญตา ดังกล่าวมา ฉะนี้แล ฯ

ปุตตลัญญาตาทา (สักต้าวอย่างหนึ่ง)

อินทรวงศ์

ยวายนุหิ พุทฺโธ สุกโต ตถาคโต
สมโพธิญาณาคิโต ชีโนปิ โส
ตสเสว ฌมโม สุขุโม วินายโก
เย เย จ มจจา วิพุธา วิสารทา
เอเตหิ ญาโต ว สียา วิเสสโต
ยสฺมา ทิ สตฺตา ว ชินฺสส สาวกา
สพฺพมฺมปฺนุณา ปฏฺิปปตฺติธารกา
ฌมฺมานุฌมฺมปฺปฏฺิปปตฺติโชตกา
เตนฺสส ญาณํ วิรชํ สุปากกฺมํ
สมโพธิญาณนฺติ อิทํ สฺสมมตฺ ๑

อินทรวีเชียร

ปจฺฉา ปเนโสปิ ชีโน มุนินฺโท
อาพารมคฺคณฺจุกํ สรณฺโต
ปณฺญาธิกํ กาลกตํ วิยตตํ
เย เย จ ภิกฺขุ อธิ ปณฺจวคฺคิ
เอเตสเมวํ ปฐฺมํ ว ฌมมํ
เทเสสิ สามํ ปวรํ ว จกฺกํ
โส โข มุนินฺโท วรธมฺมจกฺโก
วพฺพเมตฺติ ฌมมํ ชนตายนฺ นิจจํ ๑

ปฐฺยาวตฺร

ตโต ปเนส สมพุทฺโธ	ฌมฺมานุฌมฺมเทสโก
อฺรุเวลกสฺสปสฺส	วพฺพเมสิ ฌมฺมเทสนํ
เอตสฺส พุทฺกา สิสฺสา	มคฺคพฺพลาธิกา อหุํ
เตเนว สณฺฐิตํ รมฺเม	มาคเช พุทฺธสาสนํ
สนนฺิฏฺฐานนฺจ เอตฺเถว	วิญญาตพฺพํ ว อตฺถโต
ชีโน โน ปุคฺคลณฺณ ว	พุทฺธกิจฺจํ วิโสธยิ
วุตตยฺเจตํ สุวิญญฺหิ	ฌมฺมปเท วิเสสโต
พุทฺโธ จ โน มหาวีโร	สารีปุตฺตานโมธิสฺ
อคฺคสาวกฐานํ ว	ยถิจฺฉิตํ อทาสิ เว
สมพุทฺธสฺเสว เอตสฺส	อยมฺปิ ปุคฺคลณฺณตฺตาติ ๑

ย่อความ (อีกนัยหนึ่ง)

- ก็แลพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด เป็นที่พึ่งของสัตว์โลกทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงประกอบด้วยเจโตปริยายญาณ ทรงมีกัตตุกัมมตาฉันทะ และทรงประกอบด้วยบุคคัลลัญญตา ฯ
- พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ครั้นตรัสรู้แล้ว ทรงเลือกหาเวไนยบุคคลเพื่อจะแสดงธรรมอันลึกซึ้งแก่ผู้มีปัญญา
- ดาบสทั้งสองคือ อาฬารดาบส และ อุทกดาบส เป็นผู้มีปัญญาหลักแหลม แต่ก็ล่วงลับไปแล้ว เลຍหมດโอกาสเพื่อฟังธรรม
- ต่อมาพระพุทธองค์ได้ทรงแสดงธรรมจักรแก่พระปัญจวัคคีย์และทรงแสดงธรรมโปรดชาวมคธ
- ต่อมาพระสารีบุตรพระโมคคัลลานะ หลังจากอุปสมบทแล้ว ได้เป็นพระอัครสาวกตามความปรารถนา
- เพราะฉะนั้น การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า จึงเป็นไป เพื่อความเกื้อกูลแก่สัตว์โลกอย่างแท้จริง และพุทธภูมิก็แผ่ไพศาล
- นี่แหละ เป็นบุคคัลลัญญตาของพระพุทธเจ้า ฯ

บุคคัลลัญญตาตา (สักตัวอย่างหนึ่ง)

ปัญยาวัตถ

โย โส ทิ ภควา เสฎฐโฐ	สพฺพสตตานุภมฺปิโก
เจโตปริยญาณํ ยํ	ยา อโถ ปุคฺคฺลญฺญตา
โย กตตุกมยตาฉนฺโท	เอเตเนว สมฺปิโต
เอโส โข อภิสมฺพุทฺโธ	เวเนยฺยเวว คเวสยิ
คมภีรํ ปวริ ฌมฺมํ	วิเสสโต สุเทสิตํ ฯ

อินทรวีเชียร

เอตเถว อาหารุทกาติ อคฺคา
 เทว ตาปสา อาจริยา สปลญฺญา
 วิชชาธรา กาลกตา ว หุตฺวา
 ฌมฺมํ อสภฺขีสุ วริ น โสตุํ
 ปจฺจนา ปเนโส ภควา มุนินฺโท
 เย ปญฺจ ธีรา อิสโย วิสิญฺฐา
 เทเสสิ เตสํ วรธมฺมจกํ
 เสฎฐํ สุธมฺมํ อถ มาคธานํ ฯ

ปัญยาวัตถ

สารีปุตฺโต มหาปณฺโณ	โมคฺคฺลลาโน อิทธิโก
อิจฺเจวโภปิ สมภตฺตา	ลทฺฐุปสมปทา ตทา
ยถิจฺฉิตํ มุนินทสฺส	สาสเน อคฺคฺสาวกา ฯ

อินทรวงศ์

สมโพธิญาณํ วรธมฺมภูสิตํ
 มจฺจานมตถาย ทิตาย สพฺพโส
 เวปุลลปตฺตํ จ วิรุฬฺหิโมปคํ
 เหนฺฐา จ อุทฺธํ อถ พุทฺธภูมียา
 อคฺคํ พลํ สพฺพธิ สมฺปวตฺติตํ
 พุทฺธสฺส เอสา อหุ ปุคฺคฺลญฺญตาติ ฯ

ย่อความ (อีกนัยหนึ่ง)

- จะพรรณนาเรื่องปุคคัลญุตตา
- ปุคคัลญุตตานี้ มีประโยชน์มากสำหรับมนุษย์ทุกหมู่เหล่า ในการงานทั้งปวง
- ในข้อนี้มีเรื่องเวสสันดรเป็นตัวอย่าง
- พระพุทธเจ้าครั้นตรัสรู้แล้ว ทรงบำเพ็ญพุทธกิจ แสดงธรรมแก่หมู่มนุษย์โดยลำดับ ประทับอยู่ ณ กรุงราชคฤห์
- พระเจ้าสุทโธทนะทรงทราบข่าว อยากจะเห็นพระพุทธองค์ จึงส่งอำมาตย์ไปพูลเชิญถึง ๗ ครั้ง
- อำมาตย์เหล่านั้นไปแล้วได้ฟังธรรม สำเร็จพระอรหัตผล บวชแล้ว มิได้กราบทูลอาราธนา
- ภายหลังกาฬุทายีอำมาตย์ได้โอกาสไปฟังธรรม สำเร็จพระอรหัตผล บวชแล้วได้กราบทูลอาราธนาพระองค์
- พระองค์จึงได้เสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์ เทศนาโปรดพระเจ้าสุทโธทนะ
- อนึ่ง การใช้คนไม่เหมาะ ก่อให้เกิดโทษได้ด้วย
- ในข้อนี้ มีเรื่องพระเจ้าอโศกเป็นตัวอย่าง
- ในสมัยพระเจ้าอโศก เดียรถียพากันปลอมบวช
- พระสงฆ์จึงไม่ทำสังฆกรรมกับเดียรถีย์เหล่านั้น
- พระเจ้าอโศกส่งอำมาตย์คนหนึ่งไป เพื่อให้พระสงฆ์สามัคคิกัน
- อำมาตย์ไปถึงอโศการาม ให้ประชุมสงฆ์ ภิกษุรูปใดไม่ทำตามก็ฆ่าเสีย
- เธอฆ่าภิกษุไปจำนวนมาก แต่ไม่อาจจะฆ่าพระตีสฤมารถได้ จึงกลับไปกราบทูลพระเจ้าอโศก
- พระเจ้าอโศกตกพระทัย เกรงกลัวต่อบาปนี้ จึงแสวงหาผู้สามารถวินิจฉัยความได้
- พระโมคคัลลบุตรตีสฤมารถได้โอกาส ชำระเสี้ยนหนามพระศาสนา สึกพวกเดียรถีย์ ฯ

ปุตตลัญญุตาทาธา (ลิกตัวดอย่างหนึ่ง)

ปัฐยาวัตร

อิทานาห์ กเถสสามิ	อายตี ปุคคณญุตม์	สุทโธทโน มหาราชา	ตัม สุตวาน มโนรม
สา ปเนสา มนุสสานัม	กิจเจสุ อตถสาธิกา	ปสสิตุ้ ตมปิ อิจฉนโต	นวามจเจ อเปสยิ
เวทิตพพ์ ปเนตเถว	เวสสนนตรสส ซาตกัม	เอเต ตตเถว คนตวาน	สุตวา ฐมมัส อุตตมัม
สพพญญ ปน สมพุทโธ	สมปตโต โโพธิมุตตมัม	ปาปุณิตวารหตตัม ว	ปพพชิตวาน สาสเน
พุททกิจจัม ว ปูเรนโต	ฐมมัม ปชาย เทสยัม	สมพุทฐัม อนิมนเตตวา	นสสาจิกุขิสฺส สาสนัม ๑
จาริกญจรมาโน ว	รรมมัม ราชคหัม คโต		

อินทรวีเชียร

โอกาสลทโธ ปน กาพุทายิ
 ตตเถว คนตวา สุนเมว ฐมมัม
 ชีณาสโว ปพพชิตโต ตเถว
 อาจิกุขิ พุททสส ปวตติเมตัม
 เอโส คโต กาปิลวตถุธานิ
 สุทโธทนสเสว กเถสิ ฐมมัม
 กาลญญุตตา อตถกรรา นรานัม
 มจจานเมวํ อิตรา น โทติ
 โทสญจ อูปาทยเต นิพทฐัม
 สมภาวิตพพญจ อโสกวตถุ ๑

อินทรวงศ์

กาเล อโสกสส พหุ ว ติตถิยา
 คณทิสฺส เวสํ ยติโน ว อตตนา
 เอเตหิ สทธี ยตโย สุธมมิกา
 โน สงฆกมมัม กุรุเรว เอกโต
 เอโส อโสโก ยตโย สมคคิกเก
 กาทุม อมจจัม ปหิณิตถ ออิโส
 เอโส กโรนโต ยตีสนนิปาตณัม
 โย ภิกขุ วาพํ น กโรติ อตตโน
 มาเรติ เอตัม พลการภาวโต
 ติสฺโส จ เถโรปิ สุปากโณ ทหิ
 เอเตน เอวํ อหุ เนว มาริตโต
 เอโส อโสกสส วทิตถ สาสนัม ๑

ปัฐยาวัตร

เอโส จ โข มหาราชา	จิตตุตตราสวิญญิตโต
หิริโอดตปปสมปนโน	วินิจญยกเรสโก
เถโร โมคคลลิตฺตโตปิ	อชฺเชสิโต ว ออิโส
โสเธนโต อพพุทฐัม ฐมเม	ปลาเปสิตถ ติตถิเย
กาลญญุตตา สทา สาธุ	อิตรา ปน สาธุ โนติ ๑

ครั้งที่ ๑๘ สหกรณคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๑๐๖)
(ดูเพิ่มเติม ครั้งที่ ๔๒)

ปัฐยาวัตร

โย หิ สามคคิสมปนโน	อณฺณมณฺณูปถมโก
อตถโต ฐมโต เจว	เอกาทฺโธ ปวตฺตโน
สงฺขารสมฺปิ กิจฺเจปิ	สโมทานธคฺจจติ
สทกรณฐมโมติ	ส เว ฐมโม ปวฺจจติ
อิทฺถหิ อํคปจฺจจํ	กายสงฺขาตอํคิํ
ปาฎิเยกํปี กิจฺเจน	ปติณฺฐาเปติ วิคฺคหํ
เอตฺตํ ยาว ธาเรติ	ตาว กายสฺส ผาสฺกํ
สกิจฺจสฺสูปถมเกณ	สพฺพนตํ สฺปติณฺฐติ
ยงฺกิลฺลิจิ เจปิ เวกฺลลํ	กิจฺฉเนตํ ปวตฺตติ
คจฺฉเต อฺปสคฺคณฺจ	กายํ โรโคว รุชฺชยํ
อาโรคฺยปรมา ลาภา	อิติ วุตฺตมปิ สตฺถนา ฯ

อินทรวงศ์

ตตฺถเวว โย ภิกฺขุ สวีริโย อธิ
ณายี สทตฺถปฺปสุตฺโต ปรกฺกโม
สทฐมมอคฺคปฺปฏิวิชฺฌนาย เว
ตนตสฺส อฺทฺเทสิตฺถกามโก ชิโน ฯ

ปัฐยาวัตร

ยถา สพฺพางคปจฺจจํ	ปติณฺฐาเปติ วิคฺคหํ
อาหาราทีนํ สงฺขาร	สฺปติณฺฐา ปเร ตถา ฯ

อินทรวีเชียร

เย เกจฺจิ เอกตฺตคฺคตา สมคฺคา
สมมาณณฺณมณฺณํ ว ปฏฺิจฺจ โปสา
กิจฺจานิ สกโกณฺติ วิสุํ ว กาทํ
สพฺพางคปจฺจจํมิวาภิสจฺจํ
ตตฺริจฺฉิตฺตพฺพํ ปฐฺมปี สมมา
เอโส จ ฐมโม ทฺตฺติยจฺฉิตฺตพฺโพติ ฯ

ครั้งที่ ๑๔ สนธิคาถา (พระมงคลวิเสสกาถาหน้า ๑๐๕)
(ดูเพิ่มเติม ครั้งที่ ๔๓)

ปฐยาวัตร

วิวาทปฏิบัติปกโข ทิ
สุโข ส สนธิธมโมติ
โลกโต ธมมโต เจว
วสาธิปติกาทีนั
สนธิธมมံ ว สนธาย

จิตตสสุปสโม จ โย
ธมโม วิญญูหิ วุจจติ
อิฉฉิตัพโพ ส สัพพทา
ชนานันธ ปสาสนั
สมปวัตตติ เกวลั ฯ

วังสิฎฐะ

ยทา ทิ วีสึ กลหปุปวฑฒนา
ตทา นรา อุตตมเชฎฐอาทโย
กเรยยุ เตสั ปฎิพาหนานิธ
ตปจจยา เต สุขิตา นิทุกุชิตา ฯ

ปฐยาวัตร

สงเขปโต จ ตตริหิ เวทิตัพพ์ นิทสสนั
ยทา โจรภยาทีนั ธมมึ อุตราสีโน ชนา
ธนกุขยภเยเนว อติทุกเขน ชีวกา
ตทา ปุโรหิตสเสว มหาวิชิตขตติโย
คเหตุวา ปวโรปายั วิทธีสิตวาน ตานิปี
โสตถิเขมมปาเปสิ ปชาย นครั อิธ
ปจฉาภาเค มหายญญั อปุเชสิ ยถิจฉิตั ฯ

อินทรวงศ์

ยสฺมา ปเนโส ทสธมมธารโก
อนโต พหิทธา จ ปุรสส สนติยา
รฎฐาภิपालพพรุบายนีติกั
นาสนตรายปฺปรคฺคฺติรฺกขณั
นानาสิสตถาวุฑพาหนานิ จ
อญญาน ธานีน สเมตติสนถวั
โปรีน จญญณี ปุเนว การยิ
ตสฺมา ปชาโนสสตีตฺตญฺฐิทายกั
อคคปฺปณีนานิภิกษุฑกานิ จ
สงกั ตถา ราชพลี สฺเปสยฺ
เอวั วโรปายปสาสนั อิหิ
เวปุลลสนตยคฺคฺสุขตถอวหนติ ฯ

ครั้งที่ ๒๐ จันตिकाถา (พระมงคลวิเสสกาถาหน้า ๑๒๐)
(ดูเพิ่มเติม ครั้งที่ ๔๖)

ย่อความ

- ศิลและสมาธิย่อมเกิดขึ้นได้เพราะอาศัยขันธ์
- คนมีขันธ์เท่านั้น ที่จะรักษาศิล ๕ ได้
- ผู้ที่ไม่มักโกรธ อดทนต่อความโกรธได้ ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตย่อมรักษาศิลข้อที่ ๑ ได้
- ผู้ที่อดทนต่อความปรารถนา คือความอยากได้มาก ๆ ได้ ย่อมรักษาศิลข้อที่ ๒ ได้
- ผู้ที่อดทนต่อความใคร่ในกามได้ ไม่ล่วงละเมิดประเวณี ย่อมรักษาศิลข้อที่ ๓ ได้
- ผู้ที่อดทนต่อความรู้สึกที่จะพูดคำไม่จริงได้ ชื่อว่าย่อมรักษาศิลข้อที่ ๔ ได้
- ผู้ที่อดทนต่อความต้องการที่จะดื่มน้ำเมาได้ ไม่ติดใจในสิ่งเสพติดให้โทษ ระวังความมึนเมาได้ ย่อมรักษาศิลข้อที่ ๕ ได้
- โดยสรุป ผู้มีขันธ์ย่อมชนะความโกรธ ความปรารถนาลามก ความใคร่ ความไม่มีสัจจะ และความต้องการของมึนเมา จึงเป็นผู้รักษาศิลได้
- ผู้มีศีล ย่อมยังสมาธิให้เกิดขึ้นได้
- ผู้มีศีล มีสมาธิ ย่อมทำความดีได้ทุกอย่าง เพราะกุศลธรรมจะเจริญได้ก็ด้วยมีขันธ์

ขนฺตिकाถา

ปฐยว้ตร

อิทานาหํ ปวกขามิ	ขนฺติวตฺถุํ ยถารหํ
ขนฺติธมฺโม จ นามายํ	นรานํ อตฺถสาธิโก
สํวตฺตเต สมาธิสฺส	สีลสฺส จ สภาวโต
ตสฺมา โย ขนฺติสํยุตฺโต	ขนฺติธมฺมสมาคโต
วิสารโถ ส สกโกติ	ปญฺจสีลานิ รกฺขิตุํ ฯ

อินทรวีเชียร

อกุโธโน โย ชนตานุกมปี
ฆตวาน โกะธ ว สมตตจิตโต
ปาณาติปาตํ น กโรติ นิจจํ
โสเธติ เอโส ปจฺจํ ว สีสํ
โลเกน โย โน ปทฺโธ ปทฺฐุโฐ
โสเธติ เอโส ทฺติยํ ว สีสํ
กาเมสุ กามํ สหเต นโร โย
กาเมสุ มิจฺฉา จรเต น นิจจํ
โสเธติ เอโส ตฺติยํ ว สีสํ
โย สจฺจวาที จ สขนฺติธมฺโม
ธมฺมาธิโก โน วทเต อภฺตํ
โสเธติ สีสํ ส จิริ จตฺตถํ ฯ

อินทรวงศ์

โย ขนฺติธมฺมาธิคโต วิสารโท
มชฺชน ปาตํ มทนียมิจฺฉยํ
โน มชฺชปาเย จหุ เมรยาธิโก
โสเธติ สีสํ ส สทาปิ ปญฺจมํ
เตเนว โย ขนฺติธโร วินายโก
อกุโธโน โส จ อโลภยฺตตโก
กามานุฆาตา อถ สจฺจวาทีโก
สํสุทฺธสีโล สติสมปชานีโก
โย สีลวา โสปิ สมาธิธโร
ปุเรติ ปุณฺณํ สกฺลํ ว สพฺพโสติ ฯ

ย่อความ (อีกนัยหนึ่ง)

- ขันติเป็นประธานแห่งธรรมทั้งปวง
- ผู้ใดมีขันติ ผู้นั้นย่อมรักษาศีลได้
- ผู้ใดมีศีล ผู้นั้นมีสมาธิ
- ผู้ใดมีความอดทนต่อความโกรธ ไม่ทำลายชีวิตสัตว์อื่น ผู้นั้นย่อมรักษาศีลข้อที่ ๑ ได้
- ผู้ใดไม่โลภถือเอาสิ่งของ ๆ คนอื่น ผู้นั้นย่อมรักษาศีลข้อที่ ๒ ได้
- ผู้ใดอดทนต่อกามารมณ์ได้ ผู้นั้นย่อมรักษาศีลข้อที่ ๓ ได้
- ผู้ใดอดทนต่อการกล่าวคำเท็จได้ ผู้นั้นย่อมรักษาศีลข้อที่ ๔ ได้
- ผู้ใดอดทนต่อความยากที่จะดื่มน้ำเมาได้ ผู้นั้นย่อมจะรักษาศีลข้อที่ ๕ ได้
- เพราะฉะนั้น ผู้อดทนต่อความโกรธ ความโลภ ความใคร่ ความต้องการที่จะพูดเท็จ และอดทนต่อความต้องการจะเสพของเมาได้ จึงชื่อว่าเป็นผู้มีศีล
- ผู้มีศีลทำสมาธิให้เกิดขึ้นได้ง่าย
- ผู้มีศีลสมาธิย่อมยังความดีทั้งปวงให้เกิดขึ้นได้โดยง่าย

ขนฺติตาถา (ลักตัวอย่างหนึ่ง)

ปัญยาวัตร

ยา ทิ ขนฺติ มุนินฺเทน	วุดตา เอสา ปุจฺจเต
ขนฺติปุพฺพกฺมา ฌมฺมา	ขนฺติเสฏฺฐา ว สพฺพทา
โย จ ขนฺติสมาปนฺโน	เอโส สีสสมปิโต
โย จ สีลาภิสฺมฺปนฺโน	เอโส สมาธิธารโก
เวทิตพฺพญจ เอตฺถเว	ปญฺจสีลํ นิทฺสสนํ
โย จ ขนฺติสมาทินฺโน	อกฺโกธโน อจฺจฺจโก
ปาณฆาตี ว โน เอโส	สีลสฺส ปฐมํ อิหํ
โย จ ขนฺติสุสฺมฺปนฺโน	อโลเกณ สมากโต
คณฺหาตี โน อทินฺนํ	สีลสฺส ทฺติยํ อิหํ ฯ

อินทรวีเชียร

โย ขนฺติธมฺมาธิกโต สฺสฺสนโต
กาเมสุ กามํ รมเต น ภียโย
กาเมสุมิจฺฉา จรเต น เอโส
เอตฺตสฺส สีลํ ตฺติยํ อิหฺมปิ
โย ขนฺติธารี อหุ สจฺจวาที
ธมฺมตถวาที ปิยวาทภาณี
เอโส มุสา โน วทเต ปเรสํ
เอตฺตสฺส สีลมปิ อิหํ จตฺตถํ ฯ

อินทรวงศ์

โย ขนฺติธาดา อธิวาสนาธิโก
โส มชฺชปายี ภาวเต น อตตนา
เอตฺตสฺส สีลํ อิหฺเมว ปญฺจมํ
เตเนว โย ขนฺติสมากโต จิรํ
อกฺโกธโน โส จ อโลเกสฺสญฺฐิตो
กาเม สยํ จิตฺตทโม สฺสํวุโต
สจฺจานุรฺกฺชี อถ ภูตวาทโก
นิจฺจํ สุราเมรยมชฺชสณฺญโม
สกุโกติ สีลานิ สุรฺกฺขิตุํ อยํ
ยสฺเสว สีลสฺส สมาธิ โอิธิสฺสตี ฯ

ขนฺติตาถา (ลัทธิวัชระยั้ง)

อินทรวงศ์

โย ขนฺติธมฺโม มุณินา ปกาสิโต
สํวณฺณยิสสามิ อิทานิ ตํ กมํ
เอโส นรานํ ว พหุปการโก
นิสฺสาย สีสฺยจ สฺมาธิ จตฺถิ ตํ
เตเนว โย ขนฺติธโร วิสารโท
เอโส ว สีสํ วิมลํ สุรกฺขเต
ยํ ปญฺจสีลํ สุกฺเตน เทสิตํ
เอตฺถเว สํสฺมจฺจ นิตฺถสฺนํ อิทํ ฯ

ปฐยาวัตร

โย ทิ ขนฺติสฺมาปฺนโน	อกฺโกธธารโก สยํ
ปาณํ โส นาติปาเตติ	สีลํสํ ปฐฺมํ อิทํ
โย จ ขนฺติสฺมาทินโน	อโธเกน สมนฺปิโต
โส อทินนํ น คณฺหาติ	สีลํสํ ทฺติยํ อิทํ
โย จ ขนฺติสฺสุมฺปนโน	กามราควินฺโทโก
มิจฺฉาจารี น โส กามे	สีลํสํ ตฺติยํ อิทํ
โย จ ขนฺติธโร โหติ	สจฺจธมฺมสฺมาคโต
มุสฺวาที น โส โหติ	จตฺตถํ สีลเมวิทํ
โย จ ขนฺติสฺสุมฺมจฺจโร	มชฺชปาเน สฺสํวฺโต
มชฺชปาเย น โส โหติ	สีลํสํ ปญฺจมํ อิทํ ฯ

อินทรวีเชียร

เตเนว โย ขนฺติธโร สฺวจิตฺโต
อกฺโกธโน โลภนฺโท อมฺหฺโห
สนฺตินฺธโร กามนฺโท วิยตฺโต
สจฺจกามิยฺยตฺโต วรฺวาทาที
สมฺปฺนฺณสจฺจจ จ อมชฺชปาเย
โส ปญฺจสีลาธิคฺคณฺณิยฺยตฺโต
อุปฺปชฺชเต จสฺส สฺมาธิ ชิปปิ
ขนฺติธ สฺสาเชติ ทิตํ นรานนฺติ ฯ

ขนฺติตาถา (ลักตัวอย่างหนึ่ง)

อินทรวีเชียร

ยา ขนฺติ พุทฺธเชน สยํ สวุตฺตา
วกฺขามิ ตสฺสหาหมิทานิ อตฺถํ
สารตฺถิกา สา จ มหานิสฺสา
สพฺเพส มจฺจานมิเชว นิจฺจํ
ยํ ยํ จ สึลํ มุนินา ปสฺมฺมํ
นิสฺสาย ขนฺติ อิท โหติ ตํ ตํ
วุตฺโต จ เอเตน สมาธิ โย โย
นิสฺสาย เอตํ อถ โหติ โส โส ฯ

ปฐยว้ตร

โย จ มจฺใจ มหาปุณฺโณ	ขนฺติยา ว สมปปีโต
ปาณฆาตี น โส โหติ	อกฺโกธโน อหีสโก
โย จ เอตาย สมฺปุณฺโณ	ยุตฺติธมฺมสมาคโต
น คณฺหาตี อทินฺนํ โส	ปรภณฺฑํ อปตถยํ
โย จ ตาย สฺสมฺปุณฺโณ	นิพฺพทํ กามสํวุโต
มิจฺฉาจารํ ว กามेषุ	จรเต โน ส สพฺพทา
โย จ ตาย สฺมาปนฺโน	สจฺจวาที วิสารโท
อตฺถวาที ส ธมฺมญฺ्ञุ	มุสฺสาวาทํ น ภาสเต
โย จ เอตาย สฺมฺมุญฺ्ञุ	สตฺติยา ว สมาคโต
อปฺปมาทรโต เอโส	มชฺชปายี น โหติ เว ฯ

อินทรวงศ์

อกฺโกธโน ขนฺติสมาคโต อยํ
สนตฺตสฺสโก ธมฺมธโร อมจฺฉวี
อปฺปิจฺฉญฺโต กตฺกามสํวโร
สจฺจานุรฺกษี วรรณฺมวาทโก
โส อปฺปมตฺโต สติมา วินายโก
สีลาภิชฺชุตฺโตว อยํ ปกาสิโต
ปจฺฉา จ เอตสฺส สมาธิ อตฺถิ เว
ตปฺปจฺฉยา ขนฺติ อิมेषุ ปจฺฉโยติ ฯ

ครั้งที่ ๒๑ ไตรสรณคมนาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๑๓๒)
ย่อความ

- ไตรสรณคมนาถ คือพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะอันเกษมของสัตว์ทั้งหลาย
- พระรัตนตรัยนี้ มีความเป็นหนึ่งอันเดียวกันแยกออกจากกันไม่ได้
- พระพุทธรูปเจ้า ตรัสรู้พระธรรมแล้วทรงสั่งสอนพระสงฆ์
- พระธรรมเป็นธรรมที่พระพุทธรูปเจ้าตรัสไว้ดีแล้วและเป็นธรรมที่พระสงฆ์ปฏิบัติตาม
- พระสงฆ์สาวกเป็นสาวกของพระพุทธรูปเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติตามพระธรรม
- คำสอนของพระพุทธรูปเจ้าไม่มีที่ผิดเป็นสัจธรรมอย่างแท้จริง
- ส่วนคำสอนนอกจากนี้ ยังมีข้อบกพร่องเป็นได้แต่ที่ฟังแต่เป็นสรณะไม่ได้
- มีคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า เมื่อระลึกถึงพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ความหวาดกลัวย่อมไม่มี
- เพราะฉะนั้น ผู้ถึงพระรัตนไตรเป็นสรณะจึงย่อมพ้นจากภัยทั้งปวง
- ในข้อนี้มีคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า ผู้ถึงพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นที่พึ่งว่าไม่กลัวไม่หนี เพราะพระพุทธรูปเจ้าไม่ทรงกลัวและหนีดังนี้
- ในข้อนี้ องค์พระราชาผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงถึงพระรัตนตรัยอันเป็นที่พึ่ง มีพระอาการอันสงบจึงไม่ทรงหวั่นไหวต่อเหตุการณ์ทั้งปวง และทรงชนะมาโดยตลอดฯ

ไตรสรณคมนาถา

ปฐยาวัตร

มหาการุณิก พุทโธ	ธมโม เตน สุเทสิโต
สาวโก ตสส สงโฆ จ	อิจเจว รตนตตย
สत्ตานิ สรณิ เขมิ	สพเพส สรณุตตม
อญญมญญาวิโยคา ว	เอกีกุต วิเสสโต
ธมมานุธมมโพเสตา	สมพุทโธ ทิปทุตโต
ธมมานุธมมเทเสตา	สงฆสส สาวกสสปี
เอเตน อถ สพุทโธ	สุวากุขาโต จ สุเทสิโต
สงโฆ ตู สาวโก ตสส	ธมมานุธมมธารโก

อินทรวงศ์

พุทธสส ธมโม วินโย จ สาสนํ
สจจาภียตตํ ปริสุทฺธมุตตมํ
โสเจยยปฺณณํ วิรชํ นิรพฺพุทํ
สตตทานมคฺคํ สรณํ ว สพฺพทา
ยํ ยํ ครุณํ อิตฺราน สาสนํ
ตํ ตํ ว นาถํ สรณนฺตุ โน สทา
วุตตญจ เอตฺถว อิทํ นิทสฺสนํ
สกกจจเมตมปิ สุณฺนาถ อายตีฯ

อินทรวีเชียร

โลเก จ เสณฺฐํ รัตนตตยํ ยํ
มจฺโจ วิเสสํ สรณํ คโต ตํ
ฉมภี ปลายี ภีรุ โน นิพฺพุทํ
โย โลมทฺโส อถ ฉมภิตตตํ
โส ตสฺส นตฺถว นรสฺส นิจจํ
สพฺพํ ภยญจสฺส น อนฺตราโย
วุตตมฺปนฺตํ อิท เวทิตพฺพํ
พฺพุทฺโธ ยถา โน ภวเต ปลายี
เอโสปิ มจฺโจ ภวเต ตเถว
ราชาปิ เสณฺฐํ วรรณมฺธาตา
พฺพุธาทิวตฺถตตยติพฺพสทฺโธ
ปฺปญฺญาธิกาโร ชยสิทฺธิทฺโธติ ฯ

ย่อความ (อีกนัยหนึ่ง)

- จะเล่าเรื่องพระรัตนตรัยให้ฟัง
- พระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ย่อมเป็นสรณะอันสูงสุดของมนุษย์ทั้งหลาย สรณะที่สูงสุดอย่างอื่นย่อมไม่มี
- พระรัตนตรัย แยกออกจากกันไม่ได้ มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันคือ
- พระพุทธเจ้าตรัสรู้พระธรรมแนะนำพระสงฆ์
- พระธรรมเป็นของพระพุทธเจ้า และพระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติตาม
- พระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติตามธรรมของพระพุทธเจ้า และสั่งสอนผู้อื่นด้วยธรรมนั้น
- การถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ มีแต่คุณ ไม่มีโทษเลย เพราะคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไม่ผิด
- คำสอนของศาสดาอื่น เป็นที่พึ่งได้ แต่เป็นสรณะไม่ได้ เพราะยังมีข้อบกพร่อง
- มีคำกล่าวไว้ว่า เมื่อบุคคลตกอยู่ในท่ามกลางความหวาดกลัว ให้นึกถึงพระรัตนตรัยเข้าไว้ ความกลัวจะหายไป
- พระราชาผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ จึงไม่ทรงหวั่นไหว เพราะเหตุการณ์ทั้งปวง และทรงเป็นผู้ชนะมาโดยตลอด

ติสรณคณตคาถา (ฉีกตัวอย่างหนึ่ง)

ปัฐยาวัตร

พุกุโธ ฐมโม่ จ สงโฆ จ	อิจเจตํ รตนตตยํ
อิทานาหํ กริสสามิ	สํวณณนํส อายตี
ตํ โข เทวมนุสสานํ	อุตตมํ สรณํ สทา
นตเถว อุตตมํ เสณฺฐํ	อณฺณมปิ สรณํ อีโต
นानาโหนดํ จ เอตมปิ	เอกัฏฺถํ ว อตถโต
ตํ กิสส เหตุ เอตเถว	วิโยคสฺส อภาวโต ฯ

อินทรวงศ์

พุกุโธ ปเนโส วรรณมปุริโต
 สหุธมมทสสี ชินธมมสามิโก
 สงฆานุกมปิ ชินธมมเทสิโต
 สุวากุขาตธมโม่ อิธ สงฆธาริโต
 สงโฆ จ ธมมานุกโร วินายโก
 เมตตาทิยุตโต อนุสาสเต ปชํ
 วตถุตตยํ ยํ คมนํส โอธิสโส
 เสณฺฐํ วิสิณฺฐํ สรณํ นีรพฺพทํ
 อณฺเสส มจจानมิทมปิ สาสนํ
 นาทํ ว เนตํ สรณํ วิเสสโต ฯ

อินทรวีเชียร

วุตตมปิ เจตํ อิธ สาสนมहि
 วตถุตตยํ ตํ สริตํ ภเวยย
 ยสฺเสว ชาตํ ภยณฺมภิตตตํ
 นตเถว เอตํ ภยณฺมภิตตตํ
 ราชา ปนายํ วรรณมธาดา
 พุกุธาทิวตถุตตยติพฺพสทฺโธ
 อจณฺมภิตตโต พหุการณฺสุ
 กาเลน กาลํ ชยสิทฺธิทฺโธติ ฯ

ครั้งที่ ๒๒ พลวฑฒนธมมคคาถา (พระมงคลวิเสสภคาน้ำ ๑๕๑)

อินทรวงศ์

อินทรวีเชียร

ยวายนุหิ ราชา นวมินทภูมิโป
เสณฐโฐ ว โส ภูมิพลติ วิสสุโต
เย เต จ ธมมา พลวฑฒนากรา
เตหาภียุตโต ทสธมมธารโก
อุสสาหวา เขทสกํ อจินตยํ
ยํ ยํ กรณยํ กรณียมตถิ เว
ตํ ตํ ว สาธติ ปชาย โสตถินา
เอตมปิ ญตวา ชนตา วิจกขณา
อุปฺปาทิตุํ ตสส สุขํ ว อิจฉเต
ตสเสวิทํ ภายพลนติ วุจจเต ฯ

เอโส จ ราชา พหุโภคปุณโณ
ธมมานุธมมปปฏิปตติยุตโต
ทยยานุग्มปี อภิวุฑฒิการิ
วาณิชชกมมํ อถ เจตตกมมํ
วฑฒापิตํ สพพปชาย นิจจํ
ตสเสวิทํ โภคพลนติ วุตฺตํ
เอโส จ ภูโป ปริวารปุณโณ
ปุณญาธิโก ปารมิธมมยุตโต
อตถคคเวสี ชนตาย กนฺโต
ยํ ยํ จ กมมํ กรณียมตถิ
สาธเนติ ตํ ตํ สกถํ อมจจา
เอตํ อมจจสส พลนติ ญาตํ ฯ

ปฐยาวัตร

โส จ ภูโป มหาราชา	ปุณญาธิการธารโก
อภิขจจาภิสมปุณโณ	ธมมฐโฐ วรชตติโย
สีลาจารสมาปนโน	ทยยิกานมตปิโย
สมภตติกา จ สพเพ เต	กิจจานุกิจจสาธกา
เอตสเสว อิทํ รัณโณ	อภิขจจพลํ อหุ
นิวาโต ยสส อตถเว	กุลเ เชณฐโฐ ส โอธิส
อิจเจวํ เอตถ สมพฺพุโธ	ธมมีถถํ อเทสยิ
โส จ ราชา มหาธโร	นโยปายสมาคโต
สพพทยยานุग्มปี จ	ทยยธมฐฐาภิวฑฒโก
เอตสเสว อิทํ รัณโณ	ปณญาพลนติ วุจจตติ ฯ

ครั้งที่ ๒๓ ปารมีคาถา (พระมงคลวิเสสกาหน้า ๑๗๕)

ปฐยาวัตร

ยา สา หิ ปารมี นาม โลกนาถน เทสิตา
อิทานาหํ กถสสามิ เอติสสา อตถวณณํ ฯ

อินทรวีเชียร

เอตมฺหิ โลกํ ชุรสมฺปยุตฺตา
อุสฺสาหฺยุตฺตา วิริยาภิปุณฺณา
ปญฺญาธิกา เจว นรตฺตโน จ
กุกฺกพนฺติ กิจฺจานิ สุขาวหาณี
เอวํ กโรนฺตา อธิ นิจฺจกาลํ
เต วุจฺจเร ปารมิปุรฺกาติ ฯ

อินทรวงศ์

พฺพุโธ สฺสุทฺโธ วรโลกนายโก
สฺตตฺตาน นาโถ กรุณามฺหณฺณโว
ปุเรสิ เอตา ทสฺปารมี วรา
ปจฺเจกพฺพุธา ชินฺสาวกา อธิ
ปุเรสุเมตฺตา อธิ ฐานโสตฺตโน
ภทฺธา หิ มจฺจา วรฺวฑฺฒิเปกฺชกา
ปุเรยฺยเมตฺตา อนฺรุปมตฺตโน
วกฺขามิ เมตฺตีปิ อิทานิ อายตี ฯ

ปฐยาวัตร

โลกสมฺมิลฺลจ นรา โหนฺติ ผาสฺูกามา หิตฺตติกา
ตสฺมา จ เมตฺตจิตฺตา เต ปเรสํ สุขเปกฺชกา
ปเรสฺลจ วิหฺสาย วิรฺตา สพฺพทา สฺสิยํ
เอวฺลจ ปฏฺิปนฺนา เต ธมฺเม โหนฺติ ฐิตา อิธาติ ฯ

ครั้งที่ ๒๔ วินยคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๑๗๖)

ปฐยาวัตร

โย โย หิ วินโย นาม	สุปถญตโต มहेสินา
ตถนตถ อุตรายานัน	ปวตโต พุทธสาสเน
อิโต ปริ ปวกขามิ	เอตสส อตถวณณน
อสาถฐานินยกมม	ย อเกโต นิตถก
ยตี กาเยน วาจา	ตักสู อพพุทาวห
อาปตติ โหติ ภิกขุณ	เตส ฐานานูฐานโส
วินโย โหติ ปถญตโต	ตปฺปจจา มहेสินา
โส อาทิกมมิโกเตว	ปถจตี ปวฺจจติ
น อาปชชติ อาปตตี	ส อาทิกมมิกวุโ
ตโต ปจจา ว สพเพส	อาปตติ โหติ สพเพโส
สิกขาปห จ ย เสถฐ	สาวกานัน หิตาวห
น ปถญาเปติ ต เอตถ	พลกาเรน มารชิ
มหากการุณโก นาโ	สพพโลกานุกมโป
ปถญาเปติ ปฏิจเจว	ทส อตถวเส วเร ฯ

อินทรวงศ์

โย ธรรมเสนาปติ พุทธสาวโก
 สามตถโย โส ชินธมมโกวิโท
 ปถญาธิโก มารชิอคคสาวโก
 สมพุทธรธมมฐฐิติวุฑฒิมุตตร
 ธมมาน โช อฐฐิตียา จ การณ
 ปุจจา พุทธ วินเย วินายก
 เอตสส อาโรจยิ ต นราสโก
 พุทโ วิปสสี จ สีซี จ เวสสภู
 ภียโย ว สุตตาทิ น เทสย ตทา
 เอว น ธมมฐฐิติวุฑฒิ วตตตี ฯ

อินทรวีเชียร

โลก ตฺ เสฐฐ กกุสนธพุทโ
 พุทโ จ โภนาคมโน สสุทโ
 สตตาน นาโ วรกสสโป จ
 วิตถารโต สาวกภิกขุณนต
 สุตตาทิก เอตถ อเทสยีส
 เอเตส ธมมฐฐิติวุฑฒิ ที่น
 ปาณินมตถาย ปวตตตี
 ปจจา จ โคตตาทิปภทภูตา
 กิจจานุกิจเจสุ วิยตตภูตา
 อสสาหยุตตา ฐรสมปยุตตา
 ภิกขุ จ ธมเม สุนิวิฐฐสธา
 ธมม ปกาเสสธ อายตินต
 ตสมา หิ เอว ชินสาสนคค
 สนฐฐาติ ยาวชชตนาธ ภียโยติ ฯ

ครั้งที่ ๒๕ สุวรรณสามชาติกคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๑๘๙)

ย่อความ

- บัดนี้จักกล่าวความเป็นไปของเมตตาบารมี
- ในข้อนี้มีสุวรรณสามชาติกเป็นตัวอย่าง ในกาลนั้นมีสองผู้เมียซึ่งเป็นตระกูลพรานป่าอยู่ครองเรือนกัน แต่ทั้งสองมีใจน้อมไปในบรรพชา
- จึงพากันออกบวชเป็นฤๅษีและฤๅษิณี มีลูกชายชื่อสามะซึ่งคนมักเรียกว่าสุวรรณสาม
- ต่อมาไม่นาน บิดามารดาของสุวรรณสาม ถูกงูพิษเข้าตาเลยตาบอดทั้งสองคน
- สุวรรณสามได้เลี้ยงดูบิดามารดาของตนอยู่ในป่าเรื่อยมา
- ทั้งสามคนได้เจริญเมตตาอยู่เป็นประจำ จึงเป็นที่รักของสัตว์ทั้งหลายในป่า
- วันหนึ่งสุวรรณสามออกไปหาอาหารมาให้บิดามารดาโดยมีหมูสัตว์ห้อมล้อมไป
- วันนั้นเอง พระเจ้ากรุงพาราณสีเสด็จประพาสป่าเพื่อล่าสัตว์ เห็นหมูสัตว์มากมาย จึงยิงลูกศรอาบยาพิษไปถูกสุวรรณสามเข้าพอดี
- สุวรรณสามไม่ได้โกรธเลย แต่กลับเรียกหาคนที่ยิงตนด้วยถ้อยคำอันอ่อนหวานเสียอีก
- พระราชาได้ยินเสียงเรียกนั้นเข้าก็ทรงสลดพระทัย และทรงรับปากกับสุวรรณสามว่าจะเลี้ยงดูบิดามารดาให้
- เมื่อบิดามารดาของสุวรรณสามรู้เรื่องเข้า จึงได้ให้พระราชาพาไปหาสุวรรณสาม
- พอไปถึงท่านทั้งสองจึงได้กระทำสัตยาธิษฐานขึ้น และนางเทพธิดา ชื่อว่าวสุนทรี ซึ่งเคยเป็นมารดาในภพอดีต ก็ได้มาทำสังฆะกิริยาเช่นกัน
- พอจบคำอธิษฐานในเวลารุ่งเช้า สุวรรณสามก็ฟื้นคืนสติ บิดามารดาก็หายจากความตาบอด ทั้งพระราชาที่ทรงปกครองประชาชนโดยธรรม ฯ

สุวรรณสามชาติกคาถา

ปฐยาวัตร

อิทานาห์ ปวกขามิ	เมตตาปารมียา คุณ
นิทสนมปนตเถว	สุวรรณสามชาติก
โพธิสโต จ อมหาก	สุวรรณสามนามโก
เนสาทสส กุเล ชาโต	อิสินี ปียปุตตโก
เอเต ตโย ชนารณญ	วสนติ ผาสุก สุก
เมตตจิตตา สุหชชา จ	สตะเทหิ ปริวาริตา
ปจฉา มาตา ปิตา จสส	โฆรสปะเนน ทูสิตา
ปีฬิตา อติทุกเขน	อเหสุ อุนธจกชุกา
ตโต สุวรรณสามโมปิ	สสุณฺณฺจ ปฏิกคฺติ เตฯ

อินทรวงศ์

เอกสมิ กาลเอ อถ สามตาปโส
เมตตาทิโก สดตสหายโก วน
คจฉิตถ อคค์ ว ผล คเวสิตุ
ราชา จ พาราณสิย์ นราธิโป
คจฉ วน ติ มิคเมว มาริตุ
วิฉฉิตถ ติ วิสสเรน โอธิโส
อกโกธโน โส อติทุกขปีพิโต
ทฤษฏี สร ติ ปรีเทเวเจตสา
มาตา ปิตา เม สมชีวิกา กถ
อิจเจวเมต มธูร์ กเถสิ เว
เมตตาทิโก โส นรภูมิโป ตทา
โอภาสทุโธ ปฏิกคคิ เต อุโกฯ

อินทรวีเชียร

มาตา ปิตา จสสุ กตาทิการา
โอภาสทุธา อคมิสฺ ขิปปี
สาโม ปเนโส วสิเยว เยน
สาโม ปนาย วรรณมจจารี
สจจานุจจารี ชนกันนุกมปี
สพพตถ มจเจ อปจายิจิตโต
เอเตน สจเจเน วิส สिया โน
อิจเจว สจจ กิริย อกาสุ
เอว กริตเถว วสุนทรี จ
สาโม ตโต โส สติสมปชาโน
เอเต จุโก ปากติกา อเหสุ
ราชาปิ โส ธรรมธโร อโหสิติ ฯ

ย่อความ (อีกนัยหนึ่ง)

- จะเล่าเรื่องสุวรรณสามชาดก
- สุวรรณสามเป็นลูกของฤๅษีเกิดในตระกูลนายพรานป่าอาศัยอยู่ในป่า
- ต่อมาพ่อแม่ของสุวรรณสามถูกงูพันพิษจนตาบอดสนิท
- สุวรรณสามจึงได้เลี้ยงพ่อแม่เป็นอย่างดี
- ทั้งสามคนอยู่กันด้วยเมตตา คือเจริญเมตตาเป็นประจำ
- สัตว์ป่าทั้งหลาย จึงมีความรักใคร่ดูจเป็นมิตรและไม่ทำอันตราย
- สุวรรณสามมีสัตว์ป่าเป็นเพื่อนไปหาอาหารมาเลี้ยงพ่อแม่
- ครั้งหนึ่ง พระเจ้ากรุงพาราณสีเสด็จไปล่าเนื้อ ได้ยิงสุวรรณสามด้วยธนูอาบด้วยยาพิษ
- สุวรรณสามไม่โกรธ เรียกผู้ยิงตนด้วยคำอ่อนหวาน คร่ำครวญอยู่ว่า
ใครจะเลี้ยงพ่อแม่ของเรา และได้สลบลงตรงนั้น
- พระเจ้ากรุงพาราณสี ทราบเรื่องทั้งหมดก็เสียใจเสด็จไปดูแลพ่อแม่ของสุวรรณสาม
- ต่อจากนั้น พ่อแม่สุวรรณสามก็รู้เรื่องทั้งหมดได้โอกาสไปเยี่ยมสุวรรณสาม
เสียใจมากแล้วก็ตั้งัจจอธิษฐานขึ้นว่า สามนี้เป็นคนดี มีวาจาสัตย์ เลี้ยงพ่อแม่
ประพฤดิอ่อนน้อมรักสัตว์มีชีวิต ด้วยัจจจะนี้ ขอพิษเจ้าสามจงหายไปเถิด
- นางวสุนทรีเทพธิดาผู้เคยเป็นแม่ในอดีตก็ได้กระทำเช่นนั้น
- ในทันใดนั้น สุวรรณสามก็ฟื้นคืนชีพ พ่อแม่ก็กลับหายตาบอด พร้อมกับบอรรุณขึ้น
- ทุกคนพบกับความสวัสดิ พระเจ้ากรุงพาราณสี ก็ทรงตั้งอยู่ในธรรม ฯ

ส่วนสามชาดกตาธา (อีกตัวอย่างหนึ่ง)

ปฐยาวัตร

ชาตกฤษฏิกถาย ยัม
 อิทานาหํ กริสสามิ
 เอโส สุวณฺณสาโมปิ
 วเน อีสีนียา เจว
 เทว มาตาปิตโร ตสฺส
 ปิพิตา อติทุกฺเขน
 ปจฺฉา สุวณฺณสาโม โส
 ตโต ปรี ตโย มจฺจา
 เตเนว เต อรณฺญสมิ
 โส สาโม สตตมิตโตว

สุวณฺณสามชาตกัม
 เอตสฺส อตถวณฺณนํ
 เนสาทกฺลชาติโย
 อีสโน จ ปโยโรโส
 อาสีวิเสน ทํสิตา
 อเหสุํ อนุชจกฺขกา
 สํสุณฺนํ ปฏฺิซคฺคิ เต
 เมตตารมฺมวิทฺหาริโน
 สตตทานํ ว อติปิยา
 อาหาราย วนํ คโต ฯ

อินทรวีเชียร

ปจฺฉา จ พาราณสียํ นรินโท
 คจฺฉํ อรณฺญํ มิคเมว ฆาตุํ
 เอตํ ว วิเสน สเรณ วิชฺฌเต
 อกฺโกธโน โส มธฺรํ ฆณฺนโต
 ปาเลติ มาตาปิตโร ว เม โภ
 อิจฺเจว กนฺทํ ว ททํ วิสณฺญิ
 ราชา ปเนโสปิ สฺถนํ ปวตฺตี
 ทุกฺชี คมํ ตํ ปฏฺิซคฺคิ เอเต ฯ

อินทรวงศ์

เอตสฺส มาตาปิตโร วียตติกา
 ญุตฺวา ปวตฺตี สกฺลํ วิเสสโต
 โโอกาสทธา อคมุํ ททํ ททา
 สํเวคจิตฺตา อติทุกฺขปิพิตา
 สาโม ปนายํ วรรณมธารโก
 สจฺจานุรฺกฺชี อปจายนากรโ
 รมฺเมน มาตาปิตุโปสนาธิโก
 สตตทานุรฺกฺชี ชนตานุกมฺปโก
 เอเตน สจฺเจเน วิสํส นสฺสตํ
 อิจฺเจวิทํ สจฺจวรัํ กรุํ สยํ
 ปุพฺพเวว มาตา จ วสุนฺทรี ตถา
 เอเต สจฺกขุ อถ สณฺญิโก จ โส
 เอตสฺมิ กาลे อรุโณ จ อุกฺคโต
 โสตุลลํ คตา เต อธิโป สฺฐมฺมิโกติ ฯ

ย่อความ (อีกนัยหนึ่ง)

- บัดนี้จักกล่าวความเป็นไปของเมตตาทวารมณี

- ในข้อนี้มีสุวรรณสามชาติกเป็นตัวอย่าง
- ในกาลนั้นมีสองผิวเมียซึ่งเป็นตระกูลพรานป่าอยู่ครองเรือนกัน แต่ทั้งสองมีใจน้อมไปในบรรพชา
- จึงพากันออกบวชเป็นฤษีและฤษินี มีลูกชายชื่อสามะ ซึ่งคนมักเรียกว่า สุวรรณสาม
- ต่อมาไม่นาน บิดามารดาของสุวรรณสาม ถูกงูพิษเข้าตาเลยตาบอดทั้งสองคน
- สุวรรณสามได้เลี้ยงดูบิดามารดาของตนอยู่ในป่าเรื่อยมา
- ทั้งสามคนได้เจริญเมตตาอยู่เป็นประจำ จึงเป็นที่รักของสัตว์ทั้งหลายในป่า
- วันหนึ่งสุวรรณสามออกไปหาอาหารมาให้บิดามารดาโดยมีหมูสัตว์ห้อมล้อมไป
- วันนั้นเอง พระเจ้ากรุงพาราณสีเสด็จประพาสป่าเพื่อล่าสัตว์ เห็นหมูสัตว์มากมายจึงยิงลูกศรอาบยาพิษไปถูกสุวรรณสามเข้าพอดี
- สุวรรณสามไม่ได้โกรธเลย แต่กลับเรียกหาคนที่ยิงตนด้วยถ้อยคำอันอ่อนหวานเสียอีก
- พระราชาได้ยินเสียงเรียกนั้นเข้าก็ทรงสลดพระทัย และทรงรับปากกับสุวรรณสามว่าจะเลี้ยงดูบิดามารดาให้
- เมื่อบิดามารดาของสุวรรณสามรู้เรื่องเข้า จึงได้ให้พระราชาพาไปหาสุวรรณสาม
- พอไปถึงท่านทั้งสองจึงได้กระทำสัตยาธิษฐานขึ้น และนางเทพธิดา ชื่อว่าสุนทรี ซึ่งเคยเป็นมารดาในภพอดีต ก็ได้มาทำสังจกิริยาเช่นกัน
- พอจบคำอธิษฐานในเวลารุ่งเช้า สุวรรณสามก็ฟื้นคืนสติ บิดามารดาก็หายจากความตาบอด
- ทั้งพระราชาที่ทรงปกครองประชาชนโดยธรรม ฯ

สุวรรณสามชาติกตาธา (สักตวัชย่างหนึ่ง)

ปฐยาวัตร

อิทานาห์ ปวกขามิ	เมตตานิสส์มายตี
นิทสนมฺปนเนตเถว	สุวรรณสามชาติกั
โพธิสตุโต จ อมหากั	สุวรรณสามนามโก
เนสาทสส กุเล ชาโต	อิสินี ปิยปุตตโก
เอเต ตโย ชนารณญเ	วสนติ ผาสุกั สุขั
เมตตจิตตา สุขุชชา จ	สตุเตหิ ปริวาริตา
ปจฉา มาตา ปิตา จสส	โฆรสบุเปน ทูสิตา
ปีฬิตา อติทุกุเขน	อहेสุ์ อนธจกุกกา
ตโต สุวรรณสามปิ	สัสมุจฺจ ปฏิกคคิ เต ฯ

อินทรวงศ์

เอกสมิ กाले อถ สามตาปโส

เมตตาทิโก สตุตสหายโก วณิ
คจฉิตถ อคคั ว ผลั คเวสิตุ์

ราชา จ พาราณสีย์ นราธิโป
 คจณั วนั ตั มิคเมว มาริตุ์
 วิชฌิตถ ตั วีสสเรน โอธิโส
 อกโกธโน โส อติทุกขปีฬิโต
 ทุณฐั สรึ ตั ปริเทเวเจตสา
 มาตา ปิตา เม สมชีวิกา ถถึ
 อิจเจวเมตัม มธูร์ กเถสิ เว
 เมตตาทิโก โส นรภูมิโป ตทา
 โอภาสลทุธ ปฏิกุคคิ เต อุโภ ฯ

สาโม ปเนโส วสิเยว เยน
 สาโม ปนายั วรธมมจารี
 สจจานุจารี ชนกานุกมปี
 สพพตถ มจเจ อปจายิจิตโต
 เอเตน สจเจเน วิสั สียา โน
 อิจเจว สจจัม กิริยั อกาสุ์
 เอวั กริตถเวว วสุณฐรี จ
 สาโม ตโต โส สติสมปชาโน
 เอเต จุโภ ปากติกา อเหตุสุ์
 ราชาปิ โส ธมมธโร อโหสิตี ฯ

อินทรวีเชียร

มาตา ปิตา จสส กตาทิการา
 โอภาสลทุธา อคมึสุ ชิปุปิ

ย่อความ (อีกนัยหนึ่ง)

- จะเล่าเรื่องสุวรรณสามให้ฟัง
- สุวรรณสามเป็นลูกของฤๅษีเกิดในตระกูลนายพราน
- ต่อมาบิดามารดาถูกงูพิษจนตาบอดทั้ง ๒ คน
- สุวรรณสามจึงได้เลี้ยงดูมารดาบิดาเป็นอย่างดี
- คนทั้ง ๓ เจริญเมตตาจิตเป็นประจำผู้สัตว์ทั้งหลายจึงประพตริรักใคร่อยู่เป็นนิตยและไม่ทำอันตราย
- สุวรรณสามมีผู้สัตว์ห้อมล้อมเข้าไปป่าหาอาหารเป็นประจำ
- ครั้งหนึ่งพระเจ้ากรุงพาราณสีเสด็จประพาสป่าทรงล่าเนื้อได้ทรงยิงสุวรรณสามด้วยลูกศรอาบด้วยยาพิษ
- สุวรรณสามเจ็บปวดมากไม่แสดงความโกรธกลับร้องเรียกผู้ยิงด้วยวาจาอันอ่อนหวาน
- พระเจ้าพาราณสีใจอ่อนเข้าไปหาสุวรรณสามตรัสถามเรื่องราวทุกอย่าง ครั้นทรงทราบแล้วก็เสด็จไปดูแลพ่อแม่ของสุวรรณสาม
- ต่อมาพ่อแม่ของสุวรรณสามได้โอกาสไปพบสุวรรณสามแล้วตั้งสัจจะว่า “สามะนี้ เป็นคนดีประพตริธรรมตั้งพรหมพูดคำสัจจริง รักสัตว์มีชีวิต ด้วยสัจจะนี้ ขอให้พิษในกายของสุวรรณสามจงหายไปเถิด”
- แม้นางวสุนทรีเทวีธิดาซึ่งอยู่ที่ภูเขาคันทมาทเคยเป็นมารดาของสุวรรณสามก็ได้ตั้งสัจจะเหมือนกัน
- ในขณะที่นั้นสุวรรณสามก็ได้ฟื้น พ่อแม่ก็หายจากตาบอด
- ทุกคนได้ถึงความสุขสวัสดิ พระเจ้ากรุงพาราณสีก็ทรงตั้งอยู่ในธรรม ฯ

ปฐยาวัตร

อิทานาห์ กเถสสามิ	สุวณณสามชาตกำ
เอโส สุวณณสาโมปี	อิสีนํ ปุตตโก อหุ
เนสาทสส กุเล ชาโต	กบเปสิ ซีวิตํ วเน
ปจฉา เอตสส มาตา จ	ปีตา สปุเปน ทูสิตา
ปีฬิตา อติทุกุเขน	อहेสุํ อนุชกขุกา
ตโต સામો กตถญ โส	สุเขน ปฏฺชคฺคิ เต
ตโย ชนา มหาปุณญา	ภาเวนติ เมตตจิตตตํ
สพเพ สตฺตา ปิยายนฺติ	น ปีเพนฺติ จ เต สทา
โส สตฺตปริวารो ว	ผลตถาย วรํ คโต ฯ

อินทรวีเชียร

ราชา จ พาราณสียํ นรินโท
 เอกสมิ กाले มิคเมว ฆาตุํ
 โอกาสลทฺโธว คโต อรณญํ
 วิชฺฌิตถ ตํ วิสสเรน สามํ
 ทุกขาภิภูโต ส ตโต อกฺุทฺโธ
 เมตตาทิยฺตุโต ปิยวาทวาทิ
 ราชา ปเนโส มุทฺโก สุหฺโซ
 ชิปโป ว เอตํ อฺุสสงกมิตฺวา
 ญตฺวา ปวตฺตี คมิ ตตถ สามํ
 มจฺเจ อฺุโภ เต ปฏฺชคฺคมาโน ฯ

อินทรวงศ์

โอกาสลทฺธา จ อฺุโภ ชนา ตทา
 สมปฺสฺสิตุํ อาคมยีสฺสุ เอกโต
 “สาโม ปนายํ วรรณมธารโก
 สจฺจาทิยฺตุโต วรรณมธารโก
 สตฺตานุกมปี ชนกันุกมโปโก”
 อิจฺเจว สจฺจํ วจฺนํ สยํ กรูํ
 ปุพฺเพ จ มาตานิ วสุนฺธรา ตถา
 สาโมปี สณฺญิ จ อฺุโภ สจฺกขุกา
 เต โสตฺถิปตฺตา จ วิรุพฺพทิมปคา
 เอโสปี ราชา จ สฺฐมมธารโกติ ฯ

สุวณณสามชาตกถา (ฉีกตัวสย่างหนึ่ง)

ปฐยาวัตร

อิทานาห์ กเถสสามิ	สุวณฺณสามชาตกั
โส เนสาทกุล ชาโต	อิสินิ เอกปุตตโก
มาตา เจว ปิตา จสฺส	อาสีวิเสน ทังสิตา
ปีฬิตา อติทุกเขน	อहेสิ อุนจจกุกา
โส สามิ ปฏฺชคฺคิตถ	อาหาราทีหิ เต สุขิ
เมตตาทิกา ตโย มจฺจา	สตตทานมปิ อติปิยา
เอเตหิ รกฺขิตารญฺเณ	อहेสิ อุกุโตภยา ฯ

อินทรวีเชียร

ราชา ตุ พาราณสิยํ นรินโท
คนฺตวา อรญฺญํ มิคฆาตนตถํ
ทิสฺวาน สามิ ปรีวารคฺคตํ
สลเลน ตํ วิสปีเตน วิชฺฌิ
ทุกฺขาภิกฺกุโต ส อุกุทฺตจิตฺโต
เมตตาทิกฺกุโต อติสณฺหาณิ
ชิปปัว มาตาปิตโร สรณฺโต
ตสฺมี ว ฐาเน น จิริ วิสญฺญี ฯ

อินทรวงศ์

ปจฺฉา จ ราชา อติโสภปีฬิตो
เอตสฺส สามิ ปฏฺชคฺคิ เต อุโภ
ตสฺเสว มาตาปิตโร วสุณฺธรี
สจฺจจาภิวาจํ อกริสิ เอกโต
มาตา ปิตา จสฺส สจฺจกุกา ตทา
รณฺฐาธิโป โส ทสฺสมมธารโก
สพฺเพปิ เจเต สุขิตา ว สพฺพทาติ ฯ

ครั้งที่ ๒๖ อุเบกขาในพรหมวิหารคาถา (พระมงคลวิเสสกาถาหน้า ๑๔๑-๑๔๒)

ย่อความ

- พรหมวิหารธรรมมี ๔ อย่างคือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา
- ในพรหมวิหารธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ ข้าพเจ้าจะพรรณนาความแห่งอุเบกขาตามสมควร
- อุเบกขานี้มีอยู่แก่ผู้ใด ผู้นั้นเป็นผู้ไม่มีราคะ ไม่มีปฏิฆะ ย่อมเป็นผู้มีความเที่ยงธรรมในหมู่มนุษย์
- อุเบกขานี้เป็นธรรมะข้อสุดท้ายที่จะต้องเจริญ (จะต้องใช้)
- อุเบกขานี้มีอยู่แก่ผู้ใด ผู้นั้นพึงพิจารณาอย่างนี้ว่า “สัตว์ทั้งหลาย มีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทของกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ฉันทใดก็ดี ตัวเราเองก็ฉันทนั้นเหมือนกัน”
- เมื่อนั้นจิตของเขา ย่อมสงบและบริสุทธิ์
- ในกรณีนี้มีข้อคิดที่ว่า “จิตที่เป็นอัญญาณะไม่ควรให้เกิดขึ้น ส่วนจิตที่เป็นญาณะควรให้เกิดขึ้น”
- อนึ่ง บุคคลใดไม่ประกอบด้วยราคะและปฏิฆะสามารถทำตนให้เป็นอุปัมาได้ในทุกเหตุการณ์ บุคคลนั้นชื่อว่า มีอุเบกขา
- เพราะฉะนั้น อุเบกขานี้ พึงเจริญในสัตว์ทั้งปวงแล ฯ

อุเบกขาวรรณนาคาถา

ปฐยาวัตร

เมตตา จ กรุณา จาปี	อุเบกขา มุทิตา อิติ
พรหมวิหารธมโม ทิ	จตุพพิโธ สุเทสิโต
อิทานาหิ กริสสามิ	อุเบกขายตถวณฺณนํ
สา ปเนสาปิ ยสฺสตถิ	โส ราคํ ปฏิฆํ โธ
วิทุสฺเสนโต มนุสฺเสสุ	สพฺพตเถว อุเบกฺขโก
ภาเวตพฺพา อภัย ปจฺฉา	สพฺพสฺสฺส เตสุ ธมฺมโต ฯ

อินทรวีเชียร

เอสา อุเปกขา อิศ เยสมตถิ
กम्मสสกา กम्मกรา มนุสสา
กถยานกम्मํ กุรุเร นรา ये
กถยานมคคํ ลภเร นรา เต
กุกุพพนติ ปาปํ วิวิธํ นรา ये
ปาปํ ว ชิปปิ ลภเร นรา เต
เอวมปนาหมิปิ ตเถว โหมิ
อิจเจวเมเตหิ วิจาริตัพพํ
เอวมปิ เตสํ กุสลํ ว จิตตํ
เตเนว เอสา ออนุรุหิตัพพา ฯ

อินทรวงศ์

อถญานจิตตํ น จิตํ สียา สทา
ญานํ ว จิตตํ สุจิตตํ สียา สทา
อิจเจวเมตมปิ สียา วิจาริตํ
มจโจจ โย รากวินาสโก สยํ
สนตุญจจितโต ปฏิมานุฆาตโก
อตตทานเมवं อุปมํ ว กุกุพพเต
โลกธ สโ หิติ อุเปกขโก สทา
สพพตถุเปกขา ว ภเวยย ภาวิตาติ ฯ

ครั้งที่ ๒๗ ธรรมวิจยคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๒๐๐)

ย่อความ

- พระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ประเสริฐสุดที่ชาวพุทธนับถือ เพราะบุคคลจะประสบความสำเร็จได้ด้วยศาสนา
- เพราะฉะนั้นทุกคนจึงต้องสนใจการคั่นควำธรรมในพระพุทธศาสนา
- ร.๖ ตรัสว่าการปฏิบัติธรรมสำคัญที่สุด การคั่นควำธรรมเป็นส่วนประกอบ
- การก่อตั้งมูลนิธิตั่นควำธรรม เป็นการดีและเหมาะสมแล้ว
- พุทธศาสนากว้างใหญ่ไพศาล ไม่อาจคั่นควำได้ทั้งหมด แต่อาจทำได้ในบางเรื่อง ฉะนั้นผู้คั่นควำจึงต้องมีสติในการคั่นควำ
- การคั่นควำมีหลายวิธี ผู้คั่นควำที่ดีต้องมีสัจจะมีใจบริสุทธิ์ ไม่มีอกุศลจิต ทำด้วยความถูกต้องและเหมาะสม
- สิ่งที่ทำคือผลงาน ย่อมเป็นมงคลทั้งแก่ตนและส่วนรวม ๑

ธรรมวิจยคาถา

ปฐยาวัตร

พุทธศาสนิกานถุหิ	พุทธศาสนมุตตมัม
สกกตัม ปุชิตัม โหติ	เตเหว มานิตัม สทา
เอตถ โย ธมมจารี ว	โส สุขัม เสติ สพพทา
ธมมานัม วิจโย เตน	อิจฺฉิตพฺโพ วิเสสโต ๑

อินทรวงศ์

ฉนฺโฐ จ ราชา อิทมาท โอธิสโส
 อคฺคา ว สมมาปฏฺฐิตติ สาทถิกา
 ธมมานเมโส วิจโยหุ ปจฺจโย
 เอตสฺส อุปฺปตฺตปิ อตถสาธิกา
 คมภีรเมตัม อหุ พุทฺธสาสนัม
 สกกา ตฺ เนตัม สกาตุ สพพโส
 เอเกกเมตัม กรณัม วิภาคฺโต
 ตสฺมา นิพฺพุธํ สติ ตตฺถ ปตฺถิตตา ๑

อินทรวีเชียร

เอโส หิ ธมมพฺพิจโย อนนโโก
 นานปฺปกาเรน กโตหุ ภิชฺชโย
 ตัม กาทุกาโม สติมา สุขเมโธ
 สจฺจานุรฺกษี ปริสุทฺธจิตฺโต
 ยัม ยัม นนาปัม กุสลัม วิสุทฺธัม
 ตัม ตัม ว ธมเมน กเร สเมน
 เอวณฺหิ สนฺเต อิธเยว สพฺพัม
 สพฺเพส มจฺจาน สุมงฺคคฺคนฺติ ๑

ครั้งที่ ๒๘ ราโชวาทคาถา (พระมงคลวิเสสภาน้ำ ๒๐๑)

ย่อความ

- วันนี้เป็นวันเกิดของข้าพเจ้า
- พวกท่านพร้อมใจกันมาอวยพร ข้าพเจ้ามีใจยินดีมาก
- ขอขอบคุณทุกท่าน และขอจงได้รับพรจากข้าพเจ้าเช่นกัน
- คนไทยทุกคน มีสติปัญญา มีความสามัคคี สร้างความเจริญให้กับชาติ และรักษาชาติบ้านเมืองมาโดยตลอด ประเทศไทยเราจึงมั่นคงเป็นปึกแผ่นถึงความเจริญรุ่งเรือง
- คนไทยทุกคนจึงต้องช่วยกันพัฒนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป
- ขอให้คนไทยทุกคน จงมีกำลังใจ มีความรู้ ความสามารถพร้อมใจกันทำงานในหน้าที่ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของชาติบ้านเมืองและเพื่อควมมีอิสรภาพของทุกคน
- ด้วยอนุภาพคุณพระรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายขอคนไทยทุกคนจงหมดทุกข์ หมดภัย มีแต่ความสุข มีกำลังกาย กำลังใจ และกำลังปัญญา สามารถทำงานทุกอย่างให้สำเร็จได้โดยสวัสดิ

ราโชวาทคาถา

ปฐยาวัตร

ภูมิพล มหาราชา
ชาติสมภวสงฆาโต

ราโชวาท อทา อิมิ
อัย กาลอ อิทานิ เม ฯ

อินทรวีเชียร

ททยยา ชนา กายพลา สุจิตตา
ปญญาภิกขุตตา วิพฐา สมตถา
ยัม ยัม กรณยัม กรณียมตถิ
สาธะยุมเมตัม สยเมว ชิปปี
อุปปาทิตัม ททยปุเร วิรุฬหิ
สมปาทิตุณฺจิสสรียัม นิพทุธัม ฯ

อินทรวงศ์

พทุฐาทิวตถุตตยอานุกาวโต
เตชาธิกานัน อถ อานุกาวโต
สพเพ ว ททยยา อุกุโตภยา สियัม
นิททุทกขณฺฐตา สุขิตา วิสารทา
กายพพลา จิตตพลา วิชานกา
ยัม ยัม ว กम्मัม กรณียมตตโน
สาธะยุมเมตัม ตวุณฺณัม ว สพพโส
โสตถิ สियัม ททยปชาย สพพทา ฯ

ปัฐยาวัตร

สพฺพเว ทยฺยิกา อคฺคา	สติปญฺญาสมาคตา
สามตฺถิเยน สมปฺปญฺณา	สามคฺคิยา สมปฺปิตา
วิรุฬฺหิณฺจ อุปาเทนฺติ	โคเปนฺติ ชาตฺติเมกโต
เตเนว ทยฺยรณฺฑู โน	วฺชฺชตฺตํ วิเสสโต
ทยฺยิกา จิธ เวปฺลลํ	อุปาเทยฺยํ สเก ปุเร
สมคฺคา ทยฺยิกา สพฺพเว	วรี ททฺนฺติ เม สยํ
อหํ โข ปิตฺตปาโมชฺโซ	อนฺโฆทามิ โอิธฺโส
อิจฺฉิตํ ปตฺถิตํ ยํ ยํ	ตํ ตํ โวปี สมิชฺฌตฺนฺติ ฯ

ย่อความ (อีกนัยหนึ่ง)

- ในโอกาสที่ครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปีนี้ รัฐบาลและคนไทยทุกคนพร้อมใจกันจัดงานสมโภชน์ ให้เป็นการใหญ่ พร้อมทั้งอวยพรแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าขอขอบคุณด้วยความยินดีเป็นอย่างยิ่ง
- เมตตาธรรมและสามัคคีธรรมของทุกคน เป็นเหตุให้ข้าพเจ้ามีกำลังใจดีมาก
- ในข้อนี้ เพื่อความเจริญของชาติบ้านเมือง ข้าพเจ้าจึงขอให้ธรรม ดังต่อไปนี้
 - ๑. ให้มีเมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม และเมตตา मनกรรมต่อกัน
 - ๒. ให้มีสาธารณโภคีต่อกัน
 - ๓. ให้มีศีลสามัญญตา
 - ๔. ให้มีทักขณสามัญญตา
- คุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้มีอยู่แก่ทุกคนตราบใด ความเจริญรุ่งเรืองและความมั่นคง ก็พึงเกิดขึ้นในชาติไทยตราบนั้น
- เพราะฉะนั้น จึงขอให้ทุกคนตั้งใจปฏิบัติตามคุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ให้ได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของชาติบ้านเมือง
- และเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชนในชาติตลอดกาลทุกเมื่อ
- ด้วยอำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ขอภัยอันตรายอย่าได้เกิดขึ้นในเมืองไทย ของความสุขสวัสดิ์จึงเกิดมีแก่ชาติไทยทั่วหน้ากัน

ราชโองการ (สักต้วอย่างหนึ่ง)

อินทรวงศ์

สพเพ หิ ทยยา อถ รกฎฐปาลีโน
 สามคคิปัญณา สมเมกฉนทิกา
 สฎฐีนิ วสสานิ อการยี่ ยทา
 รชช มหคณั สิริรชชสมมตัม
 อคคัม วราสยจ อทิสู เม ตทา
 กาสเรสุเมตเถว จิรัม มหามหัม
 เตเนว ปาโมชชูปโค สยัม อหัม
 ตุมหาก ชิปปัม ว วรัม สมิชฌตัม
 ตุมเห สมคคา อถ เมตตจิตตกา
 ตปปจจยา จิตตพลัม ว อตถิ เม ฯ

ปัฐยาวัตร

อิมสมิยจ วโรกาเส จตุธมเม ททามิ โว
 กายกมมัม วจิกมมัม มโนกมมยจ เมตติกัม
 ปฐมัม ทุตติยา เจสา ยา สาธารณโภคิตา
 สีลสามณญุตตา วุตตา ตติยายัม วิภาคโต
 ทิฏฐิสามณญุตตา ตตถจ จตุตถายัม วิเสสโต
 อิจเจวัม จตุโร ธมมา พุรุหิตพพา สัม สทา
 สนตติยจिฏฐมูปาเทตุมุ ทยยานัม ทยยธานियัม ฯ

อินทรวีเชียร

ธมมา อิเม ยาว ปชาย โหนติ
 รกฎฐู สिया ตาว วิรุหฺหิ นิจจัม
 เตเนวิเม ทยยปชาย สมมา
 อูปปาทิตพพา อถ พุรุหิตพพา
 ทยยปปเทสสส หิตาย นิจจัม
 สพเพส ทยยาน สุขาย เอวัม
 วตถุตตยัม ยัม จ มหิทธิกา เย
 ตพพาหสา ทยยปุมุ มนาปัม
 นิททุกขญตยจ นิรนตฺรายัม
 โสตถิธ เตสํ ภาวตัม นิพทฐนติ ฯ

ย่อความ (อีกนัยหนึ่ง)

- ในโอกาสที่ครองราชย์ครบ ๖๐ ปีนี้ รัฐบาลและคนไทยทุกคนพร้อมใจกันจัดงาน ฉลองให้เป็น การใหญ่พร้อมทั้งเป็นการอวยพรให้แก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าขอขอบใจและยินดีเป็นอย่างยิ่ง
- เมตตาธรรมและสามัคคีธรรมเป็นเหตุให้ข้าพเจ้ามีกำลังใจดีมาก
- ในข้อนี้เพื่อความเจริญของชาติบ้านเมือง ข้าพเจ้าจึงขอมอบธรรม ๔ ประการ นี้ให้
- ๑.ให้มีเมตตากรรม เมตตาวจีกรรม เมตตาเมโนกรรมต่อกัน
- ๒.ให้มีสาธารณโภคีต่อกัน
- ๓.ให้มีศีลสามัญญตา
- ๔.ให้มีทิวฐิสามัญญตา
- คุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ มีอยู่แก่ทุกคนตราบไต่ ความเจริญรุ่งเรืองและความมั่นคงก็พึงเกิดขึ้น ในชาติตราบนั้น
- เพราะฉะนั้นจึงให้ทุกคนตั้งใจปฏิบัติตามคุณธรรม ทั้ง ๔ ประการให้ได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของชาติบ้านเมืองและเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชนในชาติ ตลอดกาลทุกเมื่อ
- ด้วยอำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขออันตรายอย่าได้เกิดมีขึ้นในเมืองไทย
- ขอความสุขสวัสดิ์จงบังเกิดมีแก่คนไทยโดยทั่วหน้ากัน

ราโชวาทตาถา (ลิกตัวลยงหนึ่ง)

อินทรวงศ์

กาเรมิหิ รชชสิริว ธมมโต
สญฐินิ วสุธานี วิเสสโต ยทา
สพเพว ทยยา อถ รญฐปาลีโน
กาเรนติ ภิชโยปิ มหามหิ ตทา
สามคคิปัญณา จ ทนติ เม วรี
ปาโมชชจิตโต อหเมว สพพโส
เอเต สมคคา อถ เมตตจิตตกา
ตบปจจยา จิตตพล อโหสิ เม ฯ

ปัฐยาวัตร

อิสมณิลจ วโรกาเส	วรํ ฌมมํ ททามิ โว
มหาชนสส จตถาย	ชาติยา อภิวุฑฒิยา
“กายกมมํ วจิกมมํ	มโนกมมณจ เมตติกํ
ปฐมํ ทุตติยา เจสา	ยา สาธารณโภคิตา
สีลสามณญุตตา วุตตา	ตติยายํ วิภาคโต
ทัญญูสามณญุตตา เสฏฐา	จตตถายํ วิเสสโต”
อิจเจวํ จตฺตมมา ว	ภาเวตพพา สยํ สทา ฯ

อินทรวิเชียร

ฌมมา อิเม ยาว ปชาย นิจจํ
 รฏฐมปิ โน วุฑฒิคตํ ว ตาว
 เตเนว เอเต ชนตาย รฏฐู
 สมภาวิตพพา อนุพฐูหิตพพา
 รฏฐสส อุปปาทิตูเมว อตถํ
 สพเพส ทยยาน หิตถจ ขิปปี
 วตถตตยํ ยํ จ มหิทธิกา เย
 ตพพาหสา ตมปิ นิรนตราชํ
 เอเตสมคคํ สหิตํ สุขณจ
 อิญญญจ กนตํ ภาวตํ นิพพธนติ ฯ

ย่อความ (อีกนัยหนึ่ง)

- ข้าพเจ้ายินดีมากที่ท่านทั้งหลายพร้อมใจกันมาอวยพรวันเกิด
- ขอขอบคุณและขอให้ทุกท่านจงได้รับพรจากข้าพเจ้าเช่นเดียวกัน
- ชาตินไทยมีความร่มเย็นเป็นสุข มีอิสรภาพ มีความเจริญรุ่งเรือง มีความมั่นคง เพราะบรรพบุรุษของเราได้สร้างสมเอาไว้ ด้วยสติปัญญาและความสามารถ
- เราทั้งหลายจึงต้องสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นในชาติให้นานเท่านาน
- คนไทยทุกคนจงมีกำลังกาย กำลังใจ มีความรู้ความสามารถ มีความสุจริต ทำงานตามหน้าที่ของตนให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของเราทุกคน
- ด้วยอำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ขอคนไทยทุกคน ล้วนทุกข์มีสุขทุกเมื่อ ขอให้มีความกำลังกายกำลังใจและกำลังปัญญาทำงานของตนให้สำเร็จและจงถึงความสวัสดิโดยทั่วหน้ากัน

ราโชวาทตาธา (ดักตัวอย่างหนึ่ง)

ปัฐยาวัตร

ภูมิพลโล มหาราชา	ราโชวาท อทา อิม
ชาติกาโล อิทานาย	สมงคลาธิโก มม
สมคคา ทยยิกา สพเพ	วราส เทนติ เม สย
ตสม่าห ปิติปาโมชโซ	โสমনสสสมาคโต
อหฺลจ อนุโมทามิ	ตถา เอเต ลภนตุ ต
สพเพ ทยยา มหาปุณฺญา	สติปณฺญาสมาคตา
ทีฆรตต์ อูปาเทนติ	วิรุฬฺหี อุตฺตริ สม
เตเนว ทยยรณฺฐ โน	นิททุกขํ สุขโมปค
เวปุลลวฺทมิปตฺตลจ	จิริ ว นิรูปททว ๑

อินทรวีเชียร

ทยยปฺปเทสฺฐฐิติ เตน นิจจํ
 อูปาติตพพา ชนตาย ภียโย
 สพเพปิ ทยยา สติสมปยุตฺตา
 ปณฺญาธิกา กายพลา สฺจิตฺตา
 ยํ ยํ กรณฺยํ กรณฺยมตฺถิ
 สาเรยฺยเมตํ สยเมว ชิปฺปิ
 วฺจฺฉี วิรุฬฺหี วิปุลํ มนาปํ
 อูปาติตฺตํ ทยยปุเร ว รมเม ๑

อินทรวงศ์

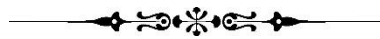
พุทฺธาทิวตฺตฤตฺตยอานฺนภาวโต
 เตชาธิกานํ อถ อานฺนภาวโต
 สพเพ ว ทยยา สฺชิตฺตา อโรคิกา
 นิททุกฺขญฺตา อุกฺโตภยา สฺยํ
 จิตฺตพฺพลา กายพลา วิชานกา
 ยํ ยํ ว กมมํ กรณฺยมตฺตโน
 สาเรยฺยเมตํ ตฺวณฺฑํ ตฺหิ ตฺหิ
 โสตฺถิ สฺยํ ทยยปฺชาย สพพทาติ ๑

ครั้งที่ ๒๔ สัจจบารมีคาถา (พระมงคลวิเสสกาหน้า ๒๑๑)

ย่อความ

- จักพรรณาเรื่อง สัจจบารมี
- ในข้อนี้มีวิรุธบัณฑิตเป็นตัวอย่าง
- พระเจ้าธัญชัยทรงครองราชย์ที่เมืองอินทปัตต์
- วิรุธบัณฑิตมีปัญญามาก หาผู้เสมอเหมือนมิได้ เป็นนักปราชญ์ในสำนักของพระองค์
- วันหนึ่ง ท้าวสักกะ วรรณคราช พญาครุฑ และพระเจ้าธัญชัย สมทานอุโบสถ ณ พระราชอุทยาน ในเมืองอินทปัตต์ ออกจากที่พักของตน ประารถกันว่า “ใครมีศีลมากกว่ากัน ใครเป็นผู้สงบกว่ากัน” ดังนี้แล้ว ตกลงกันไม่ได้
- ในท่านเหล่านั้น พญานาคสรรเสริญความไม่โกรธ พญาครุฑสรรเสริญการบริโภคอาหารแต่น้อย ท้าวสักกะสรรเสริญการละความยินดีในกาม พระเจ้าธัญชัยสรรเสริญความไม่กังวล
- วิรุธบัณฑิตได้สติแล้ว วินิจฉัยว่า นรชนใดมีธรรม ๔ ประการนี้ นรชนนั้นเป็นผู้สงบ
- เพราะฉะนั้น พระราชาทั้ง ๔ นั้น จึงทรงศีลเสมอกัน ทรงร่าเริงยินดีแล้ว สรรเสริญวิรุธบัณฑิตว่า เป็นผู้ประเสริฐที่สุดในโลก มีปัญญารักษารธรรม
- ต่อมาพญานาคได้เล่าเรื่องนี้ให้นางวิมลาทวีฟัง
- พระนางอยากฟังธรรมของวิรุธบัณฑิต จึงแกล้งป่วยเป็นไข้ ทูลกับพญานาคราชาว่า ต้องการหทัยของวิรุธบัณฑิตโดยชอบธรรม หากไม่ได้ จักไม่ขอมีชีวิตต่อไป
- ภายหลัง ปุณณกยัภษ์ รับอาสาเล่นสกากับพระเจ้าธัญชัย เมื่อชนะก็ขอตัววิรุธบัณฑิตไป
- ในที่สุด วิรุธบัณฑิตผู้เป็นทาสของพระราชา เป็นผู้มีสติจะ ได้ไปยังนาครภพ ได้แสดงธรรมอันไพเราะแก่พระนางวิมลาทวี

สังขารมิตาถา

ปัฐยาวัตร

อิทานาห์ กริสสามิ สจจสส อตถวณณนํ
 เวทิตพพมฺปนตเถว อิหํ วิจฺจรชาตกํ
 รชชํ ฌณฺชโย ราชชา อินฺทปตฺเต สุการยิ
 ปณฺทิตโต วิพฺุโธ อคฺโค อสโม จ วิจฺกฺขโณ
 มหาธีโรติ ปณฺญาโต วสิตถ ตสฺส สนฺติเก
 เอกสฺมี ทิวเส สกฺโก เทวราชา มหิทฺธิโก
 วรฺุโณ นาคราชา จ สฺปนฺโณ จ วิสารโท
 ฌณฺชโย วิสฺสุโฐติ จตุโร อธิปา อหุํ

เต อุโปสถิกา หุตฺวา อินฺทปตฺเต มหาวเน
 นิภมฺนตา สกฺกฺฐานา อนุปฺพุเพน เอกโต
 โก นฺุ โข อติสนฺโต จ โก นฺุ โข อธิสฺสวา
 อิจฺเจวํ สํสยปฺตฺตา นานุํ นิฏฺฐงฺคตา ตทา
 อกฺโกโร ปนฺ เอเตสุ วรฺุณน ปสฺสิโต
 มตฺตณฺญตา จ ภาตฺตสฺมี สฺปนฺณน ปสฺสิตา
 อรฺตี สพฺพกาเมสุ สกฺเกน จ ปสฺสิตา
 ฌณฺชเยน รณฺญา จ ปสฺสิตํ อภิณฺจนํ ฯ

อินทรวิเชียร

สุตฺวาน ตํ โส วิจฺจโร สฺุเมธี
 โลเก นโร โย จตฺรุมฺหาริ
 เอโส นโร สนฺติธโรติ วุตฺโต
 อิจฺเจวเมตํ วจนํ วทิตถ
 เตเนว เอเต จตุโร นรินฺทา
 สนฺตฺกฺกฺจิตฺตา สมสฺสิลยฺตุตา
 อคฺโค ปนายํ วิจฺจโร สฺุพฺพุธิ
 ฌมฺมาภियฺตุโต วรฺุณมฺทายิ
 อิจฺเจว ตํ วณฺณยเร นิพฺพุธํ
 อสฺโสสิ เอตํ วิมลาปิ เทวี ฯ

อินทรวงศ์

สา โสตุกามา วิจฺจรสฺส สาสนํ
 มายาวินิ โหติ คิลานปีฬิตา
 อิจฺฉามิ จิตฺตํ ลภิตฺุส ฌมฺมโต
 เอวํ อสนฺเต มรณํ ภเวยฺย เม
 อิจฺเจว นาคํ อวทิตถ โอธิโส
 โอกาสลฺุโธ ปนฺ ยกฺขปฺุณฺณโก
 เอเตน รณฺญา คฺุพฺเมว กิฬยํ
 ลทฺธา ชยํ ตํ วิจฺจโร ว นียเต
 รณฺโณ อมจฺโจ อติสจฺจกุสิโต
 นาคสฺส เอโส ภาเมว ตํขณํ
 คนฺตฺวาน ตสฺสา วิมลาย เทเวีย
 เทเสสิ ฌมฺมํ มรฺุณจฺ สุนฺทรนฺติ ฯ

ครั้งที่ ๓๐ อธิฐานปารมีคาถา (พระมงคลวิเสสกาหน้า ๒๑๒)

ปัฐยาวัตร

สุเทสิตา หิ พุทเธน

ยา อธิฐานปารมี

อตถเปกฺเขหิ มจฺเจหิ

จริตพฺพา อภิกฺขณံ

อิทานาหํ กริสฺสามิ

เอติสฺสา อตถวณฺณนํ ฯ

อินทรวงศ์

โย ตาย ยุตฺโต ฐรฺวา วิจฺกฺขโณ
อตถคฺคเวสึ จ อูปายโกสโล
สามตฺถิโย กิตฺติปฺวฺฑฺฒิเปกฺขโก
ยนฺตํ กรณฺยํ สหิตํ สุชาวหํ
กฺลฺยาณญฺตํ อนวชชฺมาวหํ
เอตํ กโรตฺธิช กเมน พุทฺธิยา
ปโปติ นิจฺจํ ผลมิจฺฉิตํ อยํ
ตพฺพิปรีโต อวิจฺกฺขโณ นโร
ทฺพปฺลฺลญฺญโต จ วินาสมาวหํ
กมฺมํ กริตฺวา อหิตมฺปิ เอกธา
โภคํ จ กิตฺตี จ ยสํ สฺปฺญฺฐยํ
โน ปาปฺณาตฺธิธ ตเมว อุตฺตมํ ฯ

อินทรวีเชียร

ยวายนฺหิ มจฺโจ สุกตาทิกาโร
ทกฺโข จ กิจฺเจสุ วิยตฺติญฺโต
ยํ ยํ จ กมฺมํ สุขทํ จ สาทถํ
ตํ ตํ กริตฺวา วิริเยน ชิปปํ
โภคาทิลากํ อิธ ปาปฺณาติ
เอโส วิโลไม อนิสฺสมการี
กาลานุกาลํ อกรํ กรณฺยํ
ปณฺญํ วิสิญฺฐํ อภิปฺญฺฐยฺนฺโต
นิจฺจํ อกตฺวา ปรียตฺติมคฺคํ
อทธา น ปโปติ ยถิจฺฉิตํ ตํ ฯ

ปัฐยาวัตร

โย หิ ตายาภิสมฺปฺณฺโณ

กิจฺเจสุ สฺสมาหิโต

อสฺหิโร จ ภิชฺโยโส

ปรกฺกมวิญฺญฺสิโต

ขนฺติโก สจฺจสมฺปนฺโน

อธิฐานานานุญฺชโก

วิรุฬฺหิ วฺฑฺฒิ เวปฺลฺลํ

เอตสฺส โหติ สพฺพทาติ ฯ

ครั้งที่ ๓๑ เนมิราชชาตกคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๒๑๓)
ย่อความ

- พระโพธิสัตว์ เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าเนมิราช พระราชาในแคว้นวิเทหะ กรุงมิถิลา
- พระองค์ทรงบำเพ็ญทาน รักษาศีลอุโบสถเป็นนิตย์
- ทรงสงสัยว่า ทานกับพรหมจรรย์ อย่างไหนประเสริฐที่สุด
- ท้าวสักกเทวราช เสด็จมาตรัสบอกว่า พรหมจรรย์ประเสริฐสุด
- ต่อจากนั้นพระองค์ได้รับเชิญจากท้าวสักกะ ให้เสด็จเที่ยววนรกและสวรรค์ โดยมีมาตลีเทพบุตรคอยนำทาง
- ภายหลัง พระองค์ได้เสด็จออกบวชตามประเพณีกษัตริย์
- ในข้อนี้ แสดงให้เห็นว่า พระเจ้าเนมิราชมีอธิษฐานธรรมเป็นอย่างดี จึงสามารถยังกิจทั้งปวงให้สำเร็จได้ตั้งใจหวัง
- เพราะฉะนั้น ผู้ใดมีอธิษฐานธรรม ผู้นั้นย่อมแสวงหาผู้รู้ผู้สามารถนำทางได้

เนมิราชชาตกคาถา

ปัฐยาวัตร

เนมิราชาหุ นิพพตโต
 โส ปเนโส วิเทเห ว
 อุโปสถิกสีลณจ
 ยัม พรหมจริยัม อตถิ
 ยัม ทานัม สุจิตัม อตถิ
 กัม พรหมจริยัม เสฏฐัม
 อิจเจวํ สัสยัม ปณห์
 ตทา สกโก มหเสสโก
 ตัม พรหมจริยัม เสฏฐัม

โพธิสโต วิจกขโณ
 มิถิลาเย นริสสโร
 ทานณจ ปริปุรยัม
 ตเมตัม อุตตมัม วรัม
 ตัม อุทาหุ อนุตตรัม
 อุทาหุ ทานมุตตมัม
 อุปปาเทติ ตหิ ตหิ
 เทวินโท จ มหิทุโโก
 อิจเจวํ อวทิตถ ตัม ฯ

อินทรวีเชียร

โส เนมิราชา วรรทมจาริ
 อชเมสิโต เตน มนุสสภูโต
 คจฉิตถ สคคัม นิริยณจ ชิบปิ
 เทโว วโร มาตลี มคคเนตา
 ปจฉา จ โส เนมิปิ ปพพชิตถ
 วีสานุรุษาย นริสสรานัม ฯ

อินทรวงศ์

เอโส อธิฏฐานสุธมมภูสิโต
 สาเชติ กิจจานิ สทา ยถิจฉิตัม
 อิจเจวเมตัม วจนัม สุตัม ลียา
 ตสมา อธิฏฐานวิภูสิโต ว โย
 เอโส สุเมธัม วรรมคคนายกัม
 โหเตเต สมตโถ ลภิตุํ ตหิ ตหิ นติ ฯ

ครั้งที่ ๓๒ มหาชนกคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๒๓๓)

ย่อความ

- จะเล่าเรื่องพระมหาชนกชาติให้ฟัง
- พระมหาชนก เป็นลูกของพระเจ้ากรุงมิลินดา ไปอยู่ต่างประเทศตั้งแต่อยู่ในพระครรภ์ มีจิตใจกล้าหาญ มีความเพียรแรงกล้า
- ต่อมาได้ลงเรือบรรทุกสินค้าข้ามมหาสมุทรเพื่อไปสุวรรณภูมิ เรือล่มกลางทะเล เพราะถูกคลื่นลมอย่างแรง วายน้ำอยู่ถึง ๗ วัน
- นางมณีเมขลาได้พบเข้าจึงถามว่า ท่านจะว่ายน้ำไปทำไม ตายเปล่า ๆ
- พระมหาชนกตอบว่า แม้ไม่เห็นฝั่งก็จะว่ายน้ำข้ามทะเลต่อไป จะได้ไม่เป็นหนี้ใคร ๆ จะมีคนช่วยเหลือหรือไม่ ก็ว่ายน้ำต่อไป
- เทพธิดาเลื่อมใสจึงได้ส่งมหาชนกไปถึงกรุงมิลินดา
- ในข้อนี้ได้ข้อคิดคติธรรมว่า
- คนผู้มีความเพียร แม้ไม่มีใครช่วยก็ย่อมประสบสิ่งอันตนพึงปรารถนาได้โดยง่าย
- บุคคลผู้มีความเพียรประกอบการทำงานด้วยความเหนื่อยยากลำบาก เมื่อประสบผลสำเร็จย่อมภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง
- นี่คือนิสงส์ของความเพียร และเทวดาในที่นี้ก็คือความเพียรนั่นเอง
- เพราะฉะนั้น คนเกียจคร้านจึงไม่มีโอกาสได้เห็นเทวดา คือความเพียรนั่นเอง

มหาชนกชาตกคาถา

ปฐยาวัตร

อิทานาหํ กเถสุสามิ	มหาชนกชาตกํ
โส มหาชนโก รณญู	มิลินดาโย ปิโยโรโส
กุจฉิยํ ว คโต หุตวา	ตทา วิเทสวาสิโก
วิสาร์โท มหาวีโร	อารทฐวีริโย สทา
เอกสมิ ทิวเส เอโส	กาตุลฺลจ วิภุกยํ กยํ
สมุทเท นาวมารุยห	ปกฺขนฺนทึ ตํ มหณฺณวํ
ตสฺสา นาวาย ภินฺนายน	อุมิหิ ปหฺญาเย เว
ปาริสฺส ตริตุํ สตต	ทิวเสเยว วายมิ ฯ

อินทรวงศ์

ยา เทวธิดา มณีเมขลา วรา
ทิสวาน ตัม สวา วจน์ วทิตถ ตัม
กสฺมา ตูว วายมิ เอวเมกโก
นูนว ตูยหัม มรณนติ โอธิส
เอโส วทิตถเอว อิมํ กถํ ตโต
ปารํ อปสฺสมปิ อหํ สวีริโย
ปารํ ว คนฺตุํ อิศ วายมามิ เว
มยหํ อิงนํ นตฺถิ อหํ อमितฺโก
อคฺคํ ปธานํ ว ชหามิ โนติ ตัม
สฺตฺวาน เอตํ มณีเมขลา อยํ
สนตฺตฺฐจฺจิตฺตา สฺปสนนมานสา
ปาเปสิ เอตํ มิถิลํ ว โสตฺถินา ฯ

อินทรวีเชียร

เอวณฺหิ อตฺถโธ อิศ เวทิตฺพุโ
อารทฺธโยโค ว นโร อमितฺโต
ยํ ยํ มนาปํ อหุ กนตฺมิถฺฐํ
ตัม ตัม ว สาเรติ สฺุเชน สามํ
อุสฺสาหฺวา โส จฺุรฺวา สฺปณฺโณ
ยฺุณชํ ว กมฺมํ อติทฺกฺชปตฺโต
อิถฺฐํ ลกฺนโต อติทฺกฺฐจฺจิตฺโต
เตเนว เอโส วีรฺยานิสฺโส
สา เทวตา เอตถ ปธานเมว
ตสฺมา หิ โย โน วีรฺยาภฺยฺุตฺโต
เอโสปิ สฺมปสฺสิตฺตฺเมว สามํ
สฺกโกติ โน ตัม วีรฺยานิสฺสนฺติ ฯ

มหากษัตริย์ (ฉกัศวลย่างหนึ่ง)

อินทรวงศ์

ยวายนฺหิ มจฺใจ วีรฺยาภฺิโชตฺโก
อุสฺสาหฺชาโต อติทฺพหฺวีริโย
วกฺขามิหํ ตสฺส ปวตฺติมายตี
สฺกฺกจฺจเมตสฺส สฺุณาถ วตฺตนํ
เอโส มหนฺโต ชนโกติ วิสฺสุโต
รณฺโณว ปฺุตฺโต มิถิลาย ธานฺยา
เอกสฺมิ กาลे สฺมเมว นาวิโก
นาวา สฺมฺพเทว ปภินฺทิตา ตทา ฯ

ปัฐยาวัตร

โส มหฺชนโก วีโร อติทฺพหฺปรกฺกโม
สฺตฺตาทํ วายมฺนโตว ตีรฺมสฺสฺปคจฺจิตฺตํ
ปีฬิโต อฺุปสฺคฺเคน ตริตฺตํ อสฺกฺขิ โน
ยา มณีเมขลา นาม เทวธิดา มหิทฺธิกา
สา เอตํ วีรฺยสฺเสว การณํ ปุจฺฉิ โอธิส
โส จ ตัม อคฺเณนโตว วายมฺนโต ปุณฺปฺปุณํ
ปรกฺกเมน ภฺิยโยโส คมิ ตีรฺส โสตฺถินา ฯ

อินทรวีเชียร

เตเนว เอโส วรรณมปฺญโน
นิสสาย เอตํ มิถิลํ อคฺคฉิ
สา เทวธิดา วิริยํ ยถาตํ
เอตเถว โย โย วิริยาภิกฺขุโต
อุสฺสาหชาโต ฐรฺวาทิกฺโข
โส โส ธนํ วินฺทติ อิจฺฉิตํ ยํ
เอसानิสฺโส วิริยสฺส โหติ
กาตพฺพเมตํ สยเมว นิจฺจนฺติ ฯ

ย่อความ (อีกนัยหนึ่ง)

- จะเล่าเรื่องพระมหาชนก
- พระมหาชนกเป็นโอรสของพระเจ้ากรุงมิถิลาไปอยู่ต่างประเทศตั้งแต่อยู่ในครรภ์พระมารดา มีจิตใจกล้าหาญขยันมาก
- เล่นเรือไปสู่สมุทรเพื่อค้าขายที่สุวรรณภูมิ เรือถูกคลื่นซัดจมลงในทะเล
- พระมหาชนกไม่ท้อถอยว่ายน้ำอยู่ถึงเจ็ดวัน
- นางมณีเมขลาผ่านมาพบจึงถามว่า ว่ายน้ำไปทำไมตาย เปล่า ๆ
- พระมหาชนกกล่าวว่าเราต้องทำหน้าที่ของผู้มีความเพียร แม้ไม่เห็นฝั่งก็จะว่ายต่อไป แม้คนอื่นจะจมน้ำตายเราก็จะว่ายต่อไป จะได้ไม่เป็นหนี้ใคร
- นางมณีเมขลาจึงได้นำพระมหาชนกไปส่งถึงมิถิลานคร
- จึงเป็นอันได้คติธรรมว่า
- พระมหาชนกมีความเพียรมากไม่ทิ้งความเพียร แม้จะถูกชักชวนให้หมดกำลังใจไม่ฟังเทวดา แต่พึ่งตนเอง ก็ความเพียรนี้แหละพึ่งเห็นว่าเป็นเทวดา
- บุคคลเมื่อพากเพียรอยู่ยอมเปื้อนหนาย แต่เมื่อประสบผลสำเร็จแล้วยอมตีใจมาก
- เพราะฉะนั้นทุกงานจึงสำเร็จได้ด้วยความเพียร
- คนขยันยอมเห็นอันสงส์ของความเพียร
- ส่วนคนขี้เกียจยอมไม่มีโอกาสเห็นเทวดา คือ ความเพียรเลย

ปฐยาวัตร

อิโต ปรี กเถสสามิ	มหาชนกชาตัก
สุสมาหิตจิตตา ว	สุณนถ ตํ ยถารห
โส มหาชนโก ธรณโณ	มิลิลา ยํ ปิโยรโส
วิเทสวาสิโก หุตวา	คโต ว มาตุกัจฉิย
กาตุํ สุวณณภูมิ ว	กยํ จ วิกกยํ อโถ
สมุทเท นาวมารุยห	ปกขณทิตถเว อตตนา
ตสสา นาวาย ภินนาย	อุมิหิ ปทฎาย เว
สตุตทาหํ วายมนโต โส	ตสส ปาริ น ปาปุณิ ฯ

อินทรวงศ์

ยา เทวธิตา มณิเมขลา วรา
 ทิสวาน ตํ สวา อวทิตถ ตํ ตทา
 “กสมา ตุवं วายมิ ก็ ปโยชนํ
 ชิปปํ ว ตุยหํ มรณนติ โอริโส”
 เอโส ตโต ตํ วทิต เทวธิตริ
 “อารทโยโค อหเมว สพพทา
 ปาริ อปสสมปิ ขณฺณมิ อายตี
 อณฺเณ นิมุคคา อหเมว วายมิ
 อณฺเณสุ มจเจสุ น เม อิณํ อิติ”
 ปาเปสิ สวา ตํ มิถิลํ ว โสตุถินา ฯ

อินทรวีเชียร

ปจจกขโต ตํ อิศ เวทิตพพิ
 อุตสาหวา โส วิริยาภियุตโต
 โธรยหสิโล ฐรวาติทโก
 อขณฺเณสิตตโตปิ สุตตจิตโต
 เทวํ อนาถํ กิริ อตตโน จ
 อตตนาเมวํ กิริ นาทเมว
 เตเนว เอสา วิริยนติ วุตตา
 โส วายมนโต อกุตติฏโต
 ยํ ยํ มนาปํ อติกนตภูตํ
 โสเชติ ตํ ตํ สุมโน จ โหติ
 ตสมา หิ เอตํ วิริยํ มหคฺขํ
 อุตสาหวา โย ฐรวา นิพทธี
 โส ปสสเต ตํ วิริยานิสํสํ
 โน ปสสเต ตํ อิตโร กุสิโตติ ฯ

ย่อความ (อีกนัยหนึ่ง)

- พระมหาชนกโอรสของพระเจ้ากรุงมิลิลา มีใจกล้าหาญ มีความเพียรมาก
ไปต่างประเทศตั้งแต่อยู่ในท้องของมารดา
- ครั้งหนึ่งพระมหาชนกนั้น บรรทุกสินค้ำลงเรือเพื่อไปสู่สุวรรณภูมิ ถูกคลื่นลมซัด
เรือแตกกลางทะเล
- พระมหาชนกนั้น ว่ายน้ำเพื่อข้ามฝั่งถึงเจ็ดวัน
- นางมณีเมขลาเทวดาประจำทะเล มาพุดให้ถอยความเพียร(พุดตัดกำลังใจ)
- พระมหาชนกก็คงพยายามว่ายน้ำต่อไปอย่างไม่ถอย
- นางมณีเมขลา จึงช่วยส่งให้ถึงฝั่งโดยสวัสดิ์
- ในข้อนี้ เทวดาผู้วิเศษก็คือความเพียรนั่นเองผู้ใดมีความเพียร
ผู้นั้นย่อมเห็นเทวดาผู้วิเศษเพราะฉะนั้น ทุกคนต้องทำงานฯ

มหาชนกตาตา (ลักษณะอย่าง

หนึ่ง)

ปฐยาวัตร

โพธิสตโต ทิ ธมมภูโฐ
 โส ปุตโต มิถิลารณโฐ
 มาตุกัจฉิตโตเยว
 อถโข นาวโก เอส
 ปกขนทิตถ สมุททำ ว
 ปภินนา อุมิยา นาวา
 สตตาทาห์ วายमितถเส

โย มหาชนโก วโร
 มหุสสาโท วิสารโท
 วิเทสวาสิโก อหุ
 นาวา ภาณเทหิ ปุรย
 สุวณณภูมิเปกขโก
 นิมุคคา ตตถ สพพโส
 ตีรี อุตตริตุ สย ๑

อินทรวีเชียร

ยา เทวธิตา มณีเมขลาหุ
 สา ฉินทิตุ วายมิ ตสส ฉนท
 โส ธมมยุตโต อิตโร สปณโณ
 ฉนทาภิปุณโณ วรธมมธารี
 ตสสา น วาจ อหิต อคณหิ
 ต ตสส สุตวา อิตราปี สาม
 อุปาพยิตถเวว ตถเวว ฉนท
 เอส จ โสตถิ อคมิถถ ขิปปี ๑

อินทรวงศ์

สา เทวธิตา วิริยนติ วุจจเต
 นิจจ นโร โย วิริยานุยุณชโก
 อุตสาหชาโต จ ปรกกมาธิโก
 โชรยหสิโล รุรวา วิสารโท
 เทว วิเสส อยเมว ปสสเต
 ย ย ภณย สหิต อนากุล
 เวเคน ต ต สุกต ลียา สย
 ญาตพพเมตถเวว อิทมปี อตถโตติ ๑

ย่อความ (อีกนัยหนึ่ง)

- จะพรรณนาเรื่องความเพียร ที่พระโพธิสัตว์ได้บำเพ็ญเพียรมา
- ในข้อนี้มีพระมหาชนกชาติกเป็นตัวอย่าง
- พระมหาชนกเป็นโอรสของพระเจ้ากรุงมิถิลา ไปอยู่ต่างประเทศตั้งแต่อยู่ในพระครรภ์ มีจิตใจกล้าหาญ มีความเพียรมาก บรรทุกสินค้าลงเรือ แล่นไปสู่สมุทรเพื่อไปสู่สุวรรณภูมิ
- เรือถูกคลื่นลม จมลงในมหาสมุทร
- พระมหาชนก วายน้ำอยู่ ๗ วัน
- นางมณีเมขลา ผู้รักษามหาสมุทรได้พบแล้วถามว่า ท่านจะว่ายน้ำไปทำไม ตายไปเปล่าๆ
- พระมหาชนกตอบว่า เราจะว่ายน้ำต่อไป เราไม่ต้องเป็นหนี้ใคร ไม่ต้องเดือดร้อนในภายหลัง คนอื่นจมน้ำแล้ว เราก็จะว่ายน้ำต่อไป
- เทพธิดาได้ฟังดังนั้น จึงช่วยนำส่งถึงกรุงมิถิลา
- ในข้อนี้พึงเห็นว่า พระมหาชนกมีตนเป็นที่พึ่ง ไม่ได้ขอให้เทวดาช่วย พยายามว่ายน้ำเพื่อให้ถึงฝั่ง
- อนึ่ง ในที่นี้ เทวดาก็คือความเพียรนั่นเอง
- คนขยันทำงานสำเร็จได้ผล ย่อมเห็นเทวดา ส่วนคนเกียจคร้านจะไม่ได้เห็นเทวดาคือความเพียร

มหาชนกชาติก (ลักษณะอย่าง

หนึ่ง)

ปฐยาวัตร

วิริย วรรณยิสสามิ	โพธิสตฺเตน ปูริตํ
เวทิตพฺพํ ปเนตฺถเว	มหาชนกชาติกํ
โย ปุตฺโต มิถิลารณฺโณ	โส มหาชนโก อหุ
โย มาตฺถกุจฺฉิตฺโต เอโส	วิทฺสวาสิโก ตทา
สวิริโย มหุสสาโท	ถิรจิตฺโต วิสารโท
นาวํ ภณฺเทหิ ปูเรนฺโต	สุวณฺณภูมิคนฺตุโก
สมฺพุทฺเทเยว นาวาย	ภินฺนาย วาตอุมิยา
สตฺตาทํ ตตฺถ วายามํ	ตีรโมตริตุํ อกา ฯ

อินทรวีเชียร

ยา เทวธิดา มณีเมขลาตี
นามาภิกษุตตะ นทียา มหนที
ทิสวาน ตัม สาครปาธินี ส
กสฺมา ทิ ตีร์ ตริตุ้ ฆณฺณติ
เอวํ ลียา เต มรณํ อวสฺสํ
อิจฺเจวเมตํ วจันํ วทิตถ
เอโส สวีโร วิริยาภิกษุโต
เอตเถว ตีร์ ตริตุ้ ฆณฺณมิ
อานนฺยเมวมปี ลียา กิมนฺญํ
ทุกขี ปนาหํ น จิรํ ภเวยฺยํ
อณฺเณ นิมฺคคา ว มหาสมฺมุเท
ตีร์ ปนาหํ ตริตุ้ ฆณฺณมิ
อิจฺเจวเมตํ วจันํ วทิตถ ฯ

อินทรวงศ์

เอตมปี สุตฺวา มณีเมขลา วรา
เปเสสิ เอตํ มิถิลํ ว โสตถินา
อตตฺตานเมโส สรณํ วรํ กรํ
เทวํ น นาถํ กริ อตตโน สทา
อคโค อยํ ตีร์คโต ว โสตถินา
เทโว วิเสโส วิริยนฺติ วุจฺจเต
อุสฺสาหชาโต สกกมฺมการโก
สโกโกติ ทณฺฑุจํ ว อิมํ วิเสสโต
เอตํ น ทณฺฑุจํ ลภเต อวีริโย
อิจฺเจวเมตํ วจันํ สุตํ ลียาติ ฯ

ครั้งที่ ๓๓ กาลัญญุตาคาถา (พระมงคลวิเสสกาถาหน้าที ๒๔๗)
(ดูเพิ่มเติม ครั้งที่ ๑๑)

อินทรวงศ์

กาลญุตตา ยา มุณินา ปกาสิตา
สพพตถ เอสา ขนตาย สาคติกา
โชรยหสิลลสส นิสम्मการิโน
อตถาภิวาฏณนติ สทา สติมโต
โน เตวว อตถา อิตรลลส สพพทา
เอตถเวว ทีฆาวุกถา นิตลลสนํ ฯ

ปัญยาวัตถ

พรมมทตโต กิราตีเต	กาสิราชา วิสารโท
รชขํ ทีฆิติราชลลส	คณหิตุํ กามโก อหุ
อาวุทธเจว โยธลจ	สขเขตวา ยุฑธมารภิ
ทีฆิติ ปน ราชา โส	อกาลญว สพพทา
อาวุทธเจว โยธลจ	น สขเขลสิ สมนํ สทา
รณฺฐํ เม อปปอาหารํ	อปปโยธาวุทธลจหุ
อิจเจวมลลส รณโณว	เอตํ อโหสิ โข ตทา
เอโส มहेสิมาทาย	ปกกนโต นคราตตโน
ปจฉา ปราชยํ ปตโต	โส อกาลญุตตาย เว
พรมมทตโต สฺขเนว	รชขํ อจฉินทิ อตตนา ฯ

อินทรวีเชียร

เตเนว เอตํ อูปมํ กิริตวา
เมธาวิโน วุฑฒิวิรุฬ्हิกามา
กาลญุโน สพพชนา ภเวยฺยํ
ยลลมิ หิ กाले กรณียมตถิ
สพพํ ว เอตํ น กโรนติ สมนมา
ตลลมิ ว กाले น ลภนติ ตํ ตํ
อิณฺฐํ มนาปลจ สฺขลจ ยํ ยํ
สพเพสมตถาย สทา ปวตตนติ ฯ

กาลณญตาทาธา (ดักตัวอย่างหนึ่ง)

อินทรวงศ์

กาลณญตาทา ยา วรพุทธสาสเน
สพพณญนา มารชิชา สุเทสิตา
มจจาน โลกมทิ หิตตถสาธิกา
เอตํ ปวกุขามิ อิทานิ आयตี ฯ

ปัฐยาวัตร

เย เต ปน นรา โลก	สุขตถิกา วิจกขณา
อปปมตตาทา จ สพพตถ	ตาย ยุตตาทา จ สพพทา
กาลณญนํ ว เอเตสํ	สุวตถิ โหติ สพพโส
โลก จ เตหิ สทตถโถ	น นิจจํ นสสเต หเว
ปุพเพ จตโถ อนุปปนโน	อุปปชชติ ยถารหํ
เย เต ปน นรา ตาย	อยุตตาทา จ ปมตตกา
เตสํ ภยฺยปสคคา จ	อุปปชชชติ จุพททวา
ทีฆาวุชาตกณเจตถ	เวทิตพพํ นิสสนํ ฯ

อินทรวงศ์

กาลสินทราชา ปน กาลโกสโล
โย พุรหมทตโตติ สุวิสุสุโต วโร
เอโส หิ ญโป วิชิตํ ว โกสลํ
หตถงคตํ คณหิตุกามโก ตทา
เสนาหิ ยุทธี กริตุํ คมิตถ ตํ
ทีซีตินาเมน สุวิสุสุตาทิปโป
โส สนนติกาเลปิ ปมาทยุตตโก
โยเธ สมตถน น ทเมสิ อตตโน
รณฺฐสส ตาณํ น อกาลิ สาจุกํ
ตสฺมา หิ โช เอส อกาลโกวิท
ยุทธี ว กาทุํ อสมตถญุตโก
ชิปปิ ปลายิตถ ตทา สราชนี
โส พุรหมทตโตปิ สกํ วสงคตํ
รณฺฐํ สุขเขเนวมกาลิ สพพโส ฯ

อินทรวีเชียร

เอโส หิ ราชา มคธินทญโป
เย เต ยทา ลิจฉวิน นรินทา
สามคคิปุณณา กตหตถลิลปา
ยุทธาภิปุณณา พหุวีโรธา
นิจจํภิปาเลนติ ว วชชिरณฺฐํ
กตฺวา ตทา เตหิ ตเมว ยุทธี
เอวมปิ ปโปติ ปราชยนตํ
ญโป นรินโท ทุวิชวสสการํ
เอกํ อมจจํ อภิปเสยิตวา
ตํ วสสการมปิ อุปายเอกํ
เกทํ ว การापยि ลิจฉวิน
ปจฉา ตโต โส วิชยํ ปวินทิติ ฯ

ครั้งที่ ๓๔ อุบายโกศลคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๒๖๒)
ย่อความ

- อุบายโกศลนั้น คือ ความฉลาดในวิธีทำการทำงานต่างๆ มีสองอย่าง คือ ฉลาดในความเจริญหนึ่ง ฉลาดในความเสื่อมหนึ่ง
- คุณขื่อนี้มีในผู้ใด ผู้นั้นย่อมทำการทำงานให้สำเร็จด้วยดี ทำประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน ให้สำเร็จลุล่วงตามความปรารถนา ไม่หวาดหวั่นต่อภัยอันตรายต่างๆ
- ในข้อนี้มีเรื่องในมหาปรินิพพานสูตรเป็นตัวอย่าง
- เจ้ามัลละทั้งหลาย ทำการถวายพระเพลิงพระสรีระพระพุทธเจ้าแล้ว ชาวก็ได้ทราบไปถึงเมือง เจ็ดแห่ง
- พระเจ้าอชาตศัตรูทรงทราบข่าวแล้ว จึงส่งทูตไปขอพระสารีริกธาตุ
- ถ้าคณะมัลละไม่ฉลาดในอุบายการแจก ก็จะเกิดการบาดหมางทะเลาะกันขึ้น สงครามก็อาจเกิดขึ้นได้
- เจ้านครเหล่านั้นจึงปรึกษากันแล้วแต่งตั้งโทณพราหมณ์ให้เป็นผู้กล่าวสุนทรพจน์ ทำเจ้านครต่างๆ ให้เกิดความสามัคคีกันแล้วจึงสมมติตนเป็นผู้แบ่งพระสารีริกธาตุ ให้เป็นแปดส่วนแจกจ่ายกันไป
- คณะโมรียกษัตริย์ มาขอภายหลัง ก็ยังได้พระอังคารที่เหลือไป
- โทณพราหมณ์ฉลาดในอุบาย จึงได้ทำพระนครต่างๆ ให้เกิดความปรองดองสามัคคีกัน สงครามจึงไม่เกิดขึ้น พระนครทั้งหลายจึงพ้นจากมหากภัย ด้วยประการฉะนี้

อุบายโกศลคาถา

ปฏิญญาวัตร

วร อุบายโกศลล	โลก พุทฺธเรน เทสิต
อายาปาเยสุ โกศลล	อิจฺเจวตฺถิ ตมฺภย
อิมินา โย สฺมาปฺนโน	อตฺถานตฺถesu ปณฺธิโต
สฺวาติกฺกมฺม ภาเย เจว	อุปฺทฺทเว จ สฺพฺพธิ
อตฺตทตฺถปฺรตฺถมฺปิ	นิปฺพาเทติ ว โสตฺถินา
อิทํ วตฺถุ ปเนตฺถาปี	เวทิตฺพํ นิทฺสสน
อตฺเตเต กุสินาราย	สมฺพฺพฺพฺเช ปฺรินิพฺพฺเต
สรีรํ ตสฺส ณาเปสุ	โกวิทฺทา มลฺลขตฺติยา ฯ

อินทรวีเชียร

ธานีสุ โข สดตสุ ภูมิपालา
ญตวา สรีรส วิมาปน์ ว
อายาจิตุ์ เสฏฐสรีรธาตุ
วาจาย พยตเต ปหิณีสู ทูเต ฯ

อินทรวงศ์

มลลา ทิ เจ ทานวิธิ อวิณฺญโน
ธานีสุ ทูตาน ว อาคตาน ตํ
ปจฉापि อายาจิตุมาคตา ชนา
พุทธสส ธาตุ์ อลภิตว ทุมมนา
นูนณณมณณุมปิ วิวาทการกา
ตตถายตี เตว ปยุชณเร สยํ ฯ

ปัฐยาวัตร

ตตถ โทณทิมฺ มลลา	วาเจสุ มจฺจํ กถํ
โส เน กาทเรตว สามคฺคิ	อณณมณณุมปิ โสตถินา
ธาคุมภูฏวิธิ กตวา	ทูตาน ตํ อทา สยํ
ปจฉา ตุ อาคตา สมมา	วรา โมริยชตติยา
วรํ เสสมปิ องคารํ	ลภิตวา สุขิตา คตา
โทณ ปณฺญา ย สมปฺปนฺโน	สมมา อูปายโกสโล
อุปฺปาเทสิ ว สามคฺคิ	สพฺเพสํ ตตถ โสตถินา
เอวมปิ ภยสงคามา	นาครา สฺกฺจฺจ มุจฺจเรติ ฯ

อุบายโกศลลตาทา (ฉีกตัวอย่างหนึ่ง)

ปัฐยาวัตร

อิทลจุพายโกศลล	อายาพายสมปปีต
ตเมต ยสส อตเถว	วิรุฬหิ ตสส สพพทา
อนตราเยปี สลชาเต	สูวตถิ โหติ สพพโส
มหาปรินิพพานสุตเต	อิทลเจตถ นิทสสน
นิพพุเต ปน โน พุทธะ	นรินทา มลลขตติยา
สมคคา กุสินาราย	สรีรมสส ณาปยุ

อินทรวงศ์

เอต จ สุตวา ปุรสตตขตติยา
อายาจิตุ มารชิโนฏฐิธาตุโย
ทุตานุพุเต สยเมว เปสยุ
มลลา ตโต โทณทวิช วิสารท
กุกุเพสมคค วิภเชตุมสส ตา
เอโส จ กตวาน อิม่าปี อฏฐธา
พูชาย อตถาย สธานิย จิร
เอเตสเมตาปี อทาสิ ธมมโต ฯ

อินทรวีเชียร

ปจฉา ตโต โมริยขตติยา เต
อายาจิตุ ตาปี ตมาคมิตวา
องการมตต ว ลภิส อคค
วีรา นรินทา อถ มลลฎปา
กัจจานุกิจเจสุ วิยตติฎตา
ธีรา อุบายสสปี โกวิทา จ
ตสมา จ เอว อิธ นาคราน
เอต วร โสตถิ จ โหติ นิจจนติ ฯ

ครั้งที่ ๓๕ นิคคหปัดคคหคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๒๖๗)

ย่อความ

- พระราชาทรงมีพระมหากษัตริย์คุณ ทรงประกอบด้วยคุณ ๒ ประการ คือพระเดช(นิคคหะ) และพระคุณ(ปัดคคหะ) ทรงปกครองประชาราษฎร์ ดุจมารดาบิดาปกครองบุตร
- ในข้อนี้มีสิ่งคาลกสูตร เป็นตัวอย่าง
- ก็พระราชา ทรงห้ามประชาชนมิให้ทำบาปทุจริตและทรงตรากฎหมายไว้บังคับใช้ลงโทษแก่ผู้กระทำผิด
- นี่เป็นวิธีการของนิคคหะ
- อนึ่ง ทรงแนะนำให้ประชาชนทำความดี มีประการต่างๆ และทรงแนะนำให้ศึกษาเล่าเรียนศิลปวิทยาต่างๆ
- นักเรียนผู้สำเร็จการศึกษา ต่างมีหน้าที่การงานของตน
- บางพวกรับราชการ
- บางพวกได้บวชเรียนธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา สำเร็จการศึกษาทางธรรม
- บางพวกลาสิกขาแล้ว รับราชการทหาร ตำรวจ ทำหน้าที่ป้องกันประเทศ
- นี่คือวิธีการของปัดคคหะ

นิคคหปัดคคหคาถา

ปัฐยาวัตร

อมหากถุหิ มหาราชา	วธมมาภิกุสึโต
เมตตาทิคุณสมปนโน	สพพมจจานุกมโป
นิคคโห ปคคโห จาติ	ทวิธมมปฐิมณฺหิตโต
ยถา ปิตา จ มาตา จ	นิจจํ รกขนฺติ ปุตตํ
เอวํ สเมน ธมฺเมน	ปชํ รกขติ สพพทา
สิงคาโลวาทกํ สุตตํ	อิทเมตถ นิตฺสสนํ
รฏฐาธิโป มหาราชา	มhesกโข มหิตุธิโก
ปาปา ปชํ นิวาเรติ	นิตฺตี กาทเรติ โจธิสो
อติกกเมติ โย มจฺโจ	โทโส ตสฺเสว สพพธิ
วิธี วุตตปปกาวโร ว	นิคคโห อิติ วุจฺเจเต ฯ

อินทรวีเชียร

ราชา ปเนโส วรรณมทายี
กลุยาณกมมํ อหุ ยํ กรณุยํ
กาเรติ เอตํ ชนตํ นิพทุธํ
ยานีธ สิปปานิ วรานิ อตถิ
เอตานิ สิกขาปยเต จ มจเจ
สมปตตลিপปา จ นรา สุเมธา
สาธเนติ กมฺมานิ สกานิ ภियโย
เอเก นรา ราชภฏา อเหตุํ ๑

อินทรวงศ์

เอเก นรา ปพพิชิตา จ สาสเน
คณฺหนฺติ ธมฺมํ วินยญจ โยนิโส
เอเต จ ธมฺมพฺพิณยาภิธารกา
เอเก คหฺนฺฐา สกมฺมการิโน
เอเก จ โยธา อิท ราชวํสิกา
เอเก จ โทหนฺเต นคราภิรทฺชกา
โคเปนฺติ รฎฺฐํ สกถํ จิรํ อิเม
วุตฺตปฺปการो ปน ปคฺคโห อยฺนฺติ ๑

ครั้งที่ ๓๖ ที่ปกถาคาถา (พระมงคลวิเสสภาน้ำ ๒๗๒-๒๗๓)

ย่อความ

- จะพรรณนาที่ปกถาโดยพยัญชนะก่อน
- เกาะย่อมเป็นที่พึ่งอาศัยของหมู่มนุษย์ เมื่อเกาะถูกทำลายเพราะภูเขาระเบิดเป็นต้นเหตุ ย่อมเกิดอุทกภัย หมู่มนุษย์เดือนร้อนฉนั้นใด มนุษย์แต่ละสังคมก็ฉนั้น เมื่อแตกสามัคคีกัน หรือถูกศัตรูทำลาย ภัยอันตรายก็เกิดขึ้นฉนั้น
- มนุษย์จึงทำที่พึ่งให้แก่ตน ดังพระพุทธภาษิตว่า อุฐาเนนปมาเทน ฯ เปฯ ย โไอ โฆ นากิรติฯ
- ในกรณีเช่นนี้ ถ้าบุคคลผู้เป็นเจ้าของที่อยู่อาศัยมีที่ปฐานธรรม ๔ ประการคือ สัจจวระธาน ปทานประธาน ภาวนาประธาน อนุรักขณาประธาน ภัยอันตรายหาเกิดขึ้นได้ไม่ เหมือนหมู่มนุษย์ช่วยกันป้องกันภัยมิให้เกิดขึ้นแก่ตนฉนั้น
- ส่วนโดยอรรถ ผู้ใดไม่ถูกห้วงน้ำคือสังกิเลสท่วมทับ ผู้นั้นเป็นคนดียอมยังสมบัติให้เกิดขึ้น และทำตนให้สุขสวัสดิ์ได้
- ส่วนผู้ที่ถูกกิเลสครอบงำหาเป็นเช่นนั้นไม่ คือไม่เจริญมีแต่เสื่อมเท่านั้น

ทับถาถา

ปฐยาวัตร

ทีปมทิ วณณยิสสามิ	ดาว พยญชนโต อหิ
ยถา ทีปี มนุสสานิ	นิवासสมมต อหุ
ปีหิเต ตมทิ ทีปมทิ	อคคิปพพตูปตติยา
อุทกาทิภยิ ซาต	มนุสสา ทุกขิตา ตทา
ตถา โลเก มนุสสาปี	สามคคิภทปีหิตา
อริหิ วา อุปททวา	ทุกขิตา สภยา ตทา
ตสฺมา ทีปี มนุสสาปี	กเรยฺยํ ชิปปมตตนา
อุฐาเนนปมาเทน	สณญเมน ทเมน จ
ทีปี กยิราถ เมธาวิ	ย โไอ โฆ นากิรติ
อิจฺเจวํ วุตตเมตมปิ	สมพฺพุเทน มहेสินา ฯ

อินทรวงศ์

มจจา สเจ เอตถ นิवासามิกา
ปุณฺณญาธิกา สฺกุญฺจ ปธานธมมิกา
ธมฺโมปคา สํวรธมฺมภูสิตา
สมปฺนฺนสีลา จ ปหานสงฺคตา
สมปฺนฺนสทฺธา จ ปหานสงฺคตา
สนตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
เตสํ ภเวยฺยํ น อุปฺททฺวา สทา
มจจา ยถา ธมฺมูปคา สมคฺคิกา
ชาเต ภเย ทุกฺขกฺเร จุปฺททฺเว
ชิปปํ ว ตํ วูปสเมนฺติ สพฺพโส ๙

อินทรวีเชียร

มจฺโจ นโร โย อธิ อตฺถโต ว
โอฆาภิกฺกฺโต อหุ โน นิพฺพุตํ
กฺลฺยาณธมฺมาธิกฺโต ว เอโส
สาเรติ กนฺตํ วิปุลํ มนาปํ
โสตฺถิลฺลจ อุปฺปาทฺนเต วิสิฆฺฐํ
มจฺโจ ตฺ โย โอฆฺโปโค กิลฺกิณฺโฐ
สาเรติ โน โส สกฺลํ อธิษฺฐํ
โน วุฑฺฒิ เอวํ ปฺริหานิ ตสฺสาติ ๙

ครั้งที่ ๓๗ มัตตัญญูตาคาถา (พระมงคลวิเสสภาน้ำ ๒๗๘)
(ดูเพิ่มเติม ครั้งที่ ๑๖)

ย่อความ

- ความเป็นผู้รู้จักประมาณ เป็นคุณชาติยังประโยชน์ให้สำเร็จในหน้าที่ทุกสถานในกาลทุกเมื่อ
 - มีใช้ใน ๕ สถานคือในชีวิต ในกิจ ในอรรถภาพ ในบุคคล ในธรรม
 - ในที่นี้จักกล่าวเฉพาะในชีวิต
 - มัตตัญญูตา ในชีวิต โดยกิจมี ๓ คือการแสวงหา การได้มา และการใช้สอย
 - ปัจจัย ๔ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อาศัย ยารักษาโรค เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการ
 - ปัจจัย ๔ นั้น จะได้มาก็ด้วยการแสวงหา
 - การแสวงหาที่บัณฑิตสรรเสริญ คืออาการแสวงหาในทางที่ชอบ
- ส่วนการแสวงหาที่มีชอบ บัณฑิตติเตียน เป็นสิ่งไม่ควรประพฤติ เพราะจะทำให้เกิดโทษ
- ในการแสวงหา นั้น บุคคลต้องเป็นปฏิรูปการี จึงจะเป็นผู้ประสบผลสำเร็จได้ดังหวัง ๆ

มัตตัญญูตาคาถา

อินทรวงศ์

ปัฐยาวัตร

มัตตญญูตา ยา มุณินา ปกาสิตา	มัตตญญูตา จ นามเมสา	ชีวิเต สพพปาณิน
สพพตถุ เอสา ชนตาย สาทถิกา	เอสนา ปฏิลาโก จ	ปริโกโค ยถารห
กัจเจ จ ธมเม วิวิเธ จ ปุคฺคเล	อิจฺเจว ตีสฺสู อตฺเตสุ	วิภาคโต ปวตฺตเต
กาเย สรีเร จ ปชาย ชีวิเต	เสนาสนนฺจ ฆสชฺช	อาหาโร ปฏิฉาหน
อิจฺเจว อตฺเตสุ อิมฺเมสุ วตฺตเต	อิจฺจิมเ ปจฺจยา เอเต	คเวสนายุปชฺชเร ฯ
วฑฺฒามิ อตถํ ว อิทานิ ชีวิเต ฯ		

อินทรวีเชียร

โลเก หิ สมมา ปรีเยสนา ยา
 วิญญูหิ เอสา ปรีโต ปสฺสฺฐา
 โน ปณฺฑิตเตเหวิตรา ปสฺสฺฐา
 โน สา นิพฺพุตํ ปรีปุริตพฺพา
 เอตฺถเว มจฺโจ ปฏิรูปการี
 สพพตถุ ฐาเนสุ ลียา สทาปี
 เอวมปิ ยํ ยํ ว มนาปมิกฺขุ
 สพพสฺ ตํ ตํ ว สมฺมิชฺฌเต เวติ ฯ

มตตณฺณดาตาธา (ฉักตฺวสยํวํหนิง)

อินทรวงศ์

มตตณฺณดาธา ยา สุขทา หิตาวหา
 สพฺพณฺณนา มารชินา สุเทสิตา
 มจฺจาน โลกมฺหิ มหตฺถิกา สทา
 เอตํ ปวฺกขามิ อิทานิ आयตี
 เย เย หิ มจฺจา วิพฺฐา วิสารทา
 อจฺจมา มหาโภคมฺหทฺธนา อโถ
 ยา ยา จ อคฺคา อธิ โภคสมฺปทา
 สาทฺธา มนาปา จ พหุปรการกา
 ตายาภियุตฺตา กุสลา จ ฐานโส
 ตํ ตํ วลฺลนฺเชนฺติ สุขุปรการกํ
 เต เต นรา อตฺตมฺนา สุทฺธิภูริกา
 สมฺมา สปลณฺญา จ สุชีวิกา สทา
 โน สพฺพโส ทฺวจริตฺนุญฺชลฺลเร
 ตปฺปจฺจยา โข อภิวทฺธมฺเร จิริ ๑

อินทรวีเชียร

โลเก นรา ทฺวจริตาภิการา
 โภคาทิลานํ จ ยสํ จ กิตฺตี
 ฐาเน อยฺตุเต ปรีเยสมานา
 โสตฺถิ น ปปโปนฺติ วิรุฬฺหิมคฺคํ
 ยา เอสนา โลกหิตตฺถทา จ
 กนฺตา สุขตฺถาวหกา จ อธิฐฺฐา
 สारตฺถณฺญา จ ชินฺนปฺสณฺญา
 มจฺจา สมตฺถา วรอตฺถการา
 เอตํ วิสุทฺธํ สทา กริตฺวา
 ปปโปนฺติ โสตฺถิ รุจฺจยา นิพฺพธํ ๑

ปัฐยาวัตร

ยา เอสนา อกลฺยาณา	สาวชฺชา อหิตา อโถ
สา พุทฺธาทีหิ วิณฺญฺหิ	อนฺสนาติ วุจฺจติ
เย เย นรา มหาปลณฺญา	สมฺมา จ หิตเอสกา
นิพฺพธํ วุฑฺฒิกามา จ	กายพฺพลวิภูสิตา
จิตฺตพฺพลสุสมฺปนฺนา	ยฺตุเต ธนคเวสกา
เต เต เขทมจฺนฺเตนฺตา	ชีวิโกปายโกวิทา
มตตณฺณดาธาภิสมฺปณฺณา	ปปโปนฺติ อิจฺฉิตํ สทา
อัยฺ มหปฺผลา สาทฺธา	อคฺคา สุปรีเยสนา
อิติ วุฑฺฒา มุณินฺเทน	สมฺพฺพฺเชน มฺहेสินาติ๑

ครั้งที่ ๓๘ อัปปมาทคาถา (พระมงคลวิเสสภานา ๒๘๕)

ย่อความ

- ความไม่มัวเมาในโลกธรรมในชีวิต ความไม่อยู่ปราศจากสติ ชื่อว่า ความไม่ประมาท
 - ส่วนนอกนี้ ชื่อว่า ความประมาท
 - คนผู้ไม่ประมาท ย่อมมีอายุยืน ไม่มีโรคภัยเบียดเบียน มีโภคทรัพย์ ไม่ยากจน และมีความสุข
 - ส่วนผู้ประมาท ย่อมมีอายุสั้น มีโรคภัยเบียดเบียน ยากจน และมักมีความทุกข์
 - บุคคลต้องมีความไม่ประมาทจึงจะให้ทาน รักษาศีลและเจริญภาวนาได้
 - บุคคลควรปรารถนารธรรมเป็นใหญ่ แล้วเจริญธรรมคือความไม่ประมาทเถิด
- เพราะความไม่ประมาทนำสุขมาให้
- ความไม่ประมาทจึงเป็นอุปการะในธรรมทั้งปวง

อัปปมาทคาถา

ปัฐยวัตร

อิทานาหํ กถสสามิ	อัปปมาทํ สรูปโต
สตียาวิปวาโส จ	โลกธมเมหิ อฏฐหิ
อัสสคโค สทา จายํ	อัปปมาโทติ วุจจติ
อิตโร ปน ธมมโย	ปมาโท อิติ วุจจติ ฯ

อินทรวีเชียร

โย อปปมตโต สติมา นิพพธํ
 ทีฆายุกโก โส ธนวา อโรโค
 เวปุลลปตโต สุขิโต อนินโฆ
 โย โข ปมตโต สติวิปยุตโต
 อปฺปายุกโก โส สภโย สโรโค
 ทุกขากิภูโตหุ จิรั ทลิตุโท ฯ

อินทรวงศ์

โส อปฺปมตโต วิพฺุโร วิสารโท
 ทานญจ ทาตุ อภิรทฺขิตุ สทา
 สีลญจ กาทุ อถ จิตฺตภาวนํ
 สกโกติ อตถาย หิตาย อตตโน
 เตเนว ธมฺเมน สมปปีโต ลียา
 เอโส จ สพฺพตถ สทาภิปตฺถิโย
 วุตตมฺปนตํ ว ชินน สพฺพโส
 สมฺปาทิตุ เว สติโมธิโส สทาติ ฯ

ครั้งที่ ๓๕ สمانตตตาคาถา (พระมงคลวิเสสกาถาหน้า ๒๘๘)

ปฐยวัตร

ยา สมานตตตา วุตตา	สมพทุเรน มहेลลินา
อิทานาห์ กฤษสามิ	ตสสาเยวตถวณณน
อຍဃจ ယສສ ဝတဇေ	วิรุฬหิ ตสส สพพทา
สา ปเนสา คหฺนฺเชหิ	พฺรหฺมิตพฺพา ยตีหิ จ
พฺพทุเรน สา สมาจินฺณา	โส ญาติธมฺมเทสโก
ญาตินิ กตภေสชฺช	มุนินฺเทน น วาริต
เอเตสํ ทินฺนภณฺฑมฺปิ	น โหติ กุลທူສံ
ญาติภิกฺขุນิยา ทินฺน	จิวรံ อถ ฆ္မတ္တိ
วิญญุตฺติ นตฺถิ ญาตินิ	จตฺตပ္ပจຈຍຍາຈເນ ໆ

อินทรวีเชียร

ธมฺมปฺปทสฺสจฺจกถาย วุตฺต
พฺพุโธ สฺสุทฺโธ กรุณาภิยฺตุโธ
ญาตินิ มชฺฌေ กลหํ วิวาหํ
วาเรสิ โสตฺถิ จ ชเนสิ เตสํ
รจฺจธาโรโป โย อถ โกสฺลินฺโท
ญาโต ว นามเณ วิชฺฐาโภติ
โทสาภิยฺตุโธ อถ โยธฺปฺณฺโณ
สภฺยาน นิจฺจํ ปรีหานิเปกฺโข
เอโส จ เสฏฺโฐ วรรณานาโถ
วาเรสิ ยฺยทฺธสํ วรรณานาโถ
ญาตี จ เย ติตฺถิยฺยตฺตฺตฺต
คณฺหิสุ ชคฺคิสุ จ ตสส เวสํ
โลกานุกมฺปิ จ วินายโก โส
เตสํ อทาเสวฺปสมฺปทคฺคํ ។

อินทรวงศ์

เมตตภาภิยฺตุตา จ สุขานุกายกา
โลกมฺหิ ญาตี อถ ทฺถุชฆาตกา
ภารํ จูรํ นิตฺถเร วรรณานาโถ
เยสํ ยถา นตฺถิ อิมฺปิ ญาตกา
เตสํ ตถา โหติ วรรณานาโถ
เย เต ทิตฺถนํ น กโรนฺติ ญาตินิ
สพฺพตถ อเอตฺต อฺปนฺนฺนเร พลํ
เอตฺต ยฺยตฺต ตา วรรณานาโถ ปวฺนฺนเรติ ។

ครั้งที่ ๔๐ อตถกามตาคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๒๔๘-๒๔๙)

ปัฐยาวัตร

ยา อตถกามตา โลเก	เสฏฐพุทฺธเรน ภาสิตา
โย โยปิ ตาย สมฺปยุณฺโณ	ปณฺธิโต จ วิสารโท
โส โสปิ สพฺพกิจจํ	สทา สาเรติ โสตถินา
เย มหาปุริสา สพฺเพ	โลเก อตถิ วิจกฺขณา
เต อิมาย समाปฺนนา	มานิตา โหนฺติ ปุชิตา
โลกโต ธมฺมโต เจว	เอสา ปวตฺติ สพฺพทา
ตตฺริทํ ปน ทฏฺฐพฺพํ	สงฺเขปโต นิตฺสสนํ
(สงฺเขปโต จ ตตฺริทํ	เวทิตพฺพํ นิตฺสสนํ)
ทานิ สํวณฺณยิสฺสามิ	ปวตฺติสา ยถารทํ
อตีเต มคฺเช รฏฺฐเฐ	วสิตวาน ยถารทํ
อภยราชกุมารโ	นิกฺคณฺฐเฐสุ ภตฺติโก
เอกมฺปิ สมฺยํ เสฏฺฐํ	อุปกฺคนตฺวา มหามุณี
ตุมฺเห โลกสฺมิ โปसानํ	ปิยํ วา ยถิ วาปิยํ
มฺนาปํ อมฺนาปํ วา	วาจํ กเถถ สพฺพทา
อิจฺเจวมฺปิ นิกฺคณฺฐานํ	ปณฺทํ ปุจฺฉิ ยถารุจฺฉิ
มฺนาปํ อมฺนาปํ วา	น วทามิ ชนฺนาร
เตสํ ปน ยถากาลํ	สาตถํ วาจํ กเถมิทํ
อิติ ปณฺทํ วิสขฺเขสิ	วรุตฺตโม ตถาคโต ฯ

อินทรวีเชียร

เอวํปิ มํ สุตฺวา วโร กุมารโ
 ตสฺมิ ปหฺนฺนฺโฐ จตฺตมโน ปสฺสีทิ
 พุทฺโธ หิ สงฺฆสฺส หิตํ สุขญฺจ
 นิสฺสาย ภิกฺขุณ ว ฆาสุตฺยา
 ลิกฺขาปทานิธ สุปฺณญฺเปติ
 ธมฺโม ปกาเสติ อโถ ปชาย ฯ

อินทรวงศ์

โส เสฏฺฐพุทฺธธาจรียาสมฺปิโต
 โลกานุกมฺปิ กรุณฺนามหฺณณฺโว
 อากงฺขมาโน ว หิตํ ปชาย โข
 เอวํปิ ธมฺมํ ผรฺตฺติธ ปาณินฺนฺติ ฯ

ครั้งที่ ๔๑ อธิติคาถา (พระมงคลวิเสสกาถาหน้า ๒๔๔-๓๐๐)

ย่อความ

- บัดนี้ จะพรรณนาเรื่องธิดิ
- ปัญญา วิริยะ และ ปทาน ท่านเรียกว่า ธิดิ
- ธิดินั้นจำปรารถนาในที่ทั้งปวง การงานทุกอย่างจึงจะสำเร็จได้ด้วยธิดิ
- ในเรื่องของการปกครองแผ่นดินก็เช่นเดียวกัน ต้องใช้ธิดิตัวช่วย จึงจะสำเร็จผลดี และทำได้ง่าย
- การพัฒนาและรักษาบ้านเมือง สำเร็จได้ด้วยธิดิ
- เพราะฉะนั้นผู้ทำการงานจึงต้องขยันไม่ทอดทิ้งธุระ และตั้งมั่นอยู่ในธิดิการงานจึงจะสำเร็จ
- ตั้งพระพุทธรูปว่า กยิรา เจ ๑ เป ๑
- อนึ่งท่านผู้เป็นมหาบุรุษมีธิดิไม่หวั่นไหว มีสมาทานมั่นคง (มีใจมั่น)

จนอาสนะของท้าวสักกะร้อน

- ท้าวเธอทรงแลดูด้วยทิพย์จักขุ เห็นเหตุแล้วก็ลงมาช่วยทำกิจของท่าน
- อนึ่งธิดินั้นพวกทหารต้องใช้ด้วย
- ในข้อนี้มีทหารมีธิดิ ทำการรบยอมชนะ และรอดจากอันตรายได้
- ผู้นำใดมีธิดิ ผู้นำคนนั้นย่อมเป็นที่สบายใจของคนทั้งปวงและผู้ใดมีธิดิ

เขาย่อมคลาดแคล้วจากภัยทั้งปวง

- ในข้อนี้มีพระเจ้าเมืองตักกสิลาเป็นอุทาหรณ์
 - พระองค์เป็นโอรสของพระเจ้าเมืองพาราณสีเดินทางไกล ไม่ถูกนางยักษ์ฉนิฉับกิน
- ได้ถึงความสวัสดิแล้ว ๑

อธิติคาถา

อินทรวชิเชียร

วุดตา หิ ยายั ธิดิธมมคาถา
สัณณยิสสุสามิ อิทานิ เอตัง
ปญญา อโถ ยั วิริยัม ปธานัง
ตัง ตัพพิธัง เตน ธิติติ วุดตัง
สา อิจฉิตพพา สกเลว กิจเจ
สาเรติ เอสา ชนตาย อตถัง
ตสฺมา นรา เย ธิดิธมมปฺนุณา
กาตพพเมเตหิปี รมฺมฐูกิจจํ ๑

ปัฐยาวัตร

รฎฐาภิบาลโนปาเย	สพเพว รฎฐวาสิโน
ฉติธมมาภิสมปุณณา	กิจจํ สาเชนติ สพพโส
รฎฐารกขา มนุสสานํ	โลเก จ รฎฐวฑฒนํ
ปฎิจจ ฉติธมมํ ว	อุปปชชนติ ยถารหํ
อิมสมิ ปน โลกสมิ	สพเพว กम्मการิโน
อุสสาหสมปยุตตา จ	อนิกขิตตจฺจรา สियํ
กยิรา เจ กยิราเถนํ	ทพฺพเมนํ ปรกกเม
อิจเจตํว มุนินฺเทน	สมพฺพุทเธน สุเทสิตํ
โย มหาปุริโส โหติ	เอโส ปรกกมาธิโก
โหติ ทพฺพสมาทาโน	อารทวิริโย สยํ
สกกสส อาสนํ อุณ्हํ	เอโส โอโลกยํ ตทา
โลกํ ว ทิพพจกขุหิ	อญญาเย สพพการณํ
โอรูยท เทวโลกา ว	กิจจํ เอตสส สารथิ ฯ

อินทรวงศ์

สพเพปิ โยธา ฉติธมมิกา สियํ
เอเตเถว เอเต กตยฺยทฺธนา ตทา
สงคามยฺยตฺตา ชยธารกา อหุํ
โย โหติ มจฺจโจ ฉติธมมธารโก
กนฺโถ มนาโป ชนตาย โส สทา
ยสเสว เจสา ฉติ อตฺถิ สพพทา
นสฺสนติ เอตสส ภายานิ สพพโส
ปุพเพปิ โย ตกฺกสิลานราธิโป
เอโสว พาราณสิราชปุตฺตโก
อทธานมคฺคปปฏิปนฺนโก ตทา
สมมา วสํ ยกฺขินิยา อติกกมํ
ปจฺฉา สธานี อคมิตฺถ โสตฺถินา
เอวมฺปนเสา ฉติ อตฺถสาธิกาติ ฯ

ครั้งที่ ๔๒ สหกรณคาถา (พระมงคลวิเสสกาถาหน้า ๓๐๘)
(ดูเพิ่มเติม ครั้งที่ ๑๘)

ย่อความ

- บัดนี้ จะกล่าวเรื่องสหกรณ์
- การทำร่วมกัน ชื่อว่าสหกรณ์
- สหกรณ์นี้ ใช้ได้ทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นไปเพื่อความสำเร็จแห่งกิจทั้งปวง
- ในข้อนี้มีตัวอย่างดังนี้
- ร่างกายมนุษย์ มีส่วนประกอบมากมาย แต่ละส่วนประกอบ ต่างทำหน้าที่แตกต่างกันออกไป โดยไม่บกพร่อง ร่างกายจึงจะผาสุก
- เมื่อใดส่วนประกอบ ส่วนใดส่วนหนึ่ง ทำหน้าที่บกพร่อง ไม่สม่าเสมอ เมื่อนั้นส่วนประกอบอื่นๆ ก็พลอยเสียไปด้วย ร่างกายก็อ่อนแอไม่ผาสุก โรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน อันตรายแห่งชีวิตก็เกิดขึ้น
- ในข้อนี้ มีพระบาลีเป็นอุทาหรณ์สอนใจว่า คนมีอาพาธน้อย เพราะมีเตโชธาตุพอประมาณไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก พอทำความเพียรได้และมีพระบาลีอีกว่า ไม่มีโรค นับเป็นลาภอันประเสริฐ
- พระพุทธองค์จึงทรงแนะนำให้ภิกษุทั้งหลายรีบทำความเพียร เพื่อบรรลुरुธรรม อย่ามัวเสียเวลา
- หมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน อยู่กันเป็นหมู่คณะ ต้องรีบช่วยกันทำงาน งานจึงจะสำเร็จด้วยดี
- ส่วนประกอบของวงดนตรีก็เหมือนกัน แต่ละส่วนต้องทำงานร่วมกันประสานเสียงกันให้ดี จึงจะมีความไพเราะ
- ในทางตรงกันข้าม หาไพเราะไม่ ๆ

สหกรณคาถา

ปัฐยาวัตร

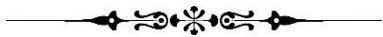
อิทานาหํ กริสสามิ	สหกรณวณณนํ
สหกรณเมตํ โข	กรณํ ยมปิ เอกโต
พรุหิตพพฺพจ ตํ ภิชฺยโย	โลกโต อถ รมมโต
ปวตตเต มนุสฺसानํ	อตถาย จ หิตาย จ
โกฏฐาสวตถุ เจตถเว	เวทิตพฺพํ นิตฺสสนํ
สรีรณจ มนุสฺसानํ	นानาโกฏฐาสภูสิตํ
นानาโกฏฐาสเทหสฺส	ปวตตตสฺส เอกโต
วิกาโร นตฺถิ เอตสฺส	สรีรเสว ผาสุกํ
เอวณฺทิ อสมานเว	อผาสุกํส วตตเต
อุปฺปชฺชเต จ โรโคปิ	อนฺตราโย จุพฺททโว ๆ

อินทรวงศ์

ยสเสว เตโซ ภวเต ปโหนโก
นาจจณฺหฺญโต อตฺตีสฺสฏฺทโก
กาเย ปธานกฺขมกมฺมการโก
ตสเสว อปฺปิ ภวเต อมาสุกํ
อิจฺเจวเมตํ มุนินา สุเทสิตํ
อาโรคฺยมคฺคํ อตฺตลาภสมมตํ
อาตปฺปมชฺเชว สุปุริตํ ลียา
ตุมฺเหหิ สทฺธมฺมเรตฺหิ สาทตํ
ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปตฺติปุริยา
อิจฺเจวเมตฺตญจ ชินเนน ภาสิตํ ฯ

อินทรวีเชียร

สพฺเพ หิ มจฺจา สหฺวาสิญฺจตา
สามคฺคิปุณฺณา อถ เอกจฺนฺทา
ยํ ยํ กรณฺยํ กรณฺนิยมตฺถิ
สาธเยยฺเมตํ สกฺลํ ว ชิปฺปิ
สงฺคีตฺติปิ ตฺริยงฺคญฺตํ
โกฏฺฐาสฺยตฺตํ ว ตเถว ตตฺถ
สทฺทานุสทฺทานุกรากิยฺตฺตํ
สํสฺสุจฺจ อุปฺปาทยิตํ วิสิญฺจํ
เอตํ ว ลิปฺปิ มจฺจํ วิเสสํ
เอวญฺหิ โน ตํ มจฺจํ วรํ โนติ ฯ

สทฺถการณตาถา (ลัทธิวัตรอย่างหนึ่ง)

ปรัญญาวัตร

ยญจ สหกรํ โลก
ตํ สมคฺคาน โปสานํ
โย คโณ อุท สงฺโฆ วา
โลกโต ธมฺมโต เจว
ยถา ยสฺสงฺคปจฺจจํ
โส นโร อตฺตทุกฺเขน
ตถา สงฺโฆ ชหิตฺวาน
กิจจากิจจานิ สาธตฺตุํ

หิตาวหํ สุขาวหํ
มหตฺถมฺปิ ปวตฺตติ
วินาสํ คจฺจเต สทา
ตมิจฺฉิตพฺพกํ ลียา
ยถาฐาเน น ติฏฺฐติ
กสิเรน จ ชีวติ
สามคฺคิ อธิ สพฺพโส
น สกฺโกเตว โสตฺถินา ฯ

อินทรวีเชียร

ตสฺมา หิ พุทฺโธ วรโลกนาถ
ลชฺชิน ภิกฺขุน จ เปสฺถานํ
ปุพฺเพภกฺภาวสฺส สมงฺคิตาย
ลิกฺขาปทานีธ สุปฺถญฺเปติ ฯ

อินทรวงศ์

พุทฺโธ หิ สพฺเพส หิตาย เอกโต
ฐาเนสุ คนฺตวา กรุณฺยา อตฺตโน
ธมฺมมฺปิ เสฏฺฐํ ปวรํ ปกาสเต
เอเต วิวาทา กลหา จ โสตฺถินา
สามคฺคิธมฺเม อุชฺฐิฏฺฐิยา อถ
ฐาเปติ โส มุพฺพหปมตฺถปฺคฺคเลติ ฯ

ครั้งที่ ๔๓ สันติคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้าที่ ๓๑๑-๓๑๒)
(ดูเพิ่มเติม ครั้งที่ ๑๙)

ย่อความ

- จะพรรณนาเรื่องสันติ
- สันตินี้จำต้องปรารถนาทั้งทางโลกและทางธรรม
- จะกล่าวถึงสันติในทางโลกก่อน
- ผู้นำทุกระดับชั้นต้องมีสันติเป็นที่ตั้ง
- เมื่อเกิดการวิวาทกันขึ้นหรือเกิดศัตรูขึ้นต้องแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี จึงจะสงบสุข
- เมื่อเกิดโจรปล้นทรัพย์หรือทำลายชีวิตกันขึ้น ชาวบ้านหวาดผวา ก็ต้องแก้ปัญหาด้วยสันติวิธีเช่นกัน
- ในข้อนี้มีเรื่องนี้เป็นตัวอย่าง
- พระเจ้ามหาวิชิตราช ประสงค์จะบูชาขัณฑ์ อันพราหมณ์บุโรหิตกราบทูลแนะนำอุปาย
จึงทรงปราบเสี้ยนหนามของแผ่นดิน ยิ่งความสงบสุขให้เกิดขึ้นแก่ราษฎรก่อนแล้วจึงบูชาขัณฑ์
- ประชาราษฎรได้ถวายราชพลีแต่พระองค์เป็นประจำเพื่อความสงบสุขของบ้านเมือง
- เพราะฉะนั้น ท่านจึงตรากฎหมายไว้เพื่อป้องกันภัยจากโจรและเพื่อรักษาความสงบภายใน
จัดกองทัพอาวุธยุทธภัณฑ์ และเจริญสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศไว้เพื่อรักษาความสงบภายนอก
- สันติจึงมีประโยชน์มากสำหรับการปกครองรัฐสำเร็จได้ด้วยกำลังทรัพย์สติปัญญาและสหกรณ์
- สันตินี้ต้องเกิดขึ้นเป็นอันดับแรก

สันติคาถา

อินทรวงศ์

วฤขามิหิ สนติกถิ ยถารหิ
สนตีส สัฏฐุจ นเรหิ ปตถิยา
สพเพสุ ฐาเนสุ จ สพพทา ลिया
วฤขามิ สนตีส กมเมว โลกโต
รฎฐาธิปา เย คณนายกา นรา
เต นายกา สนติกรา ลियั สทา
ชาเต วิวาเท จ อริมฺหิ ธานียั
อุปฺปาติตา สนตีส ลिया วิเสสโต
ชาเต อโถ โจรภเย วิหีสเน
สมภาวิตา สนตีส อัย ตถา ลिया ฯ

ปัฐยาวัตร

นิทสนมบเนตถาว	เวทิตพพ์ ยถารห
โย มหาวิชิโต ราชา	ยถญญกมมาภิกามโก
โส พุราหมณน อคเคน	ปุโรหิตน ยาจิโต
อุปาเยน วินีโต ว	อริวุปสโมปโค
สุขโท ชนตาเยว	ยถญญกมมานุยุลชโก
ปชาปิสส มหารณโณ	พลิกมมททา สทา
วิปตติปฎิพาหาย	สพพสมปตติสิทธิยา ฯ

อินทรวีเชียร

ตปปัจจยา นีติปท วิสิญฐั
วิทธีตตุ โจรภยณจ กम्म
อุปาทิตตุ สนนิมิมิ นราน
ปณญตตเมวิ ชนตายนิจจ
เสนาวุธา เจตถ สุตชชิตพพา
สมภาวิตพพา อถ เมตติ อคคา
เทเส วิเทเส จ ปวตติตพพา
วทฒาปีตตุ สนนิสุขิ สรรฐเฐ ฯ

ปัฐยาวัตร

ตสมาติห อัย สนนติ	สตีปณญาภิกุสิตา
สหกรณสยุตตา	สพพทา รฐฐวทฒกา
เอสา จ สพพมจเจหิ	ภาวิตา ปฐุม สียาติ ฯ

ครั้งที่ ๔๔ ปฏิจจการิตาคาถา (พระมงคลวิเสสกาถาหน้า ๓๑๘)

อินทรวงศ์

สพเพ หิ ทยยา สมเมกฉนทิกา
สาธเนติ กิจจํ สกลํ ว สพพโส
ราชา นรินโท อถ ฐฐูปาลีโน
เตสํ อูปายํ ว วิเนนติ ธมมโต
สพเพหิ เอเตหิ จ พุทฺธสาสนํ
สมมานิตํ ปคฺคหิตํ สุปฺพิชิตํ
เตเนว กนฺโต ชนตาย ปากโณ
ททยปฺปเทโส ปฏิจฺจปสมมโต ฯ

ปัฐยาวัตร

โส ปฏิจฺจการี ว	ปฏิจฺจปํ กโรติ โย
นิทสฺสนํ ว ทญฺฐพฺพิ	ปณฺจติเตหิ สรฺูปโต
นินฺนญฺฐานเน มนุสฺสา จ	สมฺพุทฺเท กมฺมการีโน
ชนฺติยฺยุตฺตา มหุสฺสาหา	กปฺเปนฺติ ชีวิทํ สกํ
ถลญฺฐานเน นรา สพเพ	กมฺมานุกมฺมการีโน
อารทฺธวีรียา ทกฺขา	ชีวนฺติ สพฺพทา สุขํ
ปฏิจฺจเป ปเทเส โย	กถฺยาโณ วสเต จิรํ
กโรติ ปฏิจฺจปณฺจ	วิรุฬฺหิ ตสฺส สพฺพโส
โย ตุ อปฺปฏิจฺจเป ว	กถฺยาโณ ชีวเต สยํ
โส ปฏิจฺจการีหุ	เวปฺกุลมสฺส โอริโส ฯ

อินทรวีเชียร

เตเนว อณฺเณปิ ชนา สุเมธา
ตตฺถเวว ชีวนฺติ สุขํ นิพทฺธํ
ททยปฺปเทโส จ วิรุฬฺหิปตฺโต
สมปฺนฺนสฺสโส วิปฺโล จ อทฺโธ
อิจฺเจวมาຍํ ปฏิจฺจการี
สาธเนติ อตถํ สหิตํ นรานํ
สพฺเพส มจฺจานมิธเวว นิจฺจํ
วฺตุตฺตปฺปกาโร วิธิ โทติ ตนฺตีติ ฯ

ครั้งที่ ๔๕ การณวสิกตาคาถา (พระมงคลวิเสสกาถาหน้า ๓๒๗)
ย่อความ

- จักพรรณนาเรื่องการณวสิกตา
- พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อจะทรงแสวงหาสัมมาสัมโพธิญาณ ทรงประกอบด้วยการณวสิกตานี้
- ทรงศึกษาในลัทธิของอาหารดาบสและอุทกดาบส จนสำเร็จลัทธิทั้งสองโดยไม่ถือพระองค์
ไม่อาจบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ แต่ได้ถึงทั้งสองท่านนั้นเป็นอาจารย์
- ก็แล ครั้นทรงตรัสรู้แล้ว ย่อมสามารถแสดงธรรมโปรดเวเนยสัตว์โดยง่าย
ชนทั้งหลายไม่อาจจะยับยั้งหรือคัดค้านได้
- ข้อนี้แสดงว่า การณวสิกชน เป็นคนไม่ถือตัว นับถือบุคคลผู้เป็นที่สังคมยอมรับ ได้ตามสมควร
- อีกประการหนึ่ง ทรงเห็นว่าไม่สามารถจะตรัสรู้ได้ด้วยลัทธิของท่านทั้งสอง
จึงอำลาไปแสวงหาโพธิญาณด้วยพระองค์เอง
- ทรงประกอบด้วยการณวสิกตานั่นเอง ทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยา ที่นับว่าเป็นบุญยิ่งในสมัยนั้น
โดยมีปัญจวัคคีย์เป็นสักขีพยาน แต่ไม่ทรงสามารถจะตรัสรู้ได้เช่นกัน จึงเลิกบำเพ็ญเสีย
- ในข้อนี้ ชนทั้งหลายก็ไม่อาจคัดค้านได้เช่นกัน

การณวสิกตาคาถา

ปฐยาวัตร

ยา การณวสิกตา	พุทธิเหว สุวณฺณิตา
อิทานาหํ กริสฺสามี	เอติสฺสา อตถวณฺณนํ
สมพุทฺโธ ปน อมหากํ	โพธิญาณํ คเวสยํ
เอตาเยว สฺมาปนฺโน	อาหารสฺสุทกฺสฺส จ
อุคฺคณฺหนฺโต ตทา ลทฺธิ	สมฺมานิตํ ปชายปิ
ลทฺธิสิปฺปจฺจิโต หุตฺวา	อลภํ โพธิมุตฺตมํ
อาหารณฺจฺทุกฺกฺเจตํ	อตฺตโน ว อกา ครุํ ฯ

อินทรวีเชียร

สมโพธิปตฺโต อถ โลกนาถ
สกุโกติ ฐมฺมํ ปวริ ว จกุกํ
เทเสตุเมวํ ชนตาย ภิชโย
เอวณฺหิ มจจา ปฏฺวิปาหิตุํ ตํ
สกุโกนฺติ โน วาทกถาย สามํ
มจฺโจ หิ โย ตาย สมากตตฺโต
สมมานิโต โส อติมานฆาตา
อิจฺเจวมตฺถอ อธิ เวทิตพฺโพ ฯ

อินทรวงศ์

ธมฺมานุปสฺสี อถวา ตถาคโต
โพธิ อปตฺโต อหุ ตาย ลทฺธิยา
ปจฺฉา ตโต โส วรโพธิมุตฺตมํ
สตฺตทานมตฺถาย สยํ คเวสยํ
ตาเยว ยุตฺโต อติทูกกรํ กรํ
อุกฺกฏฐฐุตํ ชนตาย สมมตํ
โพธิ อปตฺโต ปุณฺ โน อิทํ อกา
สกุขิ อหฺสฺสุ อธิ ปณฺจวคฺคิยา
เอตฺถเอว มจจา พหุกา วิสารทา
สกุโกนฺติ โน ตํ ปฏฺวิปาหิตุํ สทาติ ฯ

ครั้งที่ ๔๖ ขันติคาถา (พระมงคลวิเสสกาถาหน้า ๓๔๐)
(ดูเพิ่มเติม ครั้งที่ ๒๐)

ย่อความ

- ข้าพเจ้าจะกล่าวเรื่องขันติ
- ขันติ คือความอดกลั้นต่อสิ่งที่ไม่พึงประสงค์
- ขันติ ย่อมเป็นไปเพื่อความสามัคคีของหมู่คณะ มีประโยชน์ยิ่งสำหรับฆราวาส
- ขันตินั้น พระพุทธองค์ตรัสว่า เป็น ธิติ ได้ในคาถานี้ว่า “ยสเสเต จตุโร ธมมา ฯเปฯ ส เว เปจจ น โสจติ”
- ในพระคาถานี้ มีอธิบายดังนี้
- คนอยู่ร่วมกันต้องมีสัจจะต่อกัน จึงจะเกิดไมตรี ไม่มีสัจจะ ไมตรีไม่เกิด
- คนใจร้าย มักโกรธ หุนหันพลันแล่น ไม่ยั้งคิด มักเป็นคนทำลายไมตรี
- ถ้ารู้จักยับยั้งใจได้ ก็ชื่อว่ามิทมะ
- เมื่อมีผู้ประพฤติล่วงเกิน แต่อดทนได้ ก็ไม่เสียไมตรี ถ้าทนไม่ได้ ข้าโต้ตอบไป ไมตรีก็แตก
- คนใจแคบมักได้ ไมตรีไม่เกิด
- คนมีใจเกื้อกูล ไมตรีจึงจะเกิด
- ผู้ใดถูกเขาพูดจาเสียดแทง ถากถางให้ร้ายป้ายสี แต่ก็อดทนได้ ไม่ได้ตอบ ผู้นั้นชื่อว่าขันติวาที เป็นผู้ควรสรรเสริญยิ่ง
- อนึ่ง ขันตินี้ เป็นธรรมสำหรับผู้เป็นใหญ่ จัดอยู่ในทศพิธราชธรรม

— ❖ ❖ ❖ —
ขันติคาถา

ปัฐยาวัตร

อิทานาหํ กริสสามิ	ขันติยา อตถาวณณนํ
อกนตํ อมณาปี ยํ	เอตสฺส อธิวาสนํ
อิฏฐานิฏฐฺเสสุ ธมฺเมสุ	อิทํ ขนฺติตี วุจฺจเต
สา จ ขนฺติ มนุสฺसानํ	สามคฺคิยา ปวตฺตเต
เอสา จ สาทถิกา โหติ	เย มจฺจา ฆรฺวาลีโน
สา ปเนสา ชิเนนาปี	วุตฺตา ธิตีตี นามโต
ยสฺเสเต จตุโร ธมฺมา	สทฺธสฺส ฆรฺเมสิโน
สจฺจํ ทโม ธิติ จาโค	ส เว เปจจ น โสจติ
อิติ เอตํ มุนินฺเทน	สมฺพุทฺเธน สุเทสิตํ ฯ

อินทรวงศ์

เอตสส จตฺโถ อยเมว วุจฺจเต
มจฺจาธ โลก สหฺวาสิโน ว เย
สจฺโจปคา เต สหฺมมิกา สियุํ
เมตฺตีธ เตสํ ภาวเต วิเสสโต
สจฺจมฺปิ เจ ตํ น สिया อยํ กุโต
มจฺโจ จ โย ปาปกโร สโกธโน
ปกฺขนฺทิกโก โหติ ปทฺฐมาโนโส
เอโส ว ปาโป อหุ เมตฺติเกทโก
โย สนฺตจิตฺโต อธิวสนาธิโก
โส ขนฺติปุณฺโณ ทมธมฺมธารโก
ยํ ยํ ปเรสํ อติวากยมตฺถิ เว
เอตสส ทฬฺหํ สหเต ว เมตฺติโก ฯ

อินทรวีเชียร

มจฺเจรจิตฺโต ปน โลกปุณฺโณ
อุปฺปาติตุํ โน สหเต ว เมตฺตี
มจฺจานุกมฺปิ ตุ สเมตฺติธมฺโม
เวเธติ โย เนว ปรุปฺวาเท
อกโกธโน โส อหุ ขนฺติวาที
เอตํ ปสฺสนฺติ สทา มนุสฺสา
เย นายกา โหนฺติ วิรุฬฺหิปตฺตา
สาตถา อิเมสํ อยเมว ขนฺติ
รฏฺฐาธิปานํ ทสธมฺมภูตา
อิจฺเจวเมสาปิ มหานิสฺสาติ ฯ

ครั้งที่ ๔๗ ธรรมกามตาคาถา (พระมงคลวิเสสกาถาหน้า ๓๔๗)

ปฐยาวัตร

ยา ธรรมกามตา วุตตา	สมพุทฺธเรน มहेสนินา
อิโต ปรี กริสฺสามิ	เอติสฺสา อตถาวณฺณนํ
โย หิ ตายาภิสฺมปฺนโน	ธมฺเมสุ สฺสสมาหิต
ครุโก พุทฺธธมฺเมสุ	ติพุทฺธธมฺสคารโว
วิรุหฺหิ วุฑฺฒิ เวปุลฺลํ	เอตสฺส อตถิ สพฺพทา
สา ธรรมกามตา เสฏฺฐา	สารตฺถิกา มหตฺถิกา
คุโณ จ กรณียลฺยจ	อิจฺเจวํ ทูริธา อหุ
สทฺธา จ หิริโธตฺตปฺปิ	พาหุสจฺจํ หิตํ อิธ
วิริยํ สติ ปญฺญา จ	อิจฺเจวํ ปฏฺฐิปาฏิยา
วุตตา สพฺพญฺญานา สตต	สทฺธมฺมา สุวิสุทฺธิกา
ยํ จกฺกวัตตฺติวตฺตตฺถิ	เอตสฺสเยว ปุรณํ
สาตฺถิโก ราชธมฺโมติ	ปณฺชิตฺเทหิ ปวฺจจติ
สิกฺขาตตฺตยสฺส กลฺยาณํ	สพฺพธา ปริปุรณํ
เสฏฺฐโฐ สมนธมฺโมติ	ปณฺชิตฺเทหิ ปวฺจจติ ฯ

อินทรวงศ์

ยวายุํ ปมตฺโต อวิจกฺขโณ ตหิ
 ยนฺตํ กรณฺยํ สหิตํ มหตฺถิกํ
 โส ตํ อกตฺวา วิริเยน พุทฺธิยา
 อทฺธา น ปปโปติ วิรุหฺหิมุตฺตรํ
 โลกสฺมิ วิญญู สุวิจกฺขณา นรา
 เอวํ กโรนฺตํ ครหนฺติ สพฺพโส ฯ

อินทรวีเชียร

โย อปฺปมตฺโต กุสโล อฺพาเย
 ยํ ยํ มนํปํ กรณฺยมคฺคํ
 โลกมฺหิ โหเต วิปุลํ วิสุทฺธํ
 สามตฺถิโย เขทมจฺินฺตมาโน
 ตํ ตํ กริตฺวาน กเมนํ นิจฺจํ
 ปุณฺญํ วิสิญฺฐํ อิธ ปาปฺณาติ
 โลกจ จีรา วิพุธา สมตฺถา
 เอวํ กโรนฺตํ สุปสฺสเร ตนฺติ ฯ

ธมมกามตาตาธา (ฉักตวัชอย่างหนึ่ง)

ปัฐยาวัตร

ยา ธมมกามตา สาธุ	มุนินุเทน สุภาสิตา
โย ธมมครุ โหติ โส	ธมมกาโมติ วุจจติ
คุโณ จ กรณียณจ	อิติ อตถิธ ทุพพิธา
สทธา หิริ โอตตปปิ	พาหุสจจณจ วีริย
สติปณญา จ อิจเจว	ธมมา คุโณติ วุจจเร
กรณียโย ตุ ธมโม โส	วสุตฺถิ กามเมสุ สพพทา
ปุคฺคเลสุ จ ราชฺสุ	สํสฺสุจฺจ ปวตตติ
เต ธมมกามตาเตวว	นาม เตหิ สมปปิตา ฯ

อินทรวิเชียร

เย เย หิ ธมเมสุ ครุ น โหนติ
 เต เตปิ กิจจาณี สยํ กโรนฺตา
 เขทํ จนตถํ ปสวณฺติ นฺน
 โย โย อสทฺโธ ว ภายาภิภูโต
 ทิฏฐี ฆหิตฺวา อฺชฺฐธมฺมิกมฺปิ
 ทิฏฐี ว ปคฺคณฺหติ โลกียมฺปิ
 โส โสปิ กิจเจสุ น อตถลทฺโธ
 โลกมฺหิ วิณฺญหิปี นินฺทิตฺโห

อินทรวงศ์

เย เย หิ ธมฺเม อภิทพฺพชนฺตिका
 ปณฺญา จ ขนฺตี สติวีริยํ อโถ
 อาคมฺม กิจเจสุ วิจกฺขณา อหุ
 เต เต ตรนฺตีธ อฺปทฺทเว สทา ฯ

อินทรวิเชียร

ตสฺมา หิ ธมฺเม ครุโก สฺเมโธ
 ชิวํ ธนงฺคํ จ จเชว ตสฺส
 ธนํ จเช องฺควรฺสฺส เหตุ
 องฺคํ จเช ชิวิตํ รกฺขมาโน
 องฺคํ ธนํ ชิวิตลฺลจาปี สพฺพ
 อปฺเปว ขเห ธมฺมมนุสฺสรนฺโต
 อิจเจว ปุพฺเพ ชนฺตาย สมฺมา
 เอวมฺปิ เหตุํ วรปณฺจิติเตหิตี ฯ

ครั้งที่ ๔๘ ปุพเพกตปุญญตาคาถา (พระมงคลวิเสสกาหน้า ๓๕๐)
(ดูเพิ่มเติม ครั้งที่ ๑)

ย่อความ

- บัดนี้จักพรรณนาเรื่องปุพเพกตปุญญตา
- ผู้ใดเจริญด้วยชาติ อีสริยะ โภคะและญาณสมบัติ ผู้นั้น ย่อมเป็นผู้มีบุญญาธิการ
- มนุษย์ทั้งหลายในโลกนี้ ย่อมอยู่ในฐานะที่แตกต่างกัน
- บางพวกเกิดในตระกูลต่ำ บางพวกเกิดในตระกูลสูง บางพวกมีอำนาจ บางพวกไร้อำนาจ บางพวกมั่งมี บางพวกยากจน บางพวกโง่ บางพวกฉลาด
- ข้อนี้เป็นเพราะกรรมแห่งกรรม
- คนมีบุญย่อมเกิดในตระกูลสูง มียศ มีอำนาจ มีทรัพย์และเป็นผู้ฉลาด
- นี่คือผลของปุพเพกตปุญญตา
- ผู้ที่ถึงพร้อมด้วยสมบัติ ๔ อย่างนี้ ย่อมสามารถทำงานใหญ่ๆให้สำเร็จได้โดยง่าย
- ผู้มีชาติสมบัติ ย่อมสามารถชักชวนคนอื่นให้ทำดีได้โดยง่าย
- ผู้มีอิสริยสมบัติ ย่อมสามารถทำสิ่งที่ยิ่งใหญ่ สำคัญๆ ให้สำเร็จได้โดยง่าย
- ผู้มีญาณสมบัติ ย่อมเป็นผู้ไม่มีอุปสรรค ทำงานสำเร็จได้โดยง่ายเช่นกัน
- คนผู้มีบุญนี้ ย่อมทำบุญได้ยิ่งๆขึ้นไป
- ก็ปุพเพกตปุญญตานี้ จัดว่าเป็นสมบัติจักร และจัดว่าเป็นมงคลอันสูงสุดของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ฯ

ปุพเพกตปุญญตาคาถา

อินทรวีเชียร

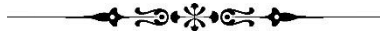
อินทรวงศ์

อคคา ทิ ปุพเพกตปุญญตา ยา
 พุทฺธเรน อตถาย ปชาย วุตฺตา
 สํวณฺณยิสฺสามิ อิทานิ เอตํ
 วทฺเขตฺติ โภเคน จ ชาตียา โย
 ญาเณนโต อิสฺสริเยน นิจฺจํ
 ปุญฺญาธิกาโร วรธมฺมิโก โส
 สพฺเพ มนุสฺสา อิศ โหนฺติ นานา
 เอเก ชนา อจฺจกฺกมฺหิ ชาตา
 นิเจ กฺกุลสฺมิมฺปิ อีเฆว เอเก
 เอเก ชนา อิสฺสริยาภิปุณฺณา
 เอเก ตฺ โน อิสฺสริยาภียุตฺตา
 อีราปิ พาลาปิ ชนา จ เอเก ฯ

เอเก จ วทฺษณฺติ ธเนหิ สพฺพโส
 เอเก น วทฺษณฺติ ธเนหิ สพฺพทา
 วุตฺตาว ปุพเพกตปุญญตา อัย
 ปุญฺญาธิการา ปน เย วิจกฺขณา
 โภคาทิวตฺถุหิ อิเมปิ วทฺษเร
 เตเนวิเม สาธยเร สกํ ฐุํ
 เย ชาตีสมฺปตฺติธรา วิสารทา
 สณฺฐาปยฺนเต กุสฺเล ปเรปิ เต ฯ

ปัฐยาวัตร

เย จ มจจา มหาปุณญา	สมปุณณิสสรिया สทา
ยัม ยัม กิจจัม มหนตัม ว	ตัม ตัม สาเรนติ เต สยัม
เย ญาณาริตตา โหนติ	อภยา นิรุพททวา
สุขัม สาเรนติ เต กิจจัม	ปุณญาภิวทตกา จ เต
สมปตติจกุกฏตาหุ	สา ปุพเพกตปุณญตา
เทวานนัจ มนุสสานัม	อุตตมา วรมงคลา
อสาธารณมณเณสั	อโรรหโรณ นิธิ
กยิราถ ธีโร ปุณญานิ	โย นิธิ อนุคามิโก
เอส เทวมนุสสานัม	สพพกามทโท นิธิ
อติ เอว มุนินเทน	สมพุทเธน สุเทสิตนติ ฯ

ปุพเพกตปุณญตาตาถา (สักตวัถยัางหนึ่ง)

ปัฐยาวัตร

โย โส หิ ปุคฺคโล ทกฺโข	โยนิโสว วิจกฺขโณ
ปุพเพ กลยานปุณญานิ	โลเก กริ อภิกฺขณั
โส ปุพเพกตปุณฺเณติ	ปุคฺคโล นาม วุจฺจติ
ยนตัม ปน วรึ ปุณฺณั	อโรรหาทีน วุตถกั
เอตัม เว ปฏฺิโสตัมหุ	ปุณฺณั โลกปวตฺติยาฯ

อินทรวงศ์

โรรภาภิกฺุโต หิ นโร มหิจฺจโก
 นานาวริธั ตปิ กโรติ ลามกั
 โทสาภิกฺุโต อถ พุฏฺฐจิตฺตโก
 มจฺโจ จ โส กุพฺพติ ตัม อธมมิกั ฯ

อินทรวีเชียร

โรรภาภิกฺุโต ปน อตฺตทตถั
 เอตสฺมิ โลเก ปริเยสเต โส
 ทีเน อสारे วรสารทสฺสี
 โลกสฺส โส เตหิ ว วุยฺหมานเ
 ปุณฺเณ ปติฏฺฐาปยิตฺุธ เสฏฺฐเ
 นิจฺจัม น สกโกติ ปมาทฺยุตฺโต ฯ

ปัฐยาวัตร

โย จ โข ปุคฺคโล นาม	สุทนต์ จ สุรกุชิต
อโลโภ จ อโทโส จ	อโมโห จ อนุตตโร
สนฺโตโส เจว จาโค จ	เมตตา จ กรุณา วรา
มุทิตา จ อุเปกฺขาทิ	ธมฺเมสุ สุตมาหิต
เอโส เนปุกฺกปณฺญา	สมาคโต วิจกฺขโณ
ปติฏฺฐาปตฺตมตฺตานํ	ปุณฺเณ สกโกติ สพฺพโส
ยนต์ จ โข วรํ ปุณฺญํ	ปุพฺเพ เยน กตํ อธิ
หิตาย จ สุขาย	ตสฺส สํวตฺตตี จิรํ
วุดตฺตเวทํ มุณินฺเทน	สมฺพุทฺเธน มहेสินา
กยิราถ ธิโร ปุณฺญานิ	โย นิธิ อนุกาไมโก
เอส เทวมนุสฺसानํ	สพฺพกาเมทโท นิธิตา

ย่อความ (อีกนัยหนึ่ง)

- ข้าพเจ้าจักพรรณารื่องบุพเพกตบุญญา
- บุพเพกตบุญญานันั้น มีอยู่แก่ผู้ใด ผู้นั้นย่อมเป็นผู้มีบุญญาธิการ เจริญด้วยชาติสมบัติ อีสสรียสมบัติ โภคสมบัติ และฌานสมบัติ
- ในข้อนี้ มนุษย์ทั้งหลาย ย่อมปรากฏโดยอาการต่าง ๆ กัน เพราะอำนาจแห่งกรรม
- บางพวกเกิดในตระกูลต่ำ บางพวกเกิดในตระกูลสูง
- บางพวกมีอำนาจ บางพวกไม่มีอำนาจ
- บางพวกร่ำรวย บางพวกยากจน
- บางพวกโง่ บางพวกฉลาด
- กรรมย่อมจำแนกสัตว์ดังกล่าวมา
- คนมีบุญย่อมเกิดในตระกูลสูง มียศ มีอำนาจ มีทรัพย์ ทั้งฉลาด
- นี่คือ ผลของบุพเพกตบุญญา
- ผู้พร้อมด้วยสมบัติทั้ง ๔ ประการนี้ และตั้งอยู่ในความเพียรชอบ ย่อมยังกิจต่าง ๆ ให้สำเร็จได้โดยง่าย
- เขาอาศัยชาติสมบัติ ย่อมยังผู้อื่นให้ดำรงอยู่ในทางที่ชอบได้โดยง่าย
- เขาอาศัยอิสสรียสมบัติ สามารถทำกิจนั้น ๆ ให้สำเร็จได้ด้วยอานุภาพอันใหญ่หลวง
- เขาอาศัยฌานสมบัติ สามารถบำเพ็ญบุญและทำกิจทุกอย่างให้สำเร็จได้โดยสะดวก
- ท่านผู้มีบุญเมื่อได้โอกาสย่อมยังกุศลให้ถึงพร้อมได้โดยง่าย
- เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงบุพเพกตบุญญานันั้นไว้ว่า เป็นสมบัติอันประเสริฐ เป็นมงคลอันสูงสุดของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
- เพราะฉะนั้นพระองค์จึงตรัสไว้ว่า อสาธารณมณฺเณสุ ๑ เปฯ สพฺพกาเมทโท นิธิ ๑

บุพเพกตบุญญาตาตา (ลักษณะอย่างหนึ่ง)

ปัฐยาวัตร

เทสิตา ปน พุทฺเธน	ยา ปุพฺเพกตปุณฺญตา
อิทานาหํ กริสฺสามิ	เอตสฺสา อตฺถวณฺณนํ
สา ปเนสาปิ ยสฺสตฺถิ	ปุณฺญาธิโก อยํ นโร
ชาติอิสฺสริเยเนว	โภคญฺญาณน จอฺธิโส
อิติ เอวํ จตฺตฺเหว	สมฺปตฺตีหิ สมจฺจิกโก
มนุสฺสา ปน โลกธ	นानา ว กมฺมฺนา อหํ ฯ

อินทรวิเชียร

เอตฺถเว มจฺจา วิวิธา ว โหนฺติ
 เอเก นรา อุจฺจกุลฺเล ว ชาตา
 เอเก นรา นิจฺกุลมฺหิ ชาตา
 เอเก นรา อิทธิธฺรา วสิฺนทา
 เอเก ตฺ โน อิทธิสมฺมาคตาหํ
 เอเก นรา โภคธนาภิปุณฺณา
 เอเก ตฺ โน โภคธนาภียุตฺตา
 เอเก นรา อีรฺวรา สปลฺญา
 เอเก นรา โมหธฺรา อปลฺญา
 วตฺตฺนฺติ กมฺเมน นรธา เอวํ ฯ

อินทรวงศ์

ปุณฺญาธิกา อุจฺจกุลมฺหิ ชายเร
 ปณฺญาภียุตฺตา ผลโภควฑฺฒกา
 ตสฺสาภิสฺนโท อยเมว สพฺพโส
 เอตาหิ ปุณฺโณ ว นโร วิสารโท
 สมฺมปฺปธาเนสุ สมจฺจิกโก วโร
 สาเชติ กิจจํ ว สุชนฺ สพฺพทา
 โส ชาติปุณฺโณ ว ฐฺเปติ ฐฺานโส
 กมฺมนตฺมคฺเค ปวเร นเร สุขํ
 อคฺโค จ โส อิสฺสริเยน ภูสิโต
 สาเชติ กิจจํ วิวิธํ ว อิทธิยา ฯ

ปัฐยาวัตร

เอโส จ ญฺาณสมฺปุณฺโณ	กมฺมํ สาเชติ โสตฺถินา
จินาติ สกฺลํ ปุณฺญํ	ปุณฺญาธิการสมฺมโต
ลทฺโรกาโส ปเนโสปิ	จินาติ กุสฺลํ สุขํ
เทสิตา เตน พุทฺเธน	สา ปุพฺเพกตปุณฺญตา
เสฏฺฐา เทวมฺนุสฺसानํ	เอตํ มจฺจคฺลมฺตฺตมํ
วฺตฺตฺตฺยเจตํ มุณินฺเทน	สมฺพุทฺเธน มหฺสินา
อสาธาธณมฺญฺเญสฺ	อโจรฺทรโณ นิธิ
กยิราถ อีโร ปุณฺญานิ	โย นิธิ อนุคามิโก
เอส เทวมฺนุสฺसानํ	สพฺพกามทโท นิธิติ ฯ

ย่อความ (อีกนัยหนึ่ง)

- จะพรรณนาเรื่องปุพเพกต

ปุณฺญตา

- ปุพเพกตปุณญทานี้มีอยู่แก่ผู้ใด ผู้นั้นย่อมเจริญด้วยสมบัติ ๔ อย่างคือ ชาติ อีสสริยะ โภคะ และ ญาณ และผู้นี้จัดว่าเป็นคนมีบุญญาธิการ
- มนุษย์ในโลกนี้ บางพวกเกิดในตระกูลสูง บางพวกเกินในตระกูลต่ำ บางพวกมีอำนาจ บางพวกไม่มี บางพวกรวย บางพวกจน บางพวกโง่ บางพวกฉลาด ก็เพราะกฎแห่งกรรม
- เพราะฉะนั้น คนมีบุญจึงเกิดในตระกูลสูงมียศ มีทรัพย์มีปัญญา
- ผู้ใดประกอบด้วยสมบัติ ๔ อย่างนี้ ผู้นั้นย่อมอาจทำกิจใหญ่ๆ ให้สำเร็จได้โดยง่าย
- ผู้ใดมีชาติสมบัติ ผู้นั้นย่อมอาจชักนำผู้อื่นให้ตั้งอยู่ในความดีได้โดยง่าย
- ผู้ใดมีอิสสริยะสมบัติ ผู้นั้นย่อมอาจทำกิจที่สำคัญให้สำเร็จได้โดยง่าย
- ผู้ใดมีญาณสมบัติ ผู้นั้นเป็นคนมีปัญญาย่อมชนะอุปสรรคได้สามารถทำงานให้สำเร็จได้ง่าย
- อนึ่งท่านผู้มีปัญญาย่อมมีความสุข ความเจริญ
- เพราะเหตุนี้ปุพเพกตปุณญทานี้ มีอยู่แก่ท่านผู้ใด ผู้นั้นทำกิจให้สำเร็จได้โดยง่าย เหมือนรถส่งคนให้ถึงที่ไต่โดยง่ายฉะนั้น ฯ
- และจัดเป็นมงคลอันสูงสุด อันพระสุคตตรัสสรรเสริญไว้เพื่อให้คนบำเพ็ญปุพเพกตปุณญตากัน ท่านจึงตรัสคาถาดังต่อไปนี้ ฯ

ปุพเพกตปุณญตากถา (ฉีกตัวอย่างหนึ่ง)

ปัฐยาวัตร

สุภาสิตา หิ พุทฺเธน	ยา ปุพเพกตปุณญตา
อิทานาหิ กริสฺสามิ	เอตสฺสา อตฺถวณฺณนํ
อยมปิ ยสฺส อตฺถเว	ชาติ อีสฺสริยํ อโถ
มหาโภโค จ ญาณนฺติ	ตสฺส สมฺปตฺติโย ลีฬฺยํ
เตเนวายํ มหาปุณฺโณ	ปณฺจทิเตหิ ปสฺสิโต ฯ

อินทรวงศ์

เอเก ชนา นิจฺจกฺลา ทุชฺชิวิกา

เอเก ชนา อุจฺจกฺลา สุชฺชิวิกา

เอเก ชนา อีสฺสริยาธิกา วรา

เอเก ตู โน อีสสิริยานุยุลชกา
 เอเก ทลิตทา อติทุกุชิตา อหุ
 เอเก มหาโกคสมปปีตา อหุ
 เอเก จ พาลา อติมนทพุทธิโน
 เอเก สปลณฺญา อติปลนฺชิตา อหุ
 กมเมน สตฺตา อนฺวตฺตเร สทา
 สตฺตาน กมมํ อิทเมว รมฺมโต ฯ

ปุณฺญาธิกา อฺจจฺกุลเล ว ซาตา
 ปลณฺญาภิกฺขุตฺตา ถถ โภคปลณฺณา
 เวปลฺลปตฺตา ยสวทฺตมกา จ
 สมฺปตฺติโย ตา ภวเร ว เยสํ
 กิจฺจานิ สาเรนฺติ สุเขน เอเต
 เย ซาติสมฺปตฺติธรรมาภิปุณฺญา
 สํสฺสุจฺจ อลฺลเย อนฺุสาสเร เต
 มจฺจา จ เย อีสสิริยาภิปุณฺณา
 สาเรนฺติ กิจฺจานิ วรานิ เอเต
 ญานาภิปุณฺณา ปนฺน เย สฺเมธา
 โกสลลยฺตฺตา นิรุปรทฺทวา เต
 ปุณฺญาธิกาโถ สฺวิรุฬฺหิปรตฺตา
 สกฺโกณฺติ กมฺมานิ สุเขน กาทฺตุ ฯ

อินทรวีเชียร

เตเนว มจฺจา อีธ ปุณฺญวนฺตา

ปฐฺยาวัตร

ตปฺปจฺจยา ทิ ยสฺสตฺถิ
 อตฺถํ สาเรติ โส สฺสุจฺจ
 อุตฺตมํ มจฺคลํ สาปิ
 อสารถารณมลฺลเยสํ
 กยิราถ ธีโร ปุณฺญานิ
 เอส เทวมนฺุสฺसानํ
 อิติ วุตฺตํ มฺุณินฺเทน

สา ปุพฺเพกตปุณฺญตา
 จกฺกัว ชนฺตายปิ
 พุทฺเธเนสา ปสฺสีตา
 อโรรหโรณฺ นินฺธิ
 โย นินฺธิ อนฺุคามิโก
 สพฺพกามทโท นินฺธิ
 อตฺถาย ปุณฺญกามินฺนติ ฯ

ครั้งที่ ๔๘ อาชวคาถา (พระมงคลวิเสสกาถาหน้า ๓๕๓)

ย่อความ

- บัดนี้ข้าพเจ้าจะเล่าเรื่องอาชวะให้ฟัง
- ผู้ใดเป็นคนเจ้ามายา พูดคำไม่จริง มีความปรารถนาลามก เป็นผู้โอ้อวด พูดคำเสียหาย ผู้ นั้นชื่อว่า เป็นคนไม่ตรง เป็นคนที่ไม่ควรคบ
- ส่วนผู้ใด เป็นคนไม่มีมายา ไม่โอ้อวด เป็นคนพูดจริง เป็นคนแสวงหาประโยชน์ ผู้ นั้นชื่อว่า เป็นคนตรง และเป็นคนที่ควรคบเป็นอย่างยิ่ง
- ในข้อนี้มีตัวอย่างดังต่อไปนี้
- พระศาสดาและพระสาวกต่างประพฤติตรง ๆ ต่อกัน สาสนกิจจึงดำเนินไปได้โดยสะดวก ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
- ภิกษุรูปใดประพฤติไม่สมควรทำให้หมู่คณะเสียหาย ภิกษุรูปนั้นเมื่อพระศาสดาตรัสถามแล้ว ก็ยอมรับตามความเป็นจริง
- ภิกษุรูปใดกระสัน ไม่นิยมในพรหมจรรย์ ชุบผอม ไม่ผาสุก ภิกษุรูปนั้นอันพระศาสดาตรัสถาม แล้วก็กราบทูลตามความเป็นจริง
- ในข้อนี้พระศาสดาย่อมทรงสามารถแก้ไขสิ่งที่ไม่ดีให้ดีขึ้นได้ และบริหารงานคณะสงฆ์ได้โดยสะดวก
- อาชวะนี้ จึงเป็นธรรมที่บัณฑิตสรรเสริญแล้ว

อาชวคาถา

อินทรวงศ์

ยี่ อาชชว สุกฺกุ จิเนน เทลิตํ
สัณฺณยิสฺส อิทเมว आयตี
ยวายนฺจ มายานุกโร มหิจฺฉโก
สาถะยยจारी จ อสจฺจวาทโก
มจฺโจ ส กุโฏ ว ลียา น เสวิต
มายาภิฆาตา จิตโร วิสารโท
สจฺจาภิธาตา อถ อตถการโก
โส เสวิตพุโพ อุชฺโก วิเสสโต ฯ

อินทรวีเชียร

เอตถเว วตถุญจ อิทํ สุวตฺตํ
พฺพุโธ จ สิสฺสา อฺชุกา วิสุทฺธา
เทวาน มจฺจาน หิตาย นิจฺจํ
เตเนว สํวตฺตติ สงฺฆกมฺมํ
โอสฺนจิตฺโต ยติ โย กุสฺสฺสฺโต
ตณฺหาภิกฺขุโต จ วินาสการี
พฺพุเรน ปุณฺณโฐ อยเมว ตตถ
สจฺเจน วาเทน กเถติ ญฺตํ ฯ

ปฐยาวัตร

อุกกณฺฐิตฺโต จ โย ภิกฺขุ	น รโต ชินสาสเน
นิพฺพินฺนทโย ธมฺเม	กิสฺสคตฺโต อผาสฺสโก
สมพฺพุเรนเนว โส ปุณฺณโฐ	ญฺตํ กเถติ สพฺพโส
เอตถเว ปน สมพฺพุโธ	วตถุํ โสเชติ โสตถินา
สาสเน สงฺฆกมฺมญจ	ปวตฺตาเปติ สาธุกํ
เตเนว อาชฺชวํ เอตํ	ปณฺทิตฺเตหิ ปสฺสิตนฺติ ฯ

ครั้งที่ ๕๐ สัจจคาถา (พระมงคลวิเสสกาถาหน้า ๓๕๙)

ย่อความ

- ข้าพเจ้าจักพรรณารื่องสัจจะ
- สัจจะก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี และมีประโยชน์สำหรับมวลมนุษย์
- บุคคลเหล่านี้ต้องมีสัจจะต่อกันคือ สามีกัภรรยา มิตรกับมิตร ญาติกับญาติ และพ่อค้าแม่ขายทั้งหลาย
- เพราะฉะนั้น สัจจะนี้จึงจัดเป็นธรรมที่ประเสริฐสุดสำหรับมนุษย์ผู้ประเสริฐในชุมชน ดังคำกล่าวที่ว่า สัจจะดีกว่าสทุกอย่าง รสอื่นยิ่งกว่าสัจจะย่อมไม่มี แม้แต่กามรสก็ไม่ประเสริฐ
- ในทางศาสนา สัจจะจัดเป็นบารมีธรรมของพระพุทธเจ้า
- พระพุทธเจ้า ครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญสัจจธรรมจึงทรงได้พุทธภูมิ
- คำสอนในทางศาสนาจึงต้องประกอบด้วยสัจจะ
- สัจจะนี้ เป็นศีลข้อที่ ๔ เป็นวจีสัจจริตข้อแรก เป็นมรรค ๘ ข้อที่ ๓
- คนขาดสัจจะ รักษาศีลปฏิบัติธรรม และเป็นคนดีไม่ได้
- ในฝ่ายอาณาจักร สัจจะจัดเข้าในทศพิธราชธรรมข้ออาชวะ
- พระราชาทรงรักษาสัจจะ ตรัสแล้วไม่คืนคำ
- พระราชาทรงยังประชาชนให้ตั้งอยู่ในสัจจะด้วย
- เพราะฉะนั้น มนุษย์ทุกหมู่เหล่าที่อยู่กินด้วยกัน ต้องตั้งมั่นอยู่ในสัจจะนี้

สัจจคาถา

อินทรวีเชียร

ยี่ สจจมคค์ มุนินาหุ วุตตํ
 สํวณณยิสสามิ อิทานิ เอตํ
 สามคคฺคิยา วุตตติ ตํ นรานํ
 มจจानมตถาย จ วุตตเต ตํ
 มิตตา สมิตตา ภริยา จ สามิ
 ญาตี สญาตี อถ วาณิชาติ
 มจจา อิเม สจจูปคา ภเวยฺยํ
 เตเนว ตํ สารูปชาย เสฏฺฐํ
 สจจํ หเว สารุตรํ รसानํ
 อญญโณ รโส สารุตรโร น โหติ
 กาเม รโส เจตถ ตถา อโหสิ
 อิจเจวเมตํ วจันํ สุวุตตํ ฯ

ปัญญาวัตร

สาสนเน ปน เอตมปิ ชินสส ปารมี อหุ
 พุทฺโธ โน โโพธิสโตโต ว สจจธมมํ สุปุริยํ
 พุทฺธญาณญจ ปุเรนโต พุทฺธภูมिํ ว อชฌมา
 โส เจ สจจํ น ปุเรยย พุทฺธภูมि กถํ ลียา
 พุทฺธสส สาสนํ สพพํ สจจธมมํ สุปุริตํ
 สจจเมตํ จตุตถํ ว ปญจสีลสมาคตํ
 วจีสจจริตํ เจตํ ปฐมํ โหติ วตถุโต
 ตมภูฏุงคิกมคฺเคสุ ตติยํ ว ปทํ อหุ
 สจจเมตํ น ยสสตถิ โส ลีลวา กถํ ลียา
 ธมมจारी กถญเจโส กลยาโณ จ กถํ ลียา ฯ

อินทรวงศ์

เอตถจ สจจํ ทสธมฺมกุสิตํ
เอตถเวว ราชา ปวโร นริสฺสโร
สจจาภียุตโต วจนานุรกฺขโก
ยํ ภาสตี ตํ กุรุเต ว สพฺพโส
เตเนส สจจานุกโร ว อตตนา
สจจํ ปวตเตสิ ชเนสุ โอิธิโส
เตเนว สพฺเพ สหวาสิโน นรา
สจจาภิปุณฺณา วรธมฺมิกา ลียฺุนฺติ ฯ

ย่อความ (อีกนัยหนึ่ง)

- บัดนี้ จะเล่าเรื่องสัจจะ
- สัจจะนั้น เป็นบ่อเกิดแห่งความสามัคคีและมีประโยชน์สำหรับหมู่มนุษย์
- ตัวอย่างเช่น สามีกัปปภรรยา มิตรกับมิตร ญาติกับญาติ และพ่อค้าแม่ขายทั้งหลาย จะต้องมิสัจจะต่อกัน
- ดังพระบาลีว่า สจจํ หเว สาธุตโร รसानํ ดังนี้
- ส่วนรสอาหารก็เพียงทำให้อร่อย และรสกามคุณก็เพียงช่วยให้เพลิดเพลินเท่านั้น
- สัจจะนี้ เป็นธรรมะสำหรับชุมชนที่จะอยู่สร้างประโยชน์ร่วมกันให้ยืดยาว
- ในทางศาสนา สัจจะนี้ คือ สัจจบารมี ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบำเพ็ญมาตั้งแต่เป็นพระโพธิสัตว์
- อนึ่ง จัดว่าเป็นพุทธการกธรรม
- พระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้เพราะทรงบำเพ็ญสัจจะ
- คำสอนที่ประกอบด้วยสัจจะ จัดเป็นคำสอนที่กล่าวไว้ชอบแล้ว
- สัจจะนี้ อยู่ในศีล ๕ ข้อที่ ๔ เป็นวจีสัจจิริต และอยู่ในมรรค ๘ ข้อที่ ๓
- ด้วยเหตุนี้ คนมีสัจจะจึงเป็นคนมีศีลมีธรรมและเป็นคนดี สัจจะนี้ก็คือ อาชชวะ ในทศพิธราชธรรม
- พระราชาทั้งหลาย ทรงรักษาสัจจะ ตรัสแล้วไม่คืนคำ และทรงสอนให้ผู้อื่นตั้งอยู่ในสัจจะด้วย
- ด้วยเหตุนี้ มนุษย์ทุกหมู่เหล่า เมื่อจะทำงานด้วยกัน จึงต้องตั้งหมั่นอยู่ในสัจจะ ฯ

สังขตาทา (สักตัวอย่างหนึ่ง)

อินทรวีเชียร

ยัม สจจมคค์ มุณินาหุ วุตตัม
 สำนวนยิสสามิ อิทานิ เอตัม
 สามคคิยา วุตตติ ตัม นรานัน
 มจจามตถาย จ วุตตเต ตัม
 มิตตา สมิตตา ภริยา จ สามี
 ญาตี สญาตี อถ วาณิชาติ
 มจจา อิเม สจจุปคา ภเวยฺยัม
 เตเนว ตัม สารูปชาย เสฏฐัน
 สจจัม หเว สารุตฺตรํ รसानัน
 อญญเญ รโส สารุตโร น โหติ
 กามะ รโส เจตถ ตถา อโหสิ
 อิจเจวเมตัม วจัน สฺวตุตฺตัม ฯ

ปัญยาวัตร

สพเพ ปน นรา โลก
 สมคคา สจจธมมฐฐา
 ยถาวุตตยจ สจจัม เว
 พุทธการกรมโมติ
 โพธิสโตโต ว โน พุทฺโธ
 สจจการี อิทาเนว
 สาสนัน สจจสยฺยุตฺตัม
 ปญจสีเลสุ ธมเมสุ
 อฏฐุงคิเกสุ มคเคสุ
 เอกโต สหวาสิน
 กิจจัม สาธเนติ สพพโส
 ปารมีติ สฺวิสสุตฺตัม
 เตน เอตัม ปวฺจเจเต
 ปุเรนโต สจจปารมี
 สพพญญุตาสมบปิโต
 ปวรํ อหุ สาตถิกัม
 วจิสฺสุจริเต อโถ
 อิจเจวณฺตัม ปวตฺตเต ฯ

อินทรวงศ์

เตเนว โย สจจคฺคณาภิธารโก
 สีลาภิกฺขุตฺโต ส จ ธมฺมจาริโก
 กลฺยาณธมฺมาธิคฺโตติ วิสฺสุโต
 เอตยจ สจจมปิ อโหสิ อาชฺชวํ
 ญปสฺส รณญเญ ทสธมฺมสมมตัม
 เอตเถว สพเพ นครินฺทญฺมิปา
 สจจาภิปุณฺณา วรธมฺมโชตกา
 ตสมิณฺจ สจจมฺหิ สฺฐาปญฺ ปเร
 เตเนว มจจา สหมฺมการิน
 สจเจ นิพพฺรํ สฺปติญฺจฺฐิตา ลินฺนติ ฯ

สัจจคาถา (สักต้วคย่างหนึ่ง)

ปัฐยาวัตร

ยัม สจจัม สุกฺกุ โลกสมิ	วรพุทฺเธน ภาสิตัม
สจจนฺติ วุจฺเจเต นิจจัม	อณฺณมณฺณสฺส อาชชวัม
ยสฺสาปิ นตฺถิ ตัม สจจัม	สามคฺคิ นาสฺสุปฺชชติ
ภริยาสามิกา เย เย	น ปตฺติฏฺฐนฺติ อาชชเว
เต เต ทุกฺขปฺเรตาว	โสจฺจิตา โหนฺติ สพฺพทา
ตเถว ญฺาติมิตฺตทาปิ	สจจัม ปหาย โสจเร ฯ

อินทรวีเชียร

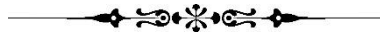
เย เย หิ นานาธ รสา มนาปา
สจจาปิ เสฏฺฐา ว น โหนฺติ เต เต
สจจัม หเว สาธฺตรัม รसानัม
อิจฺเจว วุตฺตัม วรรณมรณฺญา ฯ

อินทรวงศ์

ตัม นายกานมฺปิ ลียา สุขาวหัม
ตัม เสฏฺฐพฺพุธานฺหุ เอกปารมิมิ
ตัม โพธิสฺตตานธ พุทฺธการกัม
สจจัม อวสฺสํ พุทฺธตฺถอวาวหัม ฯ

ปัฐยาวัตร

โย สจฺเจน น สมฺปุณฺโณ	โส ทฺสฺสึโล จ ปาปโก
เอวํ ตัม ทสฺสมเมสฺสุ	เอกัมหุ ราชธมฺมิกนฺติ ฯ

ครั้งที่ ๕๑ รัฐสภาภิบาลนโยบายคาถา (พระมงคลวิเสสกถาหน้า ๓๖๐)

ย่อความ

- รัฐสภาภิบาลนโยบาย เป็นวิธีปกครองรัฐของพระราชา
- ในกรณีนี้ จะกล่าวถึงธรรมะข้อ ๓๖๓ตามตา เป็นตัวอย่าง
- ๓๖๓ตามตานี้ เป็นธรรมอันพระราชาพึงปฏิบัติให้มาก
- ด้วยว่า พระราชาผู้ทรง ๓๖๓ตามตานี้ ย่อมสามารถปราบปรามคนชั่ว ป้องกันศัตรู สร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นได้
- ธรรมและอธรรมย่อมเป็นปฏิปักษ์ต่อกันแต่ผลที่สุด ธรรมย่อมชนะอธรรม
- ในข้อนี้มีธรรมชาตกเป็นตัวอย่าง โดยบุคคลลาธิฐานดังนี้
- ธรรมะพร้อมทั้งบริวารขึ้นรถไปประกาศทั่วบ้าน ทั่วเมืองว่า
- จงละอกุศลกรรมบถ ๑๐ (ละชั่ว)
- จงประพฤติกุศลกรรมบถ ๑๐ (ทำดี)
- จงประพฤติสุจริต ๓ ทำได้ดังนี้ จะได้ไปสวรรค์
- ฝ่ายอธรรมพร้อมทั้งบริวาร ก็ประกาศเช่นกันว่า จงทำความชั่วมีประการต่าง ๆ เช่น ฆ่าสัตว์
- ต่อมาารถของธรรมะและอธรรมได้เผชิญหน้ากัน จึงเกิดสงครามขึ้นระหว่างธรรมะกับอธรรม
- แย่งชิงทางเดินรถ (ถนน)
- ทั้ง ๒ ฝ่าย ได้ทะเลาะวิวาทกันเป็นการใหญ่
- อธรรม ตกรถตาย และถูกแผ่นดินสูบ
- ธรรมะมีขันติเป็นกำลัง มีบริวารมาก มียศใหญ่ จึงเป็นฝ่ายชนะได้ในที่สุด ๑

ปัญญาวัตร

รัฐสภาภิบาลนโยบาย	ภูปสฺส อตฺถสาธิโก
เอตฺถเว วณฺณยิสฺสามิ	อิทานิ ๓๖๓ตามตา
อตฺถํ สาเรติ ภูปสฺส	อํ โข ๓๖๓ตามตา
รฏฺฐาธิโป จ ภูโป โส	อิมาเยว สมปปีโต
อรโย จ นิวาเรตุํ	นิคฺคณฺหิตฺตุจฺจ ปาปเก
นิปฺพมาเทตุํ สุขํ สนฺตี	สมตฺถโต โหติ ๓๖๓ตามตา
๓๖๓ตามตา เจตถ อ๓๖๓ตามตา จ	ปฏิบัติทุกขา อหํ สทา
ปราชาโย อ๓๖๓ตามตา	ชโย ๓๖๓ตามตา สัพพทา
ปุคฺคลาธิรฏฺฐาเนน	ญาตพฺพํ ๓๖๓ตามตา

อินทรวีเชียร

ธมฺโม ปนายํ ปริวารยฺตุโต
อารุญฺห กนฺตํ รถมคฺคญฺตํ
กาเลน กาลํ นครเ จ คามเ
“ปาปํ อกนฺตํ ปริวชชิตพฺพํ
สมปาทิตพฺพํ กุสลํ ว นิจจํ
เอวํ กโรเต กุสลํ สยํ โย
สคฺโคปโค โส จ วิรุฬฺหิปตฺโต
อิจฺเจว อาโรจยเต นรานํ ฯ

อินทรวงศ์

ปจฺฉา อธมฺโม ปริวารญฺสุโต
มจฺโจ จ โลเก พุทฺทมมการโก
ปาณาติปาตี จ ภเวยฺย ปาปโก
อิจฺเจว อาโรจยเต ตถา ตทา
ธมฺโม อธมฺโม จ วิวาทการกา
สงฺคามยฺตุตา ปรีโต ตฺหิ ตฺหิ
ปาโป อธมฺโม ปตีโต รถา มโต
เสฏฺฐโฐ ตฺถ ธมฺโม วิชยาภิธารโกติ ฯ

ย่อความ (อีกนัยหนึ่ง)

- รัฏฐาภิบาลโนบาย เป็นวิถีเครื่องปกครอง
- ในที่นี้จะกล่าวถึง ข้อธรรมตามตา
- ธรรมตามตานี้ อันพระราชพิงปฏิบัติให้มาก
- ด้วยว่าพระราชผู้ทรงธรรมข้อนี้ ย่อมสามารถปราบคนชั่ว ป้องกันศัตรู และสร้างสันติสุขให้เกิดมิได้
- ก็ธรรม และ อธรรม ย่อมเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน แต่ผลที่สุด ธรรมย่อมชนะอธรรม
- ในข้อนี้ มีธรรมขาดกเป็นตัวอย่าง โดยบุคคลลาฐิฐฐาน
- ธรรมะขึ้นรถพร้อมทั้งบริวาร ไปประกาศทั่วบ้านทั่วเมือง ในวันพระว่า จงละอกุศลกรรมบถสิบ จงประพฤติกุศลกรรมบถสิบ จงบำรุงมารดาบิดา และประพฤตีสุจริต ผู้ใดทำได้ดังนี้ ผู้นั้นจะได้ไปสวรรค์
- ฝ่ายอธรรมขึ้นรถไปพร้อมกับบริวาร ป่าวประกาศเช่นกันว่า จงทำชั่วกันเถิด
- ต่อมารรถทั้งสองฝ่ายเชิญหน้ากัน จึงทำสงครามกันทั้งสองฝ่ายได้รับกันใหญ่
- ผลสุดท้าย อธรรมตกรถตาย และถูกแผ่นดินสูบ
- ส่วนธรรมมีกำลังมาก มียศมาก มีหมู่มาก เป็นฝ่ายชนะฯ

รฎฐาภิบาลโนปายตาธา (ถักตัวคล้ายหนึ่ง)

ปัฐยาวัตร

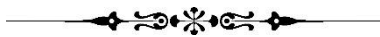
รฎฐาภิบาลโนปาโย สงเขปโต มยา เอตถ สา ปเนสา มหารณญา โย ราชา ตาย สมฺปนฺโน โส อมิตเต นึวาเรตุํ อูปปาเทตฺถจ สกโกติ ธมฺโม เจว อธมฺโม จ ปจฉา ธมฺโม ขยาปนฺโน ตํ ปุคฺคลวเสเนา	ฎปสส อตถสาธโก วุจเจเต ธมฺมตาทตา ภาเวตพฺพา ปุณฺปุณฺนี อตถานตเถสฺส โกวิทโ นึคฺคณฺหิตฺถจ ปาปก มนฺุสฺसानํ หิตํ สุขํ ปฏึปกฺขา อหํ สทา อธมฺโม ตฺ พฺราสีโต ทฎฐุพฺพํ ธมฺมชาตกํ ฯ
--	--

อินทรวีเชียร

ธมฺโม วิเสโส ปรีวารยฺตุโต
 อารุຍฺห กนฺตํ รฎเมว ชิปปิ
 ยํ ยํ จ ปาปิ อหิตํ อกนฺตํ
 ตํ ตํ มนฺุสฺเสหิ น เสวิตพฺพํ
 ยํ ยํ มนฺุสฺसान หิตํ มนาปิ
 ตํ ตํ มนฺุสฺเสหิ สฺเสวิตพฺพํ
 มาตูปิตา จึช สฺุโปลิตพฺพา
 กลฺยานการี ปน โย นึพพฺุธํ
 สคฺคเสฺสฺ เอส โว ปโมทตีตี
 เอวมปิ ธมฺมสฺสวเน ชน่านํ
 คาเม จ รฎฐฺฐฺ กรฺุณาย ภึยโย
 ธมฺมํ สตํ สฺฎฺุจฺ ฆเถตี โลเก ฯ

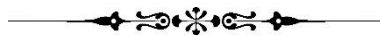
อินทรวงศ์

ปาโป अधมฺโม ปรีวารฎฐิตโต
 ปาปิ อกนฺตํ สฺกตํ สียา สทา
 ปาณาตูปาโต จริโต สียา จริ
 อึจเจวมตฺถํ ชนตาย พฺุฑฺุเต
 เตสฺ รฎา ตตฺถ คมฺุ ว เอกโต
 ธมฺโม अधมฺโม จ วิวาทการกา
 ปจฉา अधมฺโม ว พฺราสีโต ตหึ
 ธมฺโม ตฺ เสฎฺุฐฺ ชยธารโก สทาตี ฯ

ย่อความ (อีกนัยหนึ่ง)

- จะเล่าเรื่องธรรมชาตธรรมสงครามในธรรมชาติโดยบุคคลาธิษฐาน
- ธรรมและอธรรมเป็นเทพบุตรในสวรรค์ซึ่งยังเสพงามคุณ
- ในวันอุโบสถ ธรรมพร้อมทั้งบริวาร ขึ้นรถเที่ยวไปทั่วทุกหมู่บ้าน หยดกลางอากาศ ประกาศว่า “จงละอกุศลกรรมบถ ๑๐ จงบำเพ็ญกุศลกรรมบถ ๑๐ จงเลี้ยงดูมารดาบิดา ผู้ใดทำได้เช่นนี้ ผู้นั้นจะได้ยศใหญ่และได้ไปสวรรค์ ดังนี้แล้วเวียนทักษิณารอบชมพูทวีป
- ฝ่ายอธรรมชักชวนว่า “จงผลาญชีวิตเสียเถิด ดังนี้แล้วก็เวียนซ้ายรอบชมพูทวีป
- รถทั้งสองฝ่าย มาหยุดอยู่ในที่พร้อมหน้ากัน
- ธรรมกล่าวว่า “เราชักชวนคนให้ทำบุญ ได้รับการยอมรับจากเทวดาและมนุษย์ทุกเมื่อ เราเป็นผู้เกิดก่อน เป็นผู้ใหญ่กว่า ผู้น้อยต้องหลีกทางให้”
- อธรรมตอบว่า เรามีกำลังมากกว่า ไม่กลัวท่าน จงมารบกันเถิด ฝ่ายใดชนะ ฝ่ายนั้นจักได้ทาง ช่างทองตีทองด้วยเหล็ก หาดี้เหล็กด้วยทองไม่ เราจักฆ่าท่านในวันนี้เทียว”
- สงครามได้เกิดขึ้น
- ในท้ายสุด อธรรมพลาตตกรรณ คอหักตายและถูกแผ่นดินสูบ กลายเป็นผู้พ่ายแพ้

ธมฺมาธมฺมสงฺตามตาธา (อีกนัยหนึ่ง)

ปัญยวັตร

โย ธมฺมาธมฺมสงฺคาโม	สุวุตโต ธมฺมชาตเก
ตํ ปุคฺคฺลาธิฐฺฐาเนน	วณฺณยิสฺสํ ยถารหํ
ธมฺโม เจว อธมฺโม จ	เทวปุตฺตา มหิทฺธิกา
ปญฺจกามาภิสฺมปฺปญฺณา	ฉกามาจเร อหุํ
ธมฺมสฺสวณฺกาเล ทิ	อคฺโค ธมฺโม วิสารโท
ปริวาเรหิ สฺมปฺปญฺโณ	รถํ อารุญฺห สุนฺทรํ
จรณฺโตะ สพฺพคาเมสุ	อากาเส สณฺฐิโตะ ตทา
ยํ กุภมฺมณฺจ ปาปณฺจ	ตํ กตํ น ลียา สทา
ยํ กมฺมํ กุสฺลํ เสฏฺฐิํ	กตเมตํ ลียา สทา
มาตาปิตุอุปฺปญฺฐานํ	สุกตฺตณฺจ วิเสสโตะ
โย จ เอวมกาสิตฺถ	โส สคฺคํ คจฺจเต อิติ
วตฺวา ทกฺขิณฺปสฺเสน	ชมพูทฺวีปํ คโตะ ตทา ฯ

อินทรวีเชียร

ปาโป อธมโฆ อิตโร กุฆโฆ
ปาณาติปาโต สุกโต ภาเวย
อิจเจวเมตํ วจันํ วทนโต
วาเมน ปสเสน คโต ตเมนํ
เตสํ ฐา สมมุขฐานปตตะ
ปุณญฺเหติ มจเจปิ สมากเปมิ
สมมานิโตหํ ชนตาย นิจจํ
อคฺโค จ เสฏฺฐโฐ อหเมว โลก
มคคานุกาหิ อนุกโฆ อธมโฆ
อิจเจวเมตํ อวิทฺถ ธมโฆ ฯ

อินทรวงศ์

เสนาธิโกหํ สพล อภิรุโก
สงคามยฺหุจํ ว กโรม โอิธิโส
โหเต ชโย ยสฺส ส มคควินทโก
โปเถติ พุทธิ ว สุวณฺณการโก
อคฺคํ สุวณฺณํ อยสา ตหิ ตหิ
กิจจํ กโรเต อิตฺรํ น อตตนา
มาเรมิ ธมมํ อหเมว โยนิโส
อิจเจวเมตํ อิตโร วิทิตถ ตํ
สงคามยฺหุจํ อุตปาติ สพลโส
ปาโป อธมโฆ ปติโต ฐา มโต
ปจฉา ตโต โส สปราชโย ตทา
ชิปฺปมฺปนโส คลิตฺโต ว ภูมียาติ ฯ

ครั้งที่ ๕๒ ยาจโยคตาคาถา (พระมงคลวิเสสภาน้ำ ๓๘๖)
ย่อความ

- ยาจโยคตา ความเป็นคนควรขอคือความปราศจากความตระหนี่
ความเป็นผู้มีอิच्छาคัยเพื่อแม่แก่คนอื่น
 - ยาจโยคตานั่น เป็นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนผู้เป็นฆราวาสควรปฏิบัติ
 - ในข้อนี้ พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ทุกคนเป็นคนไม่ตระหนี่ และยินดีในการให้
 - กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้ดีบ้าง เลวบ้าง
 - คนผู้ฉลาดจึงควรได้รับการช่วยเหลือ
 - ผู้ช่วยเหลือคนอื่น ต้องมีคุณสมบัติ ๒ ข้อคือ ๑.มีทรัพย์
๒. ผู้ได้รับการช่วยเหลือต้องสามารถช่วยตนเองได้
- ถ้าผู้ได้รับการช่วยเหลือเป็นคนมักมากมักขอ ไม่สามารถดำรงตนอยู่ได้
- เขาย่อมประสบความเสื่อม
- ส่วนผู้ช่วยเหลือคนอื่น ย่อมได้รับสรรเสริญว่า มีชีวิตไม่เปล่าประโยชน์
 - ในข้อนี้ มีพระเวสสันดรเป็นตัวอย่าง
 - พระเวสสันดรทรงบำเพ็ญทานบารมีอย่างยอดเยี่ยม ให้เงิน ให้ทอง และข้าทาสบริวารแก่คนอื่นเป็นจำนวนมาก
- ในข้อนี้ พราหมณ์ชุก ไม่รู้จักประมาณตน ขอช้าง ขอรถ ช้างยังขอลูกทั้ง ๒ คนอีก
- พระอินทร์ต้องปลอมตัวเป็นพราหมณ์มาขอพระนางมัทรี
 - เพราะฉะนั้น ทานของพระเวสสันดรจึงไม่เป็นผลสำเร็จ ๑

ยาจโยคตาคาถา

ปัฐยาวัตร

ยา ยาจโยคตา วุตตา	วฤขามิ ตัม สรุโปโต
พุทธศาสนิกเทเว	ปุริตา สา ลียา สทา
มนุสสา ปน เอตเถว	เนว มจจรีโน ลียุ
เต ยาจโยคตา จสสุ	จาครมมานุญชกา
เอเต จ กम्मทาทา	กลยาณา อถ ปาปกา
ตสฺมา หิ ยาจกสฺเสว	สงคโห สุกโต ลียา ๑

อินทรวีเชียร

โย โส หิ มจโจ ธนวา จ อพโฒ
โกคาภิปุณโณ พหุสาปเตยโย
เอโสว นิจจํ ชนตาย ทานํ
สกุโกติ ทาทุํ จตูปจเจยหิ
อตถานุเปกโข อถ ยาจโก โย
กถยานการี ส สียา สปลโย
โลภาภิกุโต ส สเจ ภเวยย
ทุกขาภิกุโต ส สียา นิพทุํ
ธมมาภิกุโต ปน ทายโก โย
เสฏฐํ อโมฆํ จหุ ชีวิตํ ๑

อินทรวงศ์

เอตถเว เวสสนตฺรชาตกํ อิหํ
เวสสนตโร ทานรโต ส สพพทา
อญญส มจจान อภิกขณํ สยํ
โกเค จ ทาเส อถ ทาสโย อทา
โลภาภิกุโต ปน ชูชโก ทวิโซ
ยาจิตถ หตถิ จ รถํ มโนรมํ
กนเต มนาเป จ อุภปิ โอรเส
สกุโก ตทา พฺราหมณเวสธารโก
ยาจิตถ มทเท อภิสถณํ วรํ
เตนสส ทานํ น วรํ มหปผลนติ ๑

